

WYDZIAŁ
ARCHITEKTURY

Imię i nazwisko studenta: Weronika Wrześniak
Nr albumu: 167143
Poziom kształcenia: Studia drugiego stopnia
Forma studiów: stacjonarne
Kierunek studiów: Gospodarka przestrzenna
Specjalność: Zintegrowane Zarządzanie Strefą Przybrzeżną

PRACA DYPLOMOWA MAGISTERSKA

Tytuł pracy w języku polskim: Poradnik projektowania przestrzeni publicznych jako narzędzie podnoszenia jakości życia mieszkańców małych i średnich miast nadmorskich na przykładzie Ustki

Tytuł pracy w języku angielskim: A guide to designing public space as a tool for improving the quality of life of inhabitants of coastal small and medium-sized towns on the example of Ustka

Opiekun pracy: dr inż. arch. Małgorzata Kostrzevska

**OŚWIADCZENIE dotyczące pracy dyplomowej zatytułowanej:
Poradnik projektowania przestrzeni publicznych jako narzędzie
podnoszenia jakości życia mieszkańców małych i średnich miast
nadmorskich na przykładzie Ustki**

Imię i nazwisko studenta: Weronika Wrześniak

Data i miejsce urodzenia: 12.07.1997, Słupsk

Nr albumu: 167143

Wydział: Wydział Architektury

Kierunek: gospodarka przestrzenna

Poziom kształcenia: drugi

Forma studiów: stacjonarne

Typ pracy: praca dyplomowa magisterska

Świadomy(a) odpowiedzialności karnej z tytułu naruszenia przepisów ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1231, z późn. zm.) i konsekwencji dyscyplinarnych określonych w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 85, z późn. zm.),¹ a także odpowiedzialności cywilnoprawnej oświadczam, że przedkładana praca dyplomowa została opracowana przeze mnie samodzielnie.

Niniejsza praca dyplomowa nie była wcześniej podstawą żadnej innej urzędowej procedury związanej z nadaniem tytułu zawodowego.

Wszystkie informacje umieszczone w ww. pracy dyplomowej, uzyskane ze źródeł pisanych i elektronicznych, zostały udokumentowane w wykazie literatury odpowiednimi odnośnikami zgodnie z art. 34 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

16.11.2021, Weronika Wrześniak

Data i podpis lub uwierzytelnienie w portalu uczelnianym Moja PG

¹ Dokument został sporządzony w systemie teleinformatycznym, na podstawie §15 ust. 3b Rozporządzenie MNiSW z dnia 12 maja 2020 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie studiów (Dz.U. z 2020 r. poz. 853). Nie wymaga podpisu ani stempła.

¹ Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce:

Art. 312. ust. 3. W przypadku podejrzenia popełnienia przez studenta czynu, o którym mowa w art. 287 ust. 2 pkt 1-5, rektor niezwłocznie poleca przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego.

Art. 312. ust. 4. Jeżeli w wyniku postępowania wyjaśniającego zebrany materiał potwierdza popełnienie czynu, o którym mowa w ust. 5, rektor wstrzymuje postępowanie o nadanie tytułu zawodowego do czasu wydania orzeczenia przez komisję dyscyplinarną oraz składa zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa.

STRESZCZENIE

Niniejsza praca dotyczy opracowania modelu tworzenia przestrzeni publicznych, mających podnosić jakość życia mieszkańców małych i średnich miast nadmorskich, w formie poradnika. Poradnik zawiera kroki, jakie należy wykonać w celu utworzenia dobrej i funkcjonalnej przestrzeni służącej mieszkańcom małych i średnich miast nadmorskich. Definicja tych miast została wyjaśniona w rozdziale 2. Rozdział 3 obejmuje zagadnienie turystyki, a w szczególności turystyki sezonowej. Zawiera jej definicję, skutki, wpływ na rozwój miast nadmorskich, ich mieszkańców oraz środowisko, a także przytacza zagadnienie overtourismu i wskaźników go określających. W kolejnym rozdziale zawarto analizę literatury, badającą zależności między jakością życia a przestrzenią publiczną. Przedstawione zostały też grupy użytkowników przestrzeni publicznych, ich potrzeby, rodzaje przestrzeni publicznych miast nadmorskich oraz konflikty, które najczęściej tam spotykamy. Rozdział 5 opisuje bariery rozwoju miast turystycznych, które również zostały wzięte pod uwagę przy budowaniu modelu. W rozdziale 6, wykorzystano analizy danych statystycznych do wykonania studium porównawczego, trzech nadmorskich miast, Ustki, Sopotu i Darłowa. Przeprowadzone zostały analizy liczby ludności, wskaźnika obciążenia demograficznego, przyrostu naturalnego, salda migracji, zasobów mieszkaniowych, dominującej działalności oraz dochodów i wydatków z budżetów tych miast, związanych z turystyką. Kolejny rozdział dotyczył samego poradnika projektowania przestrzeni publicznych miast nadmorskich. Po kolei przedstawia on kroki, jakie należy wykonać w trakcie procesu przemiany przestrzeni. Do kroków tych zaliczamy ocenę przestrzeni, rozpoznanie użytkowników, tworzenie projektu, implementację i monitoring. Każdy krok został szczegółowo opisany i zobrazowany, w celu możliwości powtórzenia go na każdej przestrzeni miasta nadmorskiego. Model zastosowany został na wybranej przestrzeni publicznej w mieście Ustka, którą wybrano ze względu na położenie pomiędzy częściami turystycznymi miasta, a obszarami zamieszkanymi przez mieszkańców, co kwalifikowało ją, jako przestrzeń potencjalnie konfliktową. Projektowanie przestrzeni zgodnie z zaleceniami zawartymi w poradniku opisuje rozdział 8. Ostatni rozdział to podsumowanie projektu i całości pracy.

Słowa kluczowe:

Przestrzeń publiczna, jakość życia, turystyka sezonowa, jakość życia, Ustka,

ABSTRACT

This work concerns the creation of a model for the design of public spaces to improve the quality of life of residents of small and medium-sized coastal cities, in the form of a guide. The guide includes steps to take to create a good and functional space that serves the residents of small and medium-sized coastal towns. The definition of these towns is explained in Chapter 2. Chapter 3 covers tourism, in particular seasonal tourism. It includes its definition, effects, impact on the development of coastal towns, their inhabitants and the environment, as well as the issue of overtourism and the indicators that define it. The next chapter provides a literature analysis examining the relationship between quality of life and public space. It also presents the groups of users of public spaces, their needs, types of public spaces in coastal towns and the conflicts we most often encounter there. Chapter 5 describes the barriers to the development of tourist towns, which were also taken into account when building the model. In Chapter 6, statistical data analyses were used to perform a comparative study, of three coastal towns Ustka, Sopot and Darłowo. The analyses that have been carried out are: analyses of population, dependency ratio, population growth, migration balance, housing stock, dominant activities and income and expenditures from the budgets of these cities related to tourism. The next chapter describes a design guide for public spaces in coastal towns. The guide outlines, one step at a time, the steps involved in transforming a space. These steps include space assessment, user identification, design creation, implementation and monitoring. Each step has been described and illustrated in detail so that it can be repeated in every space of the coastal town. The model was applied to a selected public space in the city of Ustka, which was chosen because of its location between the tourist parts of the city and residential areas, which qualified it as a potentially conflictive space. Designing the space according to the recommendations in the guidebook is described in Chapter 8. The last chapter is a summary of the project and the work as a whole.

Keywords:

Public space, quality of life, seasonal tourism, Ustka

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	9
1.1. Cel i zakres pracy	9
1.2. Uzasadnienie wyboru tematu pracy	9
1.3. Problemy i tezy badawcze	10
1.4. Metody badawcze	10
2. MAŁE I ŚREDNIE MIASTA W PASIE MORZA BAŁTYCKIEGO	11
2.1. Miasto	11
2.2. Miasto w pasie Morza Bałtyckiego	11
2.3. Miasta małe i średnie	12
2.4. Podsumowanie	12
3. TURYSTYKA	13
3.1. Turystyka a turystyka sezonowa	13
3.1.1. Definicja turystyki	13
3.1.2. Turystyka sezonowa	13
3.2. Pozytywne i negatywne skutki rozwoju turystyki	15
3.3. Miasta najbardziej zależne od turystów	16
3.4. Turystyka a rozwój miast	17
3.5. Turystyka a mieszkańcy	18
3.6. Turystyka a środowisko	20
3.7. Overtourism	23
3.7.1 Wskaźniki	24
3.8. Podsumowanie	27
4. JAKOŚĆ ŻYCIA A PRZESTRZENIE PUBLICZNE	28
4.1. Przestrzeń publiczna	28
4.2. Jakość życia	29
4.3. Jakość przestrzeni publicznych jako element jakości życia	31
4.4. Użytkownicy przestrzeni publicznych	31
4.4.1 Ludzie	32
4.4.2 Zwierzęta	32
4.5. Potrzeby użytkowników	32
4.6. Rodzaje przestrzeni publicznych miast nadmorskich	33

4.7. Konflikty w przestrzeniach publicznych	34
4.8. Podsumowanie.....	35
5. BARIERY ROZWOJU MIAST TURYSTYCZNYCH.....	36
5.1. Typy barier rozwoju.....	36
5.2. Podsumowanie.....	37
6. STUDIUM PORÓWNAWCZE.....	39
6.1. Liczba ludności.....	40
6.2. Wskaźnik obciążenia demograficznego.....	40
6.3. Przyrost naturalny	41
6.4. Saldo migracji.....	41
6.5. Zasoby mieszkaniowe.....	41
6.6. Dominująca działalność	42
6.7. Turystyka w dochodach budżetów miast	42
6.8. Turystyka w wydatkach budżetów miast.....	43
6.9. Podsumowanie analiz	43
7. PORADNIK PROJEKTOWANIA PRZESTRZENI PUBLICZNYCH.....	45
7.1. Źródła i inspiracje.....	45
7.2. Jak stworzyć dobrą przestrzeń publiczną?	46
7.3. Krok 1: Ocena przestrzeni	47
7.3.1. System oceniania	47
7.3.2. Kryteria oceny przestrzeni.....	47
7.3.3. Kto ocenia przestrzeń.....	49
7.3.4. Mapowanie	49
7.4. Krok 2: Rozpoznanie użytkowników	50
7.4.1. Zbieranie informacji	50
7.5. Krok 3: Tworzenie projektu	52
7.5.1. Dostępność.....	52
7.5.2. Estetyka.....	54
7.5.3. Atrakcyjność	57
7.5.4. Wyposażenie	59
7.5.5. Stan techniczny	61

7.5.6. Bezpieczeństwo	61
7.5.7. Tworzenie miejsca spotkań.....	63
7.5.8. Spełnianie potrzeb użytkowników	63
7.5.9. Potencjał turystyczny	66
7.5. Krok 4: Implementacja	67
7.5.1. Finansowanie	68
7.6. Krok 5: Monitoring.....	69
7.7. Wszystko jest w rękach mieszkańców.....	70
8. ZASTOSOWANIE MODELU W PROJEKTOWANIU	72
8.1. Analizy uwarunkowań.....	72
8.1.1. Analiza dokumentów planistycznych	72
8.1.2. Analiza struktury własności.....	74
8.1.3. Wizja lokalna	75
8.1.4. Projekt z 2015	76
8.2. Plac Wolności – Ocena przestrzeni.....	77
8.3. Plac Wolności – Rozpoznanie użytkowników.....	80
8.4. Plac Wolności – Tworzenie projektu.....	82
8.4.1. Plac Wolności – Wizja.....	82
8.4.2. Plac Wolności – Dostępność	82
8.4.3. Plac Wolności – Estetyka.....	85
8.4.4. Plac Wolności – Atrakcyjność	91
8.4.5. Plac Wolności – Wyposażenie.....	93
8.4.6. Plac Wolności – Stan techniczny	97
8.4.7. Plac Wolności – Bezpieczeństwo	97
8.4.8. Plac Wolności – Tworzenie miejsca spotkań	98
8.4.9. Plac Wolności - Spełnianie potrzeb użytkowników	99
8.4.10. Plac Wolności – Potencjał turystyczny.....	102
8.4.11. Plac Wolności – Projekt zagospodarowania	103
8.5. Plac Wolności – Implementacja.....	104
8.5.1. Plac Wolności - Finansowanie	106
8.6. Plac Wolności – Monitoring	107

8.7.Plac Wolności – Udział społeczeństwa.....	107
9.PODSUMOWANIE	108
LITERATURA	109
DOKUMENTY PLANISTYCZNE	110
ŹRÓDŁA INTERNETOWE.....	111
SPIS TABEL	111
SPIS RYSUNKÓW	112
SPIS ZDJĘĆ	115
WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW	115

1. WSTĘP

1.1. Cel i zakres pracy

Niniejsza praca ma za zadanie odpowiedzieć na pytania jak turystyka sezonowa wpływa na jakość życia mieszkańców małych i średnich miast nadmorskich, jak wpływa ona na rozwój tych miejscowości, jakie są bariery jej rozwoju z tym związane oraz jak przestrzenie publiczne mogą jakością życia w tych miastach poprawiać.

Podstawowym celem pracy jest wskazanie zależności pomiędzy miastem turystycznym w sezonie letnim, a miastem dla mieszkańców poza sezonem, kiedy turyści odjeżdżają, i problemów przestrzennych z tym związanych oraz utworzenie narzędzia, pomagającego zwiększać jakość życia oraz minimalizować negatywne skutki tych problemów w przestrzeniach publicznych. Praca zajmować się będzie w szczególności problemami takimi jak negatywny wpływ turystyki na jakość życia mieszkańców danej miejscowości, zależność między miastem dla turystów a miastem dla mieszkańców oraz dziedzictwo kulturowe miejscowości jako wartość dodana czy bariera rozwoju.

Działania podjęte w pracy mają pomóc przybliżyć wymienione problemy i znaleźć rozwiązania umożliwiające podnoszenie jakości życia mieszkańców nadmorskich miejscowości turystycznych poprzez odpowiednie planowanie przestrzeni oraz rozwiązanie konfliktu przestrzennego związanego z barierami rozwoju turystyki tych miast.

Efektom pracy jest stworzenie modelu projektowania przestrzeni publicznych, w miejscowościach turystycznych w pasie Morza Bałtyckiego, w postaci poradnika zawierającego cechy podnoszące jakość życia mieszkańców tych miast przy jednoczesnym rozwoju funkcji turystycznej mającej priorytetowe znaczenie ekonomiczne dla tych obszarów.

Zastosowanie modelu w teorii, odbędzie się na wybranym obszarze w miejscowości Ustka, z uwagi na dominację w tym mieście funkcji turystycznej i uzdrowiskowej, które często tworzą obszary konfliktowe.

1.2. Uzasadnienie wyboru tematu pracy

Rok 2020 był szczególnie trudny dla branży turystycznej, która z powodu pandemii miała ograniczone możliwości działania. Ucierpiały na tym również małe nadmorskie miejscowości utrzymujące się głównie z ruchu turystycznego. Zamknięcie w domach obnażyło także braki w infrastrukturze i przestrzeniach publicznych dla mieszkańców.

Turystyka sama w sobie jest zagadnieniem bardzo szerokim, ale w pracy skupiono się głównie na perspektywie mieszkańców nadmorskich miejscowości i wpływie, jaki turystyka ma na ich jakość życia. Mieszkańcom takich miast nieobce są negatywne skutki wzrostu liczby ludności w mieście w czasie sezonu letniego takie jak kolejki w sklepach czy spadek ciśnienia wody w kranach. Z kolei w Polsce w czasie jesieni i zimy nietrudno w miejscowości nadbałtyckiej znaleźć mieszkania, a nawet całe dzielnice widma, które wykorzystywane są tylko w sezonie letnim, kiedy służą jako lokale krótkoterminowego wynajmu. Pragnąc zmienić obraz tych miast na bardziej przyjazny mieszkańcom oraz rozpocząć dyskusję na temat sposobów obchodzenia

się z przestrzenią publiczną tych miejscowości, w pracy obrano temat projektowania przestrzeni publicznych jako narzędzia podnoszenia jakości życia mieszkańców małych i średnich miast nadmorskich.

1.3. Problemy i tezy badawcze

Problemy będące przedmiotem pracy wynikają głównie z braku balansu miejscowości turystycznych pomiędzy miastem dla mieszkańców, a miastem dla turystów. Do problemów zaliczyć możemy nie tylko rosnące niezadowolenie mieszkańców spowodowane okresowym wzrostem ludności w mieście, ale także degradację środowiska i koszty środowiskowe ponoszone w sezonie. Badając wskazane wyżej problemy sformułowane zostały poniższe tezy, które starano się udowodnić analizując literaturę i wykorzystując pozostałe metody badawcze:

- Teza pierwsza: „Turystyka sezonowa, szczególnie w małych nadmorskich miejscowościach turystycznych obniża jakość życia mieszkańców tych miast”;
- Teza druga: „Podniesienie jakości przestrzeni publicznych miast turystycznych pomoże polepszyć jakość życia ich mieszkańców”.

1.4. Metody badawcze

Poniższe opracowanie wykorzystuje wiele metod badawczych, pozwalających na dogłębne zapoznanie się z tematem i problemami określonymi we wcześniejszym rozdziale pracy. Część teoretyczna bazuje głównie na literaturze dotyczącej zagadnień takich jak: jakość życia mieszkańców miejscowości turystycznych, przestrzenie publiczne, zjawisko overtourismu, zależność między klimatem a sezonem turystycznym oraz dziedzictwo kulturowe miast nadmorskich.

Część analityczna opiera się na metodach porównawczych, czyli analizie przypadków 3 miast położonych w pasie Morza Bałtyckiego oraz analizach przestrzennych dotyczących badanego obszaru. Analizy przedstawione zostały głównie za pomocą map i schematów wykonanych na podstawie własnych badań, obserwacji oraz wizji terenowych.

2. MAŁE I ŚREDNIE MIASTA W PASIE MORZA BAŁTYCKIEGO

Głównym przedmiotem dalszych analiz są polskie, małe i średnie miasta w pasie Morza Bałtyckiego. Aby móc lepiej posługiwać się tym zagadnieniem, należy rozłożyć te pojęcia na czynniki pierwsze i określić, jak w pracy rozumiane jest miasto, miasto w pasie Morza Bałtyckiego, miasto małe oraz miasto średnie.

2.1. *Miasto*

Miasto można rozważać pod wieloma kątami. Definicji tego zagadnienia znajdziemy w literaturze bardzo dużo. Podstawową z nich jest definicja znajdująca się w Słowniku Języka Polskiego określająca miasto jako duży, gęsto i planowo zabudowany teren, ludność zamieszkująca ten teren oraz władze administracyjne takiego terenu¹. Jak możemy zauważyć nawet ta jedna definicja jest wieloaspektowa. Zawiera zarówno elementy twarde takie jak budynki, ulice, place itp., ale także obejmuje wszelkie elementy miękkie, jakimi są ludzie, ich relacje oraz władza.

W tej pracy pojęcie miasta określać będzie przede wszystkim tę twardą strukturę, którą da się objąć w określone granice, co pomoże odróżnić w przestrzeni miasta nadmorskie, ale także w pewnym stopniu pojęcie dotyczy będzie jego mieszkańców, których jakość życia jest obiektem dalszych analiz.

2.2. *Miasto w pasie Morza Bałtyckiego*

Aby zdefiniować miasto w pasie Morza Bałtyckiego należy ograniczyć ten obszar przestrzennie. Wiedząc, iż pobraże jest pasem lądu rozciągającym się wzdłuż brzegu morskiego i stanowiącym krainę geograficzną, możemy założyć, że wszystkie miasta znajdujące się w granicach pobraży Morza Bałtyckiego są miastami nadmorskimi. W Polsce do pobraży tych zaliczamy:

- Pobraże Szczecińskie;
- Pobraże Koszalińskie;
- Pobraże Gdańskie;

które razem stanowią jednostkę fizycznogeograficzną nazywaną Pobrażem Południowobałtyckim. Pobraże to, tak jak widać na schemacie poniżej (Ryc.1.) stanowi pas rozciągający się wzdłuż południowego wybrzeża Morza Bałtyckiego, wychodzący w ląd na szerokość od kilku do nawet kilkunastu kilometrów i pokrywający swoją powierzchnią obszar 19 tys. km². Pas ten możemy nazwać pasem Morza Bałtyckiego.

W związku z powyższym obszar analiz zostaje zawężony do miast Pobraża Południowobałtyckiego. Miasta w nim położone spełniają kryteria definiujące pojęcie i mogą podlegać dalszym analizom.

---

¹ Słownik Języka Polskiego, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/miast.html> dostęp z 08.20.2021

Ryc.1. Obszar miast w pasie Morza Bałtyckiego, źródło: Opracowanie własne na podstawie <http://geografia24.pl/pas-pobrzezy/>

2.3. Miasta małe i średnie

Pojęcia małe i średnie w stosunku do miast związane są zwykle z wielkością statystyczną dotyczącą liczby ludności. W Polsce według badań nad strukturą osadniczą rozróżnia się trzy podstawowe grupy miast zależne od liczby ich mieszkańców. Miasta małe zamieszkuje nie więcej niż 20 tys. mieszkańców. Miasta średnie liczą zwykle od 20, do nawet 100 tys. mieszkańców, natomiast do miast dużych zaliczamy wszystkie miasta o liczbie mieszkańców przekraczającej 100 tys². Podział ten jest różny w zależności od kraju w jakim się znajdujemy i nie można go stosować w skali światowej.

W poniższej pracy w obszarze zainteresowania i analiz znajdują się miasta do 100 tys. mieszkańców. Głównie są to jednak miasta małe, gdyż turystyczne miasta nadmorskie z uwagi na swoje uwarunkowania historyczne nie mają zwykle zbyt dużych przestrzeni mogących pomieścić dużą liczbę ludności.

2.4. Podsumowanie

Podsumowując powyższe rozważania, małe i średnie miasta w pasie Morza Bałtyckiego, będące tematem pracy, to miasta położone w pasie Pobrzeża Południowobałtyckiego o liczbie mieszkańców nieprzekraczającej 100 tys. Definicja tych miast obejmuje zarówno twarde i bardziej przestrzenne elementy, takie jak drogi, place i budynki, jak również aspekty miękkie takie jak mieszkańcy i ich jakość życia.

² Główny Urząd Statystyczny, *Miasta w liczbach* 2009, Poznań 2011, s.1.

3. TURYSTYKA

W niniejszej pracy turystyka stanowi swego rodzaju rdzeń. Jest zarówno paliwem napędzającym rozwój analizowanych miast, ale także prowadzi do wielu konfliktów i problemów. W pracy przeanalizowano jej wpływ na miasta, co widać w analizach zawartych poniżej i wyciągnięto wnioski do dalszego projektowania modelu końcowego.

3.1. *Turystyka a turystyka sezonowa*

Aby zrozumieć problemy z jakimi borykają się mieszkańcy analizowanych miast należy najpierw zapoznać się z różnicami pomiędzy turystyką, a turystyką sezonową, która jest jednym z głównych czynników wpływających na problemy w nich.

3.1.1. *Definicja turystyki*

Ponieważ turystyka jest zjawiskiem dość złożonym i zmiennym w czasie, jest trudna do zdefiniowania. Powszechnie przyjmuje się 2 podstawowe rodzaje definicji turystyki, które dzielimy na klasyczne oraz współczesne.

Definicje klasyczne, Kaspara, Hunzikera czy Filipowicza ograniczają zakres zagadnienia turystyki do podróżowania poza miejsce stałego zamieszkania lub pracy, w celach innych niż zarobkowe, np. poznawcze, zdrowotne lub rekreacyjne, na określony czas nie dłuższy niż rok. Definicje współczesne, poza walorami turystyki, przykładają także uwagę do ekonomicznego aspektu zagadnienia. W przeciwieństwie do koncepcji klasycznych, włączają one w definicję, wydawanie i zarabianie pieniędzy w trakcie wyjazdu, co dodaje w jej zakres również wyjazdy zarobkowe³.

Do współczesnych definicji, które uważane są za najbardziej uniwersalne w obecnych czasach zaliczyć możemy definicję stworzoną przez Światową Organizację Turystyki (WTO), według której „Turystyka obejmuje ogół czynności osób, które podróżują i przebywają w celach wypoczynkowych, służbowych lub innych nie dłużej niż rok bez przerwy poza swoim codziennym otoczeniem”⁴. W poniższej pracy jednak aspekt zarobkowy nie stanowi ważnego elementu, więc turystyka rozważana będzie w ramach jej klasycznego definiowania.

3.1.2. *Turystyka sezonowa*

Miasta w pasie Morza Bałtyckiego, szczególnie te leżące nad samym morzem, uznawane są za wyjątkowo atrakcyjne pod względem turystycznym, ale tylko kiedy zająd odpowiednie warunki. Kryteria wyboru, jakimi kierują się turyści, wpływają na sezonowość turystyki w tym obszarze.

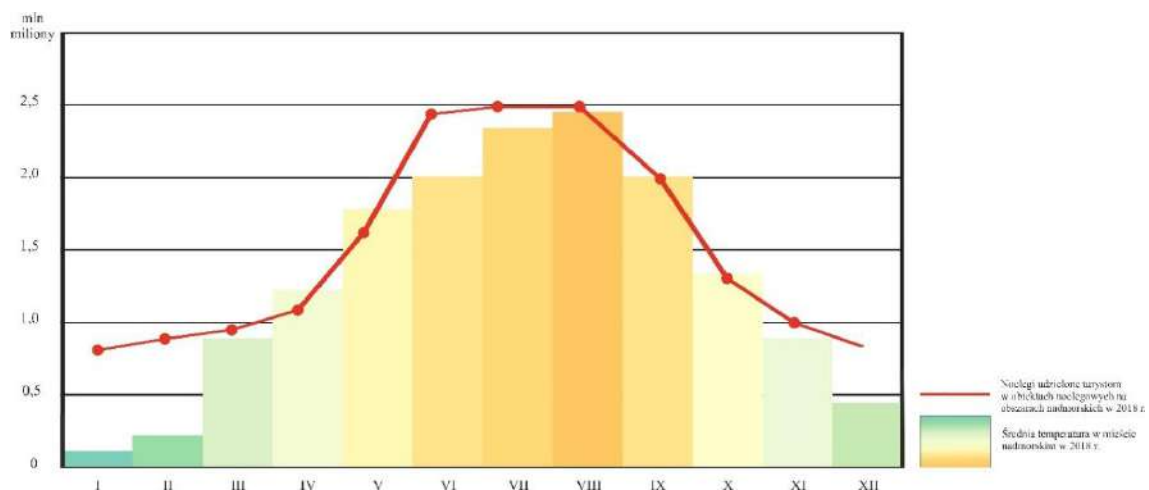
³ W.W. Gaworecki, *Turystyka*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne S.A., Warszawa 2003, s.25.

⁴ *Terminologia turystyczna. Zalecenia WTO, ONZ-WTO, UKFIT*, Warszawa 1995, s.5.

Sezonowość, wynikająca głównie z przesłanek przyrodniczo-klimatycznych, ale także społecznych i ekonomicznych⁵, jest zjawiskiem oznaczającym kumulację ruchu turystycznego w pewnym okresie w ciągu roku i podziałem sezonu na niski i wysoki⁶.

W miastach nadmorskich sezonowość turystyki jest wysoce odczuwalna, gdyż czynniki przyrodniczo-klimatyczne odgrywają w tym rejonie bardzo ważną rolę, wpływając na atrakcyjność okolicy. Warunki pogodowe, takie jak wysokie temperatury, duża ilość słońca i niewielkie opady, są jednymi z podstawowych kryteriów wyboru miejscowości nadmorskich w celach turystycznych, wskazywanych przez podróżujących. Z uwagi na klimat, w jakim się znajdujemy, w Polsce sezon dla miast w pasie Morza Bałtyckiego zamyka się w 3 miesiącach i trwa mniej więcej od połowy czerwca do połowy września. Duży wpływ na ten termin ma również okres wakacji szkolnych. Poniżej przedstawiona została zależność pomiędzy średnią temperaturą powietrza, a liczbą noclegów udzielonych turystom (Ryc.2.). Jest to graficzne zobrazowanie, jak w miastach nadmorskich kształtuje się sezon.

Z własnych doświadczeń i obserwacji, a także z analizy danych wskazanych na wykresie poniżej (Ryc.2.), terminem, w którym sezon w miastach nadmorskich jest najwyższy, jest okres pomiędzy 15 lipca, a 15 sierpnia. Co roku okres ten jest najbardziej obleganym terminem rezerwowania noclegów oraz kumuluje w miastach największą liczbę turystów.

Ryc.2. Zależność między temperaturą, a ilością noclegów udzielonych turystom, źródło: Opracowanie własne na podstawie Klimada i Analizy statystyczne GUS Turystyka w 2018 r.,

Turystyka sezonowa w przypadku poniższej pracy oznaczać więc będzie turystykę w miastach w pasie Morza Bałtyckiego w okresie od połowy czerwca do połowy września, który dalej nazywany będzie sezonem. Na podstawie tego okresu będą rozważane problemy, z jakimi borykają się mieszkańcy tych miast w sezonie i poza nim oraz w jaki sposób wpływa on na rozwój tych miast.

⁵ A. Niezgodą, P. Zmyślony, *Popyt turystyczny: uwarunkowania i perspektywy rozwoju*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Poznań 2006.

⁶ Encyklopedia Zarządzania, https://mfiles.pl/pl/index.php/Sezonowo%C5%9B%C4%87_popytu_turystycznego, dostęp z 08.10.2021.

3.2. Pozytywne i negatywne skutki rozwoju turystyki

Wpływ turystyki na miasta i ich mieszkańców jest ogromny. Niesie ze sobą zarówno pozytywne jak i negatywne skutki. Głównymi pozytywnymi skutkami jakie da się zauważyć, są korzyści ekonomiczne, na które składają się:

- dochody uzyskiwane przez osoby z branży turystycznej;
- tworzenie się nowych miejsc pracy, które zwykle zatrudniają lokalną społeczność;
- poprawa atrakcyjności i wizerunku zewnętrznego miasta;
- wspieranie lokalnych działań, inicjatyw i płynące dofinansowania na rozwój.

Turystyka pozwala nie tylko rozwijać się miastu, ale także daje przychody jego mieszkańcom.

Istnieją też jednak negatywne skutki turystyki masowej, a szczególnie turystyki sezonowej. Przede wszystkim duża zależność miasta od jednego sektora naraża je na uzależnienie się od niego. Szczególnie widoczne skutki tego uzależnienia widać było w 2020 roku, kiedy turystyka zamarła. W tym czasie miasta takie jak np. Marrakesz, będący nadmiernie uzależniony od turystów francuskich przeszedł kryzys, z powodu ograniczeń związanych, z COVID-19. Do głównych negatywnych skutków turystyki zaliczyć możemy również:

- wzrost cen, odbijający się głównie na mieszkańcach;
- dewastacja środowiska;
- komercjalizacja lokalnej kultury;
- negatywne interakcje pomiędzy mieszkańcami a turystami, wynikające z różnic kulturowych i ekonomicznych.

Wzrost cen dotyczy nie tylko cen w sklepach czy restauracjach, ale także czynszów i opłat. Dla przykładu, w Wenecji z roku na rok mieszka coraz mniej ludzi, których nie stać na życie w tym mieście, a mieszkania są wynajmowane lub przerabiane na obiekty noclegowe dla turystów⁷. Poza wymienionymi wyżej oczywistymi wadami są jeszcze te, których nie widać na pierwszy rzut oka, ponieważ związane są głównie z sezonowością. Sezonowość jest przyczyną braku równowagi w turystyce, czyli z jednej strony nadużywania zasobów w pewnych okresach roku, a z drugiej niewystarczającego wykorzystania ich, w pozostałych⁸. Objawia się to między innymi poprzez:

- dzielnice widma, stworzone z mieszkań przeznaczonych na wynajem;
- kolejki w sklepach w sezonie;
- wzrost ruchu samochodowego w sezonie;
- brak przestrzeni publicznych w dzielnicach mało atrakcyjnych turystycznie;
- problemy z ciśnieniem wody i prądem w okresach wzrostu liczby ludności w mieście;
- brak miejsc parkingowych w okresie sezonowym;
- brak możliwości pełnego wykorzystania atrakcji turystycznych poza głównym sezonem;
- brak inicjatyw i wydarzeń skierowanych do mieszkańców w okresie posezonowym.

⁷ R. Stanchev, *The most affected European destinations by over-tourism*, Universitat de les Illes Balears 2017.

⁸ M. Bigović, *The strength and dynamics of the seasonal concentration in Montenegrin tourism*, Turizam, 2012

Wyżej wymienione negatywne skutki wzmożonego ruchu turystycznego, prowadzą do wzrostu niezadowolenia mieszkańców miejscowości turystycznych. Według Zygmunta Kruczka stronami konfliktu spowodowanego nadmierną turystyką, a więc także jej rozwojem są 3 strony:

- mieszkańcy;
- turyści;
- przedsiębiorcy.

Pierwsza z nich pragnie komfortu życia i zamieszkania, który jest często uniemożliwiany. Celem drugiej jest odpoczynek i jak najkorzystniejsze i najefektywniejsze wykorzystanie swojego wolnego czasu. Grupa trzecia stawia na zysk, jaki płynie z ciągłego rozwoju zaplecza turystycznego. Wszystkie te 3 grupy trudno pogodzić⁹. Harmonia nie zawsze jest możliwa, a każda z grup ma swoje racje i potrzeby, które należy zaspokoić. Należy starać się utrzymać balans pomiędzy pozytywnymi skutkami i konsekwencjami wynikającymi z rozwoju turystyki, aby uzyskiwać jak największe korzyści przy minimalizowaniu strat.

3.3. Miasta najbardziej zależne od turystów

Jednym z wielu negatywnych skutków turystyki jest uzależnienie od niej miast, przez co potrzeby ich mieszkańców schodzą na dalszy plan. Takie miasta swoją uwagę przykładają głównie do rozwoju sfery turystycznej, a środki na poprawę jakości życia są znikome.

Raport „Which is the world's most touristy city?” z 2019 roku na temat miast najbardziej zależnych od turystów i przychodów, jakie z nich powstają, opublikował „The Telegraph”. Wśród miast, których mieszkańcy najbardziej narzekają na turystów, z uwagi na licznie występujące napięcia między nimi a przyjezdnymi, znalazły się:

- Amsterdam;
- Wenecja;
- Dubrownik;
- Lizbona
- Barcelona.

Według zgromadzonych przez WTTC (World Travel and Tourism Council) danych z 2017 roku aż 17,4% PKB Dubrownika pochodzi z turystyki, a dla Wenecji jest to 11,4%. Nie dziwi więc fakt, iż miasta te w dużej mierze opierają swoje istnienie na przyjezdnym.

Pod względem udziału turystyki w PKB Meksykańskie Cancún nie ma sobie równych. Przy PKB pochodzącym z turystyki równym 49,6% króluje nad takimi miastami jak Marrakesz (30,2%), Macau (29,3%) i 72 innymi ujętymi w raporcie.¹⁰ Poniżej znajduje się wykres (Ryc.3.), przedstawiający nowsze dane dotyczące przychodów z turystyki w ogólnym PKB miasta. Jak widać, sytuacja wciąż pozostaje podobna, jednak dynamiczne zmiany w rozwoju miast mogą szybko wpłynąć na zróżnicowanie tych danych.

⁹ Z. Kruczek, *Turyści vs. mieszkańcy. Wpływ nadmiernej frekwencji turystów na proces gentryfikacji miast historycznych na przykładzie Krakowa*, Turystyka Kulturowa, Nr 3/2018 (maj-czerwiec 2018)

¹⁰ O. Smith, *Which is the world's most touristy city?*, 15.04.2019, <https://www.telegraph.co.uk/travel/city-breaks/most-touristy-city/>, dostęp z 09.10.2021.

Ryc.3. Procent turystyki w PKB miast, 2018, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z „KEY HIGHLIGHTS – ECONOMIC IMPACT OF CITIES 2019”

Problem uzależnienia miast od jednego sektora może prowadzić do poważnych konsekwencji dla miasta i jego mieszkańców, w przypadku załamania tego sektora. Miasta turystyczne powinny nie tylko zwracać większą uwagę na potrzeby swoich mieszkańców, ale także szukać zabezpieczenia w przypadku sytuacji niespodziewanych np. takich jak pandemia COVID-19, które hamują możliwości podróżowania i mogą doprowadzić do upadku całego sektora turystycznego.

3.4. Turystyka a rozwój miast

Funkcja turystyczna jest dość nową gałęzią gospodarki. Mimo, iż o pierwszych rekreacyjnych wyjazdach, np. do Sopotu, możemy przeczytać w literaturze datowanej na XVI wiek, to w skali, która może mieć wpływ na rozwój miasta, regionu czy nawet kraju, turystyka funkcjonuje mniej więcej od XIX wieku. Był to okres zaawansowanej industrializacji i związanej z tym urbanizacji. Od początku tego okresu turystyka powodowała szybki rozwój miast.

Przyczyną tego rozwoju jest to, iż miasta turystyczne muszą szczególnie dbać o swoją atrakcyjność co skutkuje stałym podnoszeniem ich czynnika jakościowego. Z kolei obniżenie walorów miasta może prowadzić do obniżenia lub zanegowania jego atrakcyjności. W związku z tym, funkcja turystyczna motywuje do modernizacji i rozwoju, przede wszystkim pod kątem infrastruktury technicznej oraz społecznej. Stara się gonić i stale odpowiadać na potrzeby turystów, co przynosi korzyści w postaci dobrej infrastruktury drogowej, rozwiniętej bazy hotelowej, czy bogatej oferty związanej z obsługą ruchu turystycznego. Jakość przestrzeni, stan środowiska oraz dobry stan utrzymania reprezentacyjnych części miasta są wynikiem zarządzania samorządów w sposób jakościowy, do którego zmusza ich dominująca funkcja turystyczna¹¹.

Dzięki właściwemu odpowiadaniu na potrzeby turystów, miasta zwiększają swoją konkurencyjność, dzięki czemu zwiększa się na nie popyt turystów. W konsekwencji tego, do

¹¹ B.Czarnecki, *Turystyka jako czynnik rozwoju miasta*, *Ekonomia i Środowisko* 4 (55), 2015.

miasta trafiają pieniądze wydawane przez przyjezdnych. Wpływają one nie tylko bezpośrednio do obsługującej je branży turystycznej, ale także do budżetu miasta np. z opłat klimatycznych. Ten ruch pieniędzy powoduje ogólny wzrost gospodarczy i prowadzi do większej liczby miejsc pracy. Korzyści te w przypadku turystyki sezonowej są jednak okresowe i samorządy często borykają się z problemem niedoboru miejsc pracy poza sezonem.

Poza przestrzennymi korzyściami, w rozwoju miast można dostrzec również pozytywne aspekty społeczne. Działania obniżające atrakcyjność miasta takie jak przestępczość, działania zbrojeniowe czy niestabilność gospodarcza lub polityczna są ograniczane w tych miejscach wszelkimi siłami, gdyż bez możliwości zapewnienia bezpieczeństwa i stabilności przyjezdnym ich pozycja w rankingach konkurencyjności spada¹².

Podsumowując powyższe analizy można dojść do wniosku, iż pod kątem rozwoju miasta funkcja turystyczna przynosi same korzyści. Miasta o dominującej funkcji turystycznej dążą do stałej poprawy swojej atrakcyjności co w teorii powinno przenosić się również na jakość życia. Poniżej przedstawione zostało podejście mieszkańców do turystyki co pozwoli bliżej przyjrzeć się temu zagadnieniu.

3.5. Turystyka a mieszkańcy

Miasta, w których turystyka jest funkcją dominującą, często dotknięte są problemem jej sezonowości. To właśnie w nich występują największe konflikty między mieszkańcami a turystami i problemy związane z niestabilnością liczby miejsc pracy, czy pogorszeniem warunków i jakości życia mieszkańców w czasie sezonu. Mimo pozytywnych czynników oddziaływania turystyki na rozwój miast, ich mieszkańcy często widzą ten rozwój jedynie przez pryzmat uciążliwości związanych z turystami i przewyższają one w ich oczach płynące z turystyki korzyści.

Nastawienie mieszkańców do turystów w ich mieście zmienia się z czasem. Powodem zmiany tego nastawienia są zauważalne przez mieszkańców pozytywne i negatywne skutki turystyki. Kiedy dochodzi do przekroczenia granic zdolności akceptacji zachodzących zmian, postawa mieszkańców zmienia się na negatywną¹³. Graficznym przykładem zmiany tego nastawienia jest indeks Doxey'a, który zobrazowany jest na schemacie poniżej (Ryc.4.). Przedstawia on zmianę nastawienia mieszkańców do turystów w czasie.

Doxey opisał proces zmiany postaw mieszkańców do rozwoju turystyki w czterech etapach:

- **Euforia** – spowodowana pojawieniem się w mieście pierwszych turystów, inwestorów i pieniędzy z tym związanych. Na tym etapie turystyka odbierana jest bardzo pozytywnie. Jej rozwój daje nadzieję na rozwój gospodarczy, a nowi przyjezdni dają mieszkańcom poczucie dowartościowania ich miejsca do życia.
- **Apatia** – następuje, kiedy obecność turystów staje się czymś powszechnym, a ruch turystyczny jest w fazie rozwoju. Kontakty między mieszkańcami a turystami stają się

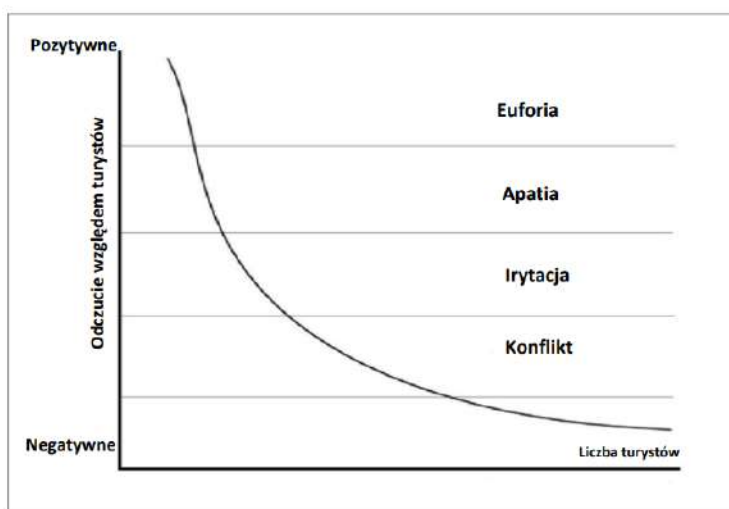
---

¹² Ibidem.

¹³ M. Mika ., *Przemiany pod wpływem turystyki na obszarach recepcji turystycznej*, [w:] W. Kurek, (red.), *Turystyka*, PWN Warszawa, 2007, s. 434.

rutyną, ulegają formalizacji, a poprzednia nadzieja na rozwój zaczyna przeradzać się w gościnność handlową.

- **Irytacja** – jest trzecim i przedostatnim etapem. Występuje, kiedy rozwój turystyki osiąga fazę dojrzałości i nasycenia. Obciążenie ruchem turystycznym staje się nadmierne i uciążliwe dla mieszkańców, a w ich oczach problemy zaczynają przeważać nad korzyściami.
- **Konflikt** – jest ostatnim etapem procesu. Na tym etapie mieszkańcy postrzegają turystów jako przyczynę wielu problemów przestrzennych i społecznych. Dochodzi do otwartego konfliktu i demonstrowania niezadowolenia¹⁴.

Ryc.4. Model zmian postaw mieszkańców wobec turystów Źródło: Zygmunt Kruczek, Turyści vs. mieszkańcy. Wpływ nadmiernej frekwencji turystów na proces gentryfikacji miast historycznych na przykładzie Krakowa

Trzeci etap procesu zmiany nastawienia mieszkańców do turystów jest ostatnim, w którym mamy możliwość zapobiegania otwartemu konfliktowi na linii mieszkańcy-turyści. Na tym etapie muszą zostać podjęte ostateczne działania prowadzące do kompensacji uciążliwości związanych z rozwojem turystyki.

Konfliktogenność jest jedną z cech miast turystycznych. Konflikty mają głównie charakter funkcjonalny. Pojawiają się przede wszystkim na styku stref atrakcyjnych dla turystów i stref zamieszkania mieszkańców stałych. Do konfliktów wymienianych najczęściej przez mieszkańców należą hałasy pochodzące z lokali rozrywkowych, zatory na drogach i ulicach oraz zaśmiecanie miasta. Turyści natomiast narzekają często na problemy w korzystaniu z walorów, z których przyjechali skorzystać np. rozbieżność interesów plażowiczów i rybaków w miejscowościach nadmorskich.

Zgodnie z raportem dr Claudio Milano „Overtourism and Tourismphobia: Global trends and local contexts” wydanym w 2017 roku, protest przeciwko poczuciu niesprawiedliwości i dyskomfortu mieszkańców w stosunku do turystów wynikają zwykle z pięciu specyficznych praktyk. Należą do nich:

¹⁴ G. V. Doxey, *When enough's enough: the native are restless in Old Niagara*, „Heritage Canada”, 1976, s. 26-27

- Prywatyzacja przestrzeni publicznej.
- Załoczenie przestrzeni publicznych w miastach.
- Wzrost turystyki statków wycieczkowych, która prowadzi do zwiększenia turystyki jednodniowej i turystów tymczasowych, co powoduje zatory w określonych porach roku.
- Wzrost cen mieszkań (zarówno czynszów, jak i cen za metr kwadratowy).
- Spadek siły nabywczej mieszkańców¹⁵.

Nietolerancja mieszkańców w stosunku do turystów może prowadzić do konfliktów i protestów. Ponieważ nie ma miasta bez mieszkańców władze miast turystycznych powinny szczególną uwagę przykładać do jakości życia swoich mieszkańców, którzy w wielu aspektach przyczyniają się do utrzymania sektora turystycznego i tworzą walory oraz atrakcyjność miejsca.

3.6. Turystyka a środowisko

Rozwój turystyki w miastach, jak zostało już udowodnione wcześniej, przynosi wiele korzyści, ale też problemów. Poniżej przedstawiony został podział na beneficjentów i ponoszących koszty, płynące z tego rozwoju.

Tab.1. Beneficjenci i ponoszący koszty rozwoju turystyki, źródło: Opracowanie własne

ROZWÓJ TURYSTYKI	
BENEFICJENCI	PONOSZĄCY KOSZTY
Samorząd	Środowisko
Podmioty zajmujące się turystyką	Mieszkańcy
Inwestorzy	Lokalna kultura
Lokalna gospodarka	

Jak widać jednym z ponoszących koszty jest środowisko. To na nim bardzo widocznie i szybko odbija się wrastająca liczba ludzi na danym obszarze i rozrost funkcji turystycznej w miastach.

Degradacja środowiska następuje głównie poprzez niezrównoważony rozwój przemysłu turystycznego i rozrost infrastruktury obsługującej zaplecze turystyczne. Zaliczamy do niej takie elementy jak:

- lotniska;
- porty;
- drogi;
- hotele i ośrodki wypoczynkowe;
- kempingi;
- restauracje;
- sklepy;
- itp.

¹⁵ C. Milano, *Overtourism and Tourismphobia: Global trends and local contexts*, Barcelona: Ostelea School of Tourism & Hospitality, 2017.

Nie na każdym szczeblu znajdziemy taką infrastrukturę jak np. lotnisko, ale problemy da się zauważyć na wszystkich poziomach. Lokalnie, najszybciej zauważalne są zmiany zachodzące w stopniu zanieczyszczenia środowiska. W szerszej perspektywie spotykamy się już z kurczeniem się cennych przyrodniczo obszarów oraz zanikiem bioróżnorodności wynikającym z braku odpowiedniej ochrony i monitoringu. Globalnie rozwój turystyki mocno wpływa na wzrost emisji dwutlenku węgla co wiąże się z wszelkiego rodzaju transportem turystów, ale także z wylesianiem na potrzeby turystyki, co bezpośrednio przyczynia się do zmian klimatu¹⁶.

Najbardziej dotknięte zmianami środowiskowymi wywołanymi przez turystykę są obszary atrakcyjne pod względem turystycznym o wysokich walorach przyrodniczych, takie jak:

- obszary nadmorskie;
- obszary wysokogórskie;
- ekosystemy słodkowodne¹⁷.

Walory ulegające degradacji na tych obszarach są bardzo trudne lub czasem niemożliwe do odtworzenia np. rafy koralowe.

Na obszarach turystycznych mamy często mamy do czynienia z nadmiernym obciążeniem środowiska. Wynika ono głównie ze zwiększonego zużycia energii oraz wody, szczególnie w okresie największego obłożenia czyli sezonie. Podczas sezonu pobór wody w miastach potrafi wzrosnąć nawet 3-krotnie. Podobna sytuacja występuje przy zużyciu energii. Przeciętny turysta zatrzymujący się w hotelu zużywa o około 33% więcej energii niż stały mieszkaniec miasta.

Rozwój turystyki zwykle w dużym stopniu wpływa na zwiększenie zanieczyszczenia wody i powietrza na danym obszarze, a także na degradację gleby, znaczące zmiany w krajobrazie oraz hałas i zwiększenie ilości odpadów.

Zanieczyszczenie wody wynika głównie z nadmiernej produkcji ścieków z obiektów noclegowych oraz gastronomicznych. Zawierają one duże ilości związków azotu i fosforu, chlorków, substancji organicznych oraz bakterii. Nieodpowiednio oczyszczone ścieki stwarzają zagrożenie dla lokalnej fauny, flory oraz ludzi¹⁸.

Do zanieczyszczeń powietrza przyczyniają się przede wszystkim silniki spalinowe i urządzenia grzewcze. W regionach turystycznych w Europie około 80% zanieczyszczeń powietrza powodowanych jest przez emisję dwutlenku węgla wywołanej przez motoryzację. Około 61% europejskich turystów wybiera jako swój środek transportu komunikację drogową, a 20% turystów porusza się komunikacją lotniczą, która jest najbardziej energochłonnym sposobem transportu na świecie. Jedynie 15% podróżujących wybiera bardziej ekologiczny środek transportu jakim jest kolej¹⁹.

---

¹⁶ J. Szambelan, *Turystyka a środowisko*, https://ekonsument.pl/a66449_turystyka_a_srodowisko.html, 2012, dostęp z 09.10.2021

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ H. Kryszczyńska, V. *Zagrożenia wynikające z turystyki dla środowiska przyrodniczego, E-szkolenia, Zagrożenia dla przyrody obszarów Natura 2000*, http://natura2000.org.pl/e-szkolenia/e5-zagrozenia-dla-przyrody-obszarow-natura-2000-2/zagrozenia_wynikajace_z_turystyki_dla_srodowiska_przyrodniczego/ dostęp z 09.10.2021

¹⁹ Ibidem.

Na faunę, florę oraz krajobraz w największej mierze wpływa jednak rozrost obiektów i urządzeń turystycznych oraz infrastruktury z tym związanej. Szacuje się, że na jedno miejsce noclegowe potrzeba około:

- 30 m² w hotelu;
- 50 m² na kempingu lub w schronisku;
- 100 m² w wielkim ośrodku turystycznym;
- nawet 200 m² w domku letniskowym²⁰.

Zwiększenie odpadów turystycznych jest szkodliwe nie tylko dla roślin, gleby, czy wód, ale także dzikich zwierząt. Odpady wytwarzane są zarówno przez organizatorów ruchu turystycznego, jak i turystów. Odpady z obiektów turystycznych często lądują na „dzikich” wysypiskach lub wrzucane są do najbliższych rzek czy jezior. Najlepiej zjawisko degradacji odpadami prezentuje przykład Morskiego Oka, z którego pływaki podczas jednej akcji wyciągnęli tonę śmieci²¹. Segregacja odpadów i niepozostawianie ich przez turystów gdziekolwiek jest priorytetem w walce o poprawę jakości środowiska miejscowości turystycznych. Odpady pozostawiane przez turystów i obiekty turystyczne rozkładają się nawet milion lat (Ryc.5.) Aby dalej móc korzystać z walorów, jakie oferowane są przez obszary turystyczne, należy powstrzymać negatywny wpływ rozwoju turystyki.

Rodzaj odpadów	Czas rozkładu
Butelki szklane	1 000 000 lat
Puszki aluminiowe	80-400 lat
Plastik	100-1000 lat
Torby plastikowe	10-20 lat
Powszechnie stosowane torebki jednorazowe	250-300 lat
Gumowa opona	50-80 lat
Przedmiot drewniany	10-15 lat
Papier pokryty plastikiem	5 lat
Niedopatek papierosa	1-5 lat
Papierek po gumie do żucia	2-4 tyg.
Ógryzek	5 tyg.
Skórki pomarańczy i bananów	2-5 tyg.

Ryc.5. Czas rozkładu najpopularniejszych odpadów turystycznych, źródło: http://natura2000.org.pl/e-szkolenia/e5-zagrozenia-dla-przyrody-obszarow-natura-2000-2/zagrozenia_wynikajace_z_turystyki_dla_srodowiska_przyrodniczego/

Na degradację środowiska i jego zależności od rozwoju turystyki muszą szczególnie uważać miejscowości o statucie uzdrowiska. Wymagania, które muszą spełniać takie miejscowości, opierają się w dużej mierze na walorach przyrodniczych, jakie ma do zaoferowania miasto. Uzdrowiska muszą spełniać określone wskaźniki i standardy w stosunku do środowiska

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

określone w przepisach o ochronie środowiska. Podczas sezonu turystycznego wiele uzdrowisk ma z tym problem, gdyż wskaźniki dotyczące zanieczyszczenia czy hałasu są wtedy bardzo łatwo przekraczalne, szczególnie w obrębie głównych dróg, czy stref rozrywkowych.

Mimo wielu negatywnych konsekwencji rozwoju turystyki pod kątem środowiska, ma ona również na nie pozytywny wpływ. Dzięki jej rozwojowi, edukacji i zainteresowaniu ludzi danym obszarem turystyka przyczynia się często do tworzenia obszarów chronionych. Obszary objęte ochroną wykazują się wyjątkowymi walorami przyrodniczymi, a tym samym wysokim zainteresowaniem ludzi oraz potencjałem turystycznym. Przykładem może być np. Tatrzański Park Narodowy.

3.7. Overtourism

Jak wynika z poprzednich analiz turystyka sama w sobie niesie za sobą wiele pozytywnych skutków. Po przekroczeniu jednak pewnego poziomu chłonności i pojemności turystycznej, spowodowanego wzmożonym ruchem turystycznym, zaczyna być przyczyną degradacji środowiska oraz powodem konfliktów na linii mieszkańcy-turyści. Zjawisko to nazywane jest overtourismem. Pojęcia zamienne do tego określenia to „overcrowding” lub “tourism-phobia”. Terminy te oznaczają przeludnienie oraz turystyko-fobię. Są nacechowane negatywnie i kładą nacisk na problemowe aspekty turystyki. Po polsku możemy mówić, o przepełnieniu turystycznym, nadmiernej turystyce lub turystyce nie zrównoważonej.

Według raportu z 2017 roku „Coping with success: Managing overcrowding in tourism destinations”, wydanym przez Światową Radę Podróży i Turystyki oraz McKincey & Co. przepełnieniu turystycznym możemy mówić kiedy zachodzą wymienione poniżej warunki:

- **Alienacja lokalnych mieszkańców** - mieszkańcy boją się turystyki ze względu na wzrost cen czynszów, hałas, zmiany w ich sąsiedztwie i nie widzą korzyści gospodarczych płynących z jej rozwoju.
- **Degradacja doświadczeń turystycznych** - spowodowana kolejkami i tłumami w atrakcyjnych turystycznie miejscach.
- **Przeciążenie infrastruktury** - używana przez mieszkańców i turystów infrastruktura przestaje być wystarczająca. Następuje zwiększenie zużycia energii i problemy z zarządzaniem odpadami.
- **Degradacja środowiska** - turyści wywierają wpływ na środowisko, poprzez nadmierne wykorzystywanie jego zasobów naturalnych.
- **Zagrożenie dla kultury i dziedzictwa** – przeludnienie turystyczne powoduje spadek bezpieczeństwa w mieście. Dziedzictwo i kultura miejsca mają trudności w utrzymaniu się na wysokim poziomie z powodu nadmiernego wykorzystania.

Do miast najbardziej dotkniętych negatywnymi skutkami overtourismu zaliczamy Wenecję, Barcelonę, Pragę, wyspę Santorini, Amsterdam i Dubrovnik. Miasta te, cieszą się dużym zainteresowaniem turystów, przyjmując wszystkie negatywne skutki. Miasta wyludniają się ze

stałych mieszkańców i tworzą dzielnice-widma lub obszary typowo hotelowe, obsługujące turystów. Z kolei centra tych miast, często historyczne, są komercjalizowane²².

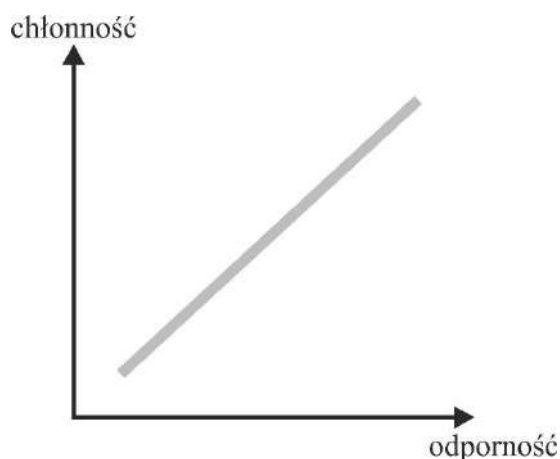
3.7.1 Wskaźniki

Fenomen overtourismu czyli „nadturystyki” wiąże się z przekroczeniem pojemności i chłonności turystycznej miast, ośrodków lub obszarów turystycznych, czego efektem jest spadek zadowolenia mieszkańców danych miejscowości, pogorszenie się ich jakości życia, degradacja środowiska, a także zachwianie lokalnej gospodarki poprzez rozbudowę bazy turystycznej kosztem usług, świadczonych na rzecz mieszkańców.

Aby zapobiec niezrównoważonemu rozwojowi turystyki i zachować na obszarze optymalne obciążenie ruchem turystycznym stosuje się wskaźniki np.:

- wskaźnik chłonności;
- wskaźnik pojemności;
- wskaźnik przepustowości²³.

Chłonność turystyczna terenu związana jest z naturalną odpornością środowiska na degradację, wywołaną ruchem turystycznym. Określana jest przez maksymalną liczbę osób (turystów), które mogą w tym samym, określonym czasie przebywać na danym obszarze, nie powodując przy tym szkody w środowisku. Wskaźnik wyrażony jest przez relację liczby osób na jednostkę powierzchni w określonym czasie (rok, miesiąc, dzień, sezon). Chłonność uzależniona jest od odporności danego ekosystemu na użytkowanie turystyczne²⁴. Zależność między odpornością, a chłonnością jest wprost proporcjonalna (Ryc.6.).

Ryc.6. Zależność między odpornością ekosystemu, a chłonnością turystyczną obszaru, źródło: Opracowanie własne

Pojemność turystyczna obszaru, podobnie do chłonności, określa tolerancję danej przestrzeni, na skutki związane z liczbą turystów, ruchem turystycznym oraz infrastrukturą związaną z zaspokojeniem ich potrzeb, bez utraty atrakcyjności i degradacji środowiska. Pojemność turystyczna wyrażana jest również przez ogólną pojemność bazy noclegowej,

²² McKinsey & Company and World Travel & Tourism Council, *Coping with success Managing overcrowding in tourism destinations*, 2017.

²³ Z. Kruczek, *Turyści vs. Mieszkańcy...*, op. cit., s. 31

²⁴ A. S., Kostrowicki, *Zastosowanie metod geobotanicznych w ocenie przydatności terenu dla rekreacji i wypoczynku*, Przegląd Geograficzny, t. 42, z. 4, 1970.

gastronomicznej i towarzyszącej. Wskaźnik ten często mylony jest z chłonnością turystyczną, ale poza środowiskiem obejmuje potrzeby turystyczne, które muszą zostać zaspokojone przez infrastrukturę turystyczną²⁵.

Przepustowość turystyczna odnosi się do układów liniowych np. szlaków, tras turystycznych, ekspozycji muzealnych itp. Pojęcie to określa możliwość użytkowania wahadłowego ciągu turystycznego, bez obniżania jego wartości użytkowych. Wskaźnik mierzony jest liczbą osób pokonujących daną trasę w jednostkach czasu²⁶.

Pojemność i przepustowość turystyczna szlaku, obszaru, obiektu jest kształtowana przez takie czynniki jak:

- wielkość powierzchni analizowanego obszaru, szlaku, obiektu;
- stopień oraz charakter istniejącego i planowanego zagospodarowania turystycznego;
- stan walorów środowiska oraz jego odporność na obciążenia i degradację wynikającą z ruchu turystycznego (szata roślinna, podłoże, itp.) ;
- konieczność zapewnienia turystom komfortu psychofizycznego, czyli odpowiednich warunków do realizacji celów wypoczynkowych i krajoznawczych²⁷;
- wartości przyrodnicze i krajobrazowe.

Przedstawione powyżej wskaźniki są narzędziami umożliwiającymi ocenę odporności obszaru na turystykę i jego maksymalnych możliwości adaptacyjnych. Wskaźniki te są jednak bardzo indywidualne i trudne do określenia. Wpływ na nie ma wiele oddzielnych czynników np. odporność środowiska (na którą składają się budowa geologiczna, gleby, wody, klimat, świat roślin i zwierząt), występujące na obszarze ochrona przyrody, infrastruktura turystyczna, uprawiana forma turystyki. Czynniki te wzajemnie ze sobą oddziałują i są bardzo różne i zmienne w zależności od obszaru. Próby wykorzystania wskaźników podejmowane są głównie w przypadku obszarów wymagających szczególnej ochrony np. parki narodowe, które wykorzystywane są do uprawiania turystyki, a jednocześnie są szczególnie narażone na jej działanie.

Dokładne badania wykorzystujące wskaźniki chłonności i pojemności turystycznej przeprowadzone zostały dla szlaków Karkonoskiego Parku Narodowego przez Małgorzatę Pstrocką-Rak. Jej badania prowadzone były w 2002 roku. Wykorzystując literaturę polską oraz zagraniczną, uwarunkowania przyrodnicze obszaru oraz stopień jego wykorzystania pod kątem turystycznym, a także różne metody obliczania wskaźników, udało jej się określić, które z badanych obszarów charakteryzują się najlepszymi przyrodniczymi uwarunkowaniami do rozwoju turystyki pieszej. Tym samym, które z nich mają największą pojemność turystyczną. Wyniki jej badań zostały przedstawione poniżej (Ryc.7.). W swojej pracy autorka nie wzięła jednak pod uwagę aspektów behawioralnych. Ocena końcowa oznaczona została literami od A – czyli

---

²⁵ T. Lijewski, B. Mikułowski, J. Wyrzykowski, *Geografia turystyki Polski*, PWE, Warszawa, 1998.

²⁶ Z. Kruczek, *Frekwencja w polskich atrakcjach turystycznych 2011-2015. Dynamika, trendy, studia przypadku, Proksenia*, Kraków, 2017.

²⁷ R. Lucas, *The recreational capacity of the Quetico- Superior area*, USDA Forest Service Research Paper, LS-15, 1964

obszarów o największej pojemności turystycznej do C – czyli obszarów najmniej odpornych na działanie turystyki²⁸.

ODCINEK BADAWCZY	ODPORNOŚĆ SZATAI ROŚLINNEJ OSZ		ODPORNOŚĆ PODŁOŻA OP		WARTOŚĆ PRZYRODNICZA OCENA CT		CHŁONNOŚĆ TURYSTYCZNA CT		OCENA INFRASTRUKTURY		OCENA KOŃCOWA SPT
	KLASA	WARTOŚĆ	KLASA	WARTOŚĆ	KLASA	WARTOŚĆ	KLASA	WARTOŚĆ	KLASA	WARTOŚĆ	
C1	B	2	A	3	B	2	7	B	A	3	A
C2	B	2	A	3	B	2	7	B	A	3	A
C3	B	2	A	3	B	2	7	B	A	3	A
C4	B	2	C	1	B	2	5	C	C	1	C
C5	C	1	A	3	B	2	6	B	B	2	B
C6	B	2	C	1	B	2	5	C	C	1	C
Z1	B	2	B	2	B	2	6	B	B	2	B
Z2	B	2	A	3	C	1	6	B	B	2	B
Z3	B	2	A	3	C	1	6	B	A	3	A
Z4	C	1	A	3	C	1	5	C	A	3	B
Z5	B	2	A	3	C	1	6	B	A	3	A
Z6	B	2	B	2	A	3	7	B	B	2	B
Z7	A	3	B	2	A	3	8	A	C	1	B
J1	B	2	B	2	A	3	7	B	B	2	B
J2	B	2	C	1	A	3	6	B	A	3	A
J3	A	3	B	2	A	3	8	A	A	3	A
J4	A	3	A	3	A	3	9	A	B	2	A
J5	A	3	A	3	A	3	9	A	C	1	B
J6	A	3	A	3	A	3	9	A	B	2	A
J7	A	3	A	3	A	3	9	A	B	2	A
J8	A	3	B	2	A	3	8	A	C	1	B
J9	B	2	C	1	B	2	5	C	B	2	C
B1	B	2	B	2	A	3	7	B	C	1	C
B2	B	2	B	2	A	3	7	B	C	1	C
B3	B	2	C	1	A	3	6	B	C	1	C
B4	B	2	C	1	A	3	6	B	C	1	C
B5	B	2	B	2	A	3	7	B	C	1	C
N1	A	3	A	3	A	3	9	A	A	3	A
N2	B	2	A	3	A	3	8	A	A	3	A
N3	B	2	A	3	A	3	8	A	A	3	A
N4	C	1	A	3	A	3	7	B	A	3	A
N5	B	2	B	2	A	3	7	B	A	3	A
N6	B	2	B	2	C	1	5	C	A	3	B
N7	C	1	A	3	B	2	6	B	A	3	A
N8	C	1	A	3	B	2	6	B	B	2	B
N9	B	2	A	3	C	1	6	B	B	2	B
N10	C	1	A	3	C	1	5	C	A	3	B
S1	B	2	C	1	C	1	4	C	A	3	B
S2	B	2	C	1	C	1	4	C	A	3	B
S3	A	3	B	2	A	3	8	A	B	2	A

Ryc.7. Ocena chłonności turystycznej i pojemności SPT odcinków szlaków Karkonoskiego Parku Narodowego, źródło: M. Pstrocka-Rak, *Przyrodnicze uwarunkowania turystyki pieszej w Karkonoskim Parku Narodowym w aspekcie chłonności i pojemności turystycznej*

Określenie maksymalnych progów odporności obszaru na działanie turystyki jest jak widać bardzo trudne i zależy od wielu uwarunkowań obszaru. W ujęciu makroskalowym jest to jeszcze trudniejsze do określenia. Pierwsze próby szacunku pojemności turystycznej w skali krajowej przedstawiono w „Planie kierunkowym zagospodarowania turystycznego Polski” z roku 1971. Na podstawie ogólnych charakterystyk można jednak wnioskować, iż największe znaczenie w ich określaniu ma: nasycenie obszaru walorami, jego ranga, wymogi ochronne i wykorzystanie przez turystykę²⁹. Poniżej przedstawiona została tabela (Tab.2.), w której autor Jerzy Wyrzykowski, podjął próbę określenia wskaźnika pojemności turystycznej dla poszczególnych rodzajów obszarów. Jak widać, według autora obszary nadmorskie są jednymi z najbardziej odpornych w porównaniu do innych rodzajów.

²⁸ M. Pstrocka-Rak, *Przyrodnicze uwarunkowania turystyki pieszej w Karkonoskim Parku Narodowym w aspekcie chłonności i pojemności turystycznej*, Wrocław 2017.

²⁹ T. Lijewski, B. Mikułowski, J. Wyrzykowski op. cit., s. 35

Tab.2. Opracowanie własne na podstawie J. Wyrzykowski, „Wskaźniki optymalnej pojemności turystycznej obszarów wypoczynkowych”

Rodzaj obszarów	Maksymalny wskaźnik pojemności turystycznej w okresie letnim
Nadmorskie	300 – 800 os./km ²
Pojezierne	100 – 150 os./km ²
Nizinne	80 – 120 os./km ²
Wyżynne	100 – 150 os./km ²
Górskie	120 – 200 os./km ²

3.8. Podsumowanie

Turystyka jest zagadnieniem bardzo złożonym. Intensywnie rozwija się od XIX wieku i jest przyczyną zarówno wielu pozytywnych zmian w przestrzeni i życiu, jak również powodem konfliktów i degradacji środowiska. Jak zostało wspomniane wcześniej na negatywne skutki tych zmian są szczególnie narażone obszary o przeważającym wpływie turystyki sezonowej. Turystyka prowadzi do rozwoju i przynosi korzyści ekonomiczne, co często staje się powodem uzależnienia od niej miast i odkładania potrzeb jego mieszkańców na dalszy plan. Koszt rozwoju turystyki ponosi także środowisko narażone na degradację i dewastację. Aby móc w pełni korzystać z pozytywnych aspektów turystyki, miasta powinny zadbać o przede wszystkim o kompensację negatywnych skutków rozwoju turystyki, zarówno dla swoich mieszkańców, jak i środowiska. Tylko miasto gotowe na przyjęcie turystów może w pełni czerpać korzyści z ich pobytu. Aby wskazać możliwość poprawy sytuacji mieszkańców miast turystycznych w następnym rozdziale zostanie poruszona zależność między jakością życia, a przestrzeniami publicznymi.

4. JAKOŚĆ ŻYCIA A PRZESTRZENIE PUBLICZNE

4.1. Przestrzeń publiczna

Rozpoczynając rozważania nad zagadnieniami przestrzeni publicznej, należy najpierw zaznajomić się z definicją przestrzeni publicznej, która odgrywać będzie tu ogromne znaczenie. Jest to pojęcie niezwykle szerokie i posiada wiele definicji, które oddają jej istotę, jednak z perspektywy urbanisty definicja zawarta w ustawie z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, która definiuje ją jako „obszar o szczególnym znaczeniu dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców, poprawy jakości ich życia i sprzyjający nawiązywaniu kontaktów społecznych ze względu na jego położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne, określony w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”³⁰ jest tą, którą uznaje się za jedną z właściwszych. Jak możemy zauważyć sama definicja zawiera w sobie słowa „jakość życia mieszkańców”. Niestety, jak wynika z analiz dokumentów planistycznych, przestrzenie publiczne często traktowane są przez władze gmin jako drugorzędne i mniej istotne. Dzieje się tak głównie z powodów ekonomicznych. Przestrzenie te nie dają zysków, a generują najczęściej pewne koszty związane z ich utrzymaniem. Nie da się jednak ukryć, iż są one niezbędne do prawidłowego funkcjonowania każdego miasta, a także jego mieszkańców.

Według innej definicji, która również w dużej mierze oddaje istotę rozważań, przestrzeń publiczna to „dobro wspólnie użytkowane, celowo kształtowane przez człowieka, zgodnie ze społecznymi zasadami i wartościami – służące zaspokojeniu potrzeb społeczności lokalnych i ponadlokalnych”. Definicja ta pochodzi z Karty Przestrzeni Publicznej przyjętej przez III Kongres Urbanistyki Polskiej i podkreśla strategiczne znaczenie przestrzeni publicznej dla społeczności lokalnych jako dobro, posiadające specyficzne cechy użytkowe, będące miejscem wymiany różnych produktów materialnych i niematerialnych zaspokajających różnorodne potrzeby³¹. Obie przedstawione definicje skupiają się na zaspokajaniu potrzeb społeczności, co bezpośrednio przyczynia się do ich jakości życia.

Ostatnią definicją, którą warto przywołać w ramach analiz przestrzeni publicznej i jakości życia, jest definicja przestrzeni publicznej w aspekcie socjologicznym. Według pojęć socjologicznych podstawową cechą przestrzeni publicznej jest jej dostępność. Andrzej Majer mówi o tym, że „przestrzeń publiczna to wszelkie miejsca dostępne powszechnie i nieodpłatnie, to fizyczna przestrzeń, w której może znaleźć się każda jednostka”³². Przestrzeń publiczna traktowana jest jako łącznik pomiędzy sferą społeczną, a przestrzenią fizyczną. Według Małgorzaty Dymnickiej jest to „przestrzeń otwarta dla najróżnorodniejszych form kontaktu i zachowań codziennych oraz odświętnych”³³. Ta sfera społeczna jest nieodłączną częścią jakości życia ludzi. Człowiek, aby sprawnie i zdrowo funkcjonować potrzebuje kontaktu z innymi,

³⁰ Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, Dz. U. 2003 Nr 80 poz. 717.

³¹ Karta Przestrzeni Publicznej, III Kongres Urbanistyki Polskiej, Poznań, 4 – 5 września 2009.

³² A. Majer, *Miasto osobiste*, Acta Universitatis Lodzensis. Folia Sociologica 36, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2011, s. 28-19.

³³ M. Dymnicka, *Przestrzeń publiczna a przemiany miasta*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2013, s. 53.

a przestrzenie publiczne są miejscem, które mu to umożliwiają. Znajdują się na granicy pomiędzy aspektami duchowymi i miejsca, pokazanymi w dalszej części pracy, które bezpośrednio tworzą jakość życia.

4.2. Jakość życia

Jakość życia jest zagadnieniem równie złożonym jak przestrzeń publiczna i tak jak ona posiada wiele definicji. Pojęcie to wchodzi w granice zainteresowań przedstawicieli wielu dyscyplin naukowych takich jak pedagogika, medycyna, ekonomia, socjologia oraz psychologia, co przyczynia się do powstawania bardzo dużej ilości materiałów. Niektóre z nich są ze sobą komplementarne, inne natomiast prowadzą do powstawania w jej definicji niespójności.

Jakość życia traktowana jest jako kategoria filozoficzna. Według Romualda Kolmana, który w Polsce był prekursorem kwalitologii, czyli badań nad jakością, jakość życia to „stopień zaspokojenia potrzeb duchowych i materialnych człowieka, stopień zaspokojenia wymagań, określający poziom materialnego i duchowego bytu jednostek i całego społeczeństwa, stopień spełnienia oczekiwań umownej normalności w działaniach i sytuacji codziennego życia jednostek i społeczeństwa”³⁴.

Według Elżbiety Skrzypek na jakość życia wpływ mają warunki obiektywne oraz subiektywne (Ryc.8.). Warunki obiektywne, takie jak ekonomiczne i mieszkaniowe, czas wolny, bezpieczeństwo społeczne, zdrowie, środowisko naturalne i społeczne, a także wiele innych są tymi, które mają największe powiązania z przestrzenią publiczną. Niemniej ważne warunki subiektywne, które są bardziej indywidualne dla człowieka i przejawiają się w jego samopoczuciu są częścią jakości życia, której zaspokojenie wiąże się bardziej z rozwojem duchowym i wewnętrznym, trudnym do osiągnięcia środkami zewnętrznymi³⁵.

Ryc.8. Zasadnicze uwarunkowania jakości życia, źródło: Opracowanie własne na podstawie „Czynniki kształtujące jakość życia” Prof. dr hab. Elżbieta Skrzypek

Według innych definicji na jakość życia składają się 3 aspekty. Aspekty te to aspekt duchowy, fizyczny oraz miejsca³⁶ (Ryc.9.). Podział ten stawia nacisk na aspekt miejsca jako

³⁴ R. Kolman, *Problemy Jakości*, Zespoły badawcze jakości życia nr 2, 2000, s.2.

³⁵ E. Skrzypek, *Czynniki kształtujące jakość życia*, <http://idn.org.pl/Lodz/Mken/Mken%202001/Referaty%202001/14.pdf> dostęp z 09.10.2021

³⁶ M. Szcześniak, <https://my-quality.pl/jakosc-czyli-co.html> dostęp z 10.10.2021.

odrębny czynnik, wpływający na jakość życia. Pozostają one ze sobą w stałej relacji i wymagają zachowania harmonii, aby w pełni móc dojść do jak najbardziej optymalnej jakości życia. Podobnie jak w podziale uwarunkowań jeden z tych aspektów jest szczególnie bliski pojęciu przestrzeni publicznej. Aspekt miejsca obejmujący wszystko to co nas otacza uwzględnia przestrzenie publiczne jako element wpływający na jakość życia.

Ryc.9. Aspekty jakości życia, źródło: Opracowanie własne na podstawie my-quality.pl

Niniejsza praca skupia się na jakości życia mieszkańców miast, co wymusza spojrzenie na jakość życia pod jeszcze jednym kątem. Ponieważ Polskie miasta zamieszkuje ponad 60% ludności kraju, zagadnienie to jest coraz częściej obiektem zainteresowań różnych badań. Czynnikiem wpływającym na jakość życia w miastach jest między innymi, środowisko miejskie. Wpływ na nie mają zarówno warunki przyrodnicze, takie jak jakość powietrza, jak i jego możliwości wspierania lub ograniczania aktywności związanych z jakością życia. Do czynników jakości życia w miastach, zaliczamy również możliwość rozwoju ekonomicznego, czyli aspekty typowo materialne, możliwość nawiązywania kontaktów społecznych, poczucie bezpieczeństwa, dostęp do aktywności społecznych i kulturalnych, kontakt z naturą oraz możliwość przemieszczania się³⁷. Wszystkie wymienione czynniki przedstawione zostały na schemacie poniżej (Ryc.10.). Poszczególne czynniki składają się na elementy tkanki miejskiej, która opierając się na nich, jest w stanie przyciągać do swoich miast nowych mieszkańców oraz pomóc w zatrzymaniu obecnych.

³⁷ M. Czepkiewicz, P. Jankowski, *Analizy przestrzenne w badaniach nad jakością życia w miastach*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny Rok LXXVII – zeszyt 1, 2015.

Ryc.10. Czynniki jakości życia w mieście, źródło: Opracowanie własne na podstawie: „Analizy przestrzenne w badaniach nad jakością życia w miastach”

4.3. Jakość przestrzeni publicznych jako element jakości życia

Jak więc te dwa, z pozoru różne, ale jednak mające wiele wspólnego, zagadnienia łączą się ze sobą? Relacje pomiędzy nimi zostały wskazane już powyżej, ale główna konkluzja jaka wynikać może z analiz definicji tych zagadnień została najlepiej ujęta w dokumencie Rady Unii Europejskiej z 20 listopada 2008 roku na temat architektury: udział kultury w zrównoważonym rozwoju, w którym to Rada stwierdziła, że na warunki życia, wpływ ma jakość przestrzeni publicznych, krajobrazu i architektury. Powyższy wniosek został podparty swego rodzaju wezwaniem do podjęcia integralnego podejścia do rozwoju w aspektach ekonomicznym, społecznym, ekologicznym oraz kulturowym poprzez wzajemną współpracę pomiędzy systemem administracyjnym, politycznym, przedstawicielami społeczeństwa oraz sektorem prywatnym³⁸. Konkluzja ta podkreśla wartość jaka płynie z wysokiej jakości przestrzeni. Stałe podnoszenie znaczenia przestrzeni publicznych, w konsekwencji prowadzi do poprawy jakości życia i zamieszkiwania, co ostatecznie potwierdza ich wzajemną relację.

4.4. Użytkownicy przestrzeni publicznych

Aby móc dalej zagłębić się w relacji pomiędzy jakością życia, a przestrzeniami publicznymi, należy rozpoznać jej użytkowników. Każdy, kto korzysta z danej przestrzeni jest jej użytkownikiem i wywiera ona na jego życie pozytywny lub negatywny wpływ. Rozpoznanie użytkowników, ich potrzeb oraz sposobów użytkowania przestrzeni pomoże, na dalszym etapie pracy, w tworzeniu modelu poprawiającego jakość życia mieszkańców miast turystycznych, poprzez zmianę ich przestrzeni publicznych.

³⁸ Konkluzja Rady Unii Europejskiej na temat architektury: udział kultury w zrównoważonym rozwoju (20 XI 2008)

4.4.1 Ludzie

Głównymi użytkownikami przestrzeni publicznych są ludzie. Jest to miejsce ich interakcji i spotkań, ale także rekreacji, czy działań społecznych. Przestrzenie publiczne mają również znaczenie użytkowe, symboliczne oraz tożsamościowe, które nierozzerwalnie wiąże się z identyfikacją jednostki z miastem.

Ludzie jako użytkownicy przestrzeni publicznych różnią się między sobą poprzez cechy społeczno-demograficzne takie jak np. płeć, wiek, ale także poprzez sposoby użytkowania danej przestrzeni. W miastach turystycznych głównym podziałem, który wydaje się kluczowy w kwestiach jakości życia mieszkańców, jest podział użytkowników na obcych i swoich, czyli turystów oraz mieszkańców. Potrzeby tych użytkowników są zazwyczaj różne, co może powodować występowanie konfliktów, ale niekiedy pokrywają się co pozwala im wzajemnie koegzystować.

4.4.2. Zwierzęta

Mówiąc o użytkownikach przestrzeni publicznych w miastach nie można pomijać zwierząt. Zwierzęta domowe, takie jak psy i koty oraz dzikie, jak np. ptaki, są czynnymi użytkownikami przestrzeni i przy jej projektowaniu, nie można zapominać także o ich potrzebach. Elementy przestrzeni publicznych takie jak wybiegi dla psów, budki dla kotów, czy domki dla ptaków są konieczne, aby zwierzęta, które coraz częściej towarzyszą człowiekowi w aktywnościach związanych z wolnym czasem, również miały tam swoje miejsce.

4.5. Potrzeby użytkowników

Turyści, odwiedzający duże miasta zwykle przyjeżdżają do nich w ramach turystyki biznesowej, handlowej, konferencyjno-kongresowej oraz związanej z historią lub recepcją kultury i sztuki. Podróżujący do małych i średnich nadmorskich miast turystycznych, których głównie dotyczy ta praca, stawiają raczej na turystykę sportową, rozrywkową i gastronomiczną. Ich potrzeby opierają się głównie na walorach antropogenicznych przestrzeni, czyli usługach, infrastrukturze i wydarzeniach.

W ostatnich latach, wśród rodzimych użytkowników przestrzeni miejskich, można zauważyć tendencję do zacierania się granic pomiędzy ich zachowaniem, a zachowaniem odwiedzających. Zjawisko to wzrasta wraz ze wzrostem konsumpcjonizmu i obserwowane jest w szczególności w dużych aglomeracjach miejskich³⁹. Mieszkańcy małych i średnich miast podobnie jak dużych oczekują od swoich przestrzeni publicznych przede wszystkim możliwości przyjemnego spędzenia wolnego czasu. Jednak w przeciwieństwie do odwiedzających, mieszkańcy częściej wybierają przestrzenie bardziej zielone, nastawione typowo na rekreację, z dala od głośnych ulic i z mniejszym zapleczem usługowym.

---

³⁹ A. Kowalczyk, M.Derek, *Przestrzeń czasu wolnego w polityce dużych miast*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny Rok LXXVII – zeszyt 1, 2015.

W obu przypadkach potrzeby te zależne są od wieku i różnicują się w zależności od indywidualnych upodobań. Uogólnione obserwacje pozwalają jednak na wysnuwanie wniosków wskazanych powyżej.

4.6. Rodzaje przestrzeni publicznych miast nadmorskich

Tradycyjnie za przestrzenie publiczne uznaje się ulice z zabudową po jednej lub obu stronach, place miejskie oraz skwery. W małych i średnich miastach nadmorskich w podział przestrzeni jest nieco bardziej skomplikowany. Nadwodne położenie oraz dominujące funkcje turystyczne oraz portowe wymagają odrębnego zagospodarowania terenu, co wpływa na powstanie innych form przestrzeni publicznych. Marek Izydor w swoim opracowaniu „Kształtowanie przestrzeni publicznej małych miast nadmorskich” wyróżnia następujące typy przestrzeni publicznych:

- plaże i promenady;
- bulwary nadmorskie, mola;
- tereny portowe i związane z obsługą portu;
- przestrzeń handlu i usług głównie gastronomicznych i noclegowych;
- przestrzenie wokół zabytków kultury materialnej i miejsca „wyreżyserowanych” atrakcji;
- parki/skwery, miejsca sportu⁴⁰.

Plaże są jedną z najbardziej atrakcyjnych przestrzeni miast nadmorskich. Ze względu na swoje duże walory przyrodnicze, chętnie odwiedzane są przez turystów, głównie w sezonie letnim, ale także mieszkańców w późniejszych okresach roku⁴¹.

Promenady są przestrzeniami łączącymi sferę nadwodną z miastem. Rozciągają się wzdłuż wody, mają formę leśnej alei lub promenady, na której zlokalizowane są funkcje takie jak sport, handel, ochrona brzegu morskiego, gastronomia itp. Jest to zwykle jedna z najbardziej zatłoczonych oraz najbardziej turystycznych części miasta nadmorskiego⁴².

Bulwary nadmorskie to szerokie ulice zlokalizowane nad brzegiem morza. Poza plażami są to często jedyne przestrzenie bezpośrednio otwarte na wodę. Są atrakcyjne dla turystów, mieszkańców, ale przede wszystkim inwestorów, gdyż pełnią często funkcje reprezentacyjne⁴³.

Tereny portowe połączone są z miastem w zakresie funkcjonalno-przestrzennym. Ich tradycyjne funkcje takie jak obsługa połowów ryb lub przeładunek statków tracą na znaczeniu, przez co na ich terenach intensywnie rozwijane są funkcje turystyczno-sportowa i transportu pasażerskiego. Porty w małych i średnich miastach nadmorskich są również elementem dziedzictwa kulturowego miast i przy odpowiednim zagospodarowaniu mogą stać się magnesem turystycznym⁴⁴.

---

⁴⁰ M.Izydor, *Kształtowanie przestrzeni publicznej małych miast nadmorskich*, Biuletyn KPZK PAN, Zeszyt 276, 2019, s. 56-70.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Ibidem.

Tereny handlu i usług w miastach turystycznych są często rozdzielane na dwie kategorie. Pierwsza z nich dotyczy typowego dla każdego miasta handlu i usług podstawowych. Druga natomiast jest pochodną funkcji turystycznej i skupia się na zaspokajaniu potrzeb przyjezdnych. W miastach nadmorskich, ze względu na dużą sezonowość, o której wspomniano w poprzednim rozdziale, przestrzenie te mają często charakter tymczasowy, cechujący się niskim standardem.

Do obszarów wokół zabytków kultury materialnej w miastach nadmorskich zaliczamy najczęściej latarnie morskie, muzea, parki etnograficzne, parki tematyczne i parki rozrywki. Te ostatnie są zwykle działaniami mającymi sztucznie wytworzyć nowe atrakcje turystyczne i tworzone są zazwyczaj przez prywatnych inwestorów lub samorządy lokalne⁴⁵.

Ostatnia kategoria przestrzeni publicznych to parki/skwery i miejsca sportu. Jak każde miasto również miasta nadmorskie posiadają tego typu przestrzenie. Ze względu na otaczającą przyrodę i niewielkie rozmiary miast, w pasie morza nie występują zwykle duże założenia parkowe. Przestrzenie zielone mają zazwyczaj za zadanie łączyć ze sobą obszary przyrodnicze poprzez korytarze ekologiczne, a także tworzyć łączniki między różnymi funkcjami w mieście⁴⁶.

4.7. Konflikty w przestrzeniach publicznych

Miasta małe i średnie ze względu na swoje rozmiary, mają bardzo często ograniczone możliwości terenowe tworzenia przestrzeni publicznych. W związku z tym, w przestrzeni miast nadmorskich dochodzi do „grupowania” się funkcji turystycznej w poszczególnych ich częściach. W następstwie tego na obszarach dotkniętych „grupowaniem” dochodzi do nagromadzenia się infrastruktury. W sezonie obszary te przepełnione są zwiedzającymi, natomiast poza sezonem mieszkańcy nie są w stanie w pełni jej wykorzystać.

W przypadku rozdzielania przestrzeni publicznych na typowo turystyczne oraz typowo dla mieszkańców, istnieje ryzyko niedoinwestowania obszarów nienastawionych na przyjezdnych, co negatywnie odbije się na jakości życia mieszkańców miast. W takim przypadku jedynymi przestrzeniami, które mogą oferować mieszkańcom rozrywki są wciąż tereny turystyczne, które w sezonie są przepełnione, a poza nim często nieopłacalne do utrzymywania.

Poza zjawiskami, takimi jak możliwe niedoinwestowanie, przepełnienie lub posezonowe niewykorzystanie, w miastach nadmorskich przestrzenie publiczne często borykają się z brakiem tożsamości. Ze względu na wysoką sezonowość i nastawienie na przyjezdnych inwestorzy tych przestrzeni skupiają się na jak największym zysku, w jak najmniejszym czasie, ponosząc przy tym jak najniższe koszty, co prowadzi do niskiej jakości infrastruktury i powtarzalności sprawdzonych schematów. Polskie miasta nadmorskie są tego szczególnie dobrym przykładem, co widać na zdjęciach poniżej (Zdj.1.). Podczas sezonu, zarówno w Ustce jak i Rowach, a także Darłówku, możemy zobaczyć podobne lub te same oferowane usługi, rozrywki czy sieci gastronomiczne.

---

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Ibidem.

USTKA

ROWY

DARŁÓWKO

Zdj.1. Ustka, Rowy, Darłówko, sezon 2021, źródło: Własne archiwum

Skutkiem takich działań może być zerwanie z tradycją, zanik produktu lokalnego czy kompletny zanik kultury wypoczynkowej. Miasta turystyczne dostają przyzwolenie na tego typu rozwój, ze względu na niskie oczekiwania turystów. Przyzwyczajając ich do niskiej jakości, sami prowadzimy do zaniku kultury wypoczynkowej oraz odbieramy im szansę na jej poznanie, które jest również celem wypoczynku wyjazdowego.

4.8. Podsumowanie

Jak zostało udowodnione powyżej jakość przestrzeni publicznych ma duże znaczenie i wpływa na jakość życia ludzi z niej korzystających. Potrzeby użytkowników przestrzeni są jednak bardzo różne i mogą prowadzić do powstawania w nich konfliktów. Szczególnie miasta turystyczne mają problem ze znalezieniem harmonii między potrzebami swoich mieszkańców, a dających zyski turystów. Właściciele nieruchomości i działek stawiają na ilość a nie jakość, co prowadzi do obniżenia jakości przestrzeni dla mieszkańców oraz zaniku tożsamości tych miast.

Poprawa jakości przestrzeni publicznych będzie niosła za sobą nie tylko lepsze doznania dla odwiedzających daną miejscowość, ale przede wszystkim pozwoli jej mieszkańcom na odnalezienie siebie w przestrzeni miejskiej i zachęci do korzystania z miasta w pełni.

5. BARIERY ROZWOJU MIAST TURYSTYCZNYCH

W celu zrealizowania modelu, mającego poprawić jakość życia mieszkańców małych i średnich miast w pasie Morza Bałtyckiego, należy skupić się nie tylko na czynnikach poprawiających jakość ich życia, ale także na zrównoważonym rozwoju turystycznym danych miast. Dobrobyt mieszkańców zależy w dużej mierze od możliwości rozwoju ich miejsca zamieszkania również pod kątem gospodarczym. Miasta w pasie Morza Bałtyckiego, dla których funkcja turystyczna jest dominująca spotykają się z wieloma barierami rozwojowymi, których minimalizację należy uwzględnić w trakcie dalszego tworzenia modelu.

Ponieważ obszary atrakcyjne turystycznie nie służą tylko w celach wypoczynkowych nie są odizolowane i samoistne. Charakterystyczną cechą przestrzeni turystycznej jest jej przenikanie się z innymi typami przestrzeni np. przyrodniczą, społeczną lub kulturową. Ponieważ przenikanie to nie zawsze jest łatwe często rozwój turystyki napotyka bariery, których pokonanie wymaga użycia specjalnych, często kosztownych środków.

5.1. Typy barier rozwoju

W ogólnym rozwoju miast mamy zwykle do czynienia z barierami związanymi z układem komunikacyjnym oraz infrastrukturą techniczną. Te dwa obszary sprawiają władzom miast rozwijających się zwykle najwięcej problemów. W przypadku miast turystycznych aspektem dominującym bariery rozwojowe jest właśnie turystyka. Danuta Ptaszycka–Jackowska w swoim opracowaniu „Gospodarowanie w przestrzeni turystycznej” wyróżnia osiem typów barier rozwoju turystyki, z których część powstaje na skutek nakładania się i przenikania przestrzeni turystycznej z innymi rodzajami przestrzeni.

1. **Bariery przyrodnicze** – powstają na styku stref turystycznej oraz przyrodniczej. Związane są z uwarunkowaniami rozwoju zagospodarowania turystycznego. Do barier przyrodniczych zaliczamy głównie stoki o stromych nachyleniach, tereny podmokłe i wilgotne, wydmy nadmorskie oraz obszary pustynne.
2. **Bariery prawne** – związane są przede wszystkim z ochroną przyrody. Tam, gdzie status prawny obszarów chronionych uniemożliwia rozwój infrastruktury, tworzy się bardzo duża bariera rozwoju w zagospodarowaniu i użytkowaniu turystycznym. Ograniczenia te dotyczą szczególnie parków narodowych oraz rezerwatów przyrody, ale obecnie na polskie przepisy nakładają się również przepisy unijne związane z siecią obszarów NATURA 2000. Tereny nadmorskie, których dotyczy niniejsza praca, są obszarami występowania cennych pod względem przyrodniczym terenów. Ich ochrona stanowi z jednej strony barierę do dalszego rozwoju, jednak z drugiej jest walorem wpływającym na atrakcyjność turystyczną obszaru.
3. **Bariery funkcjonalne** – powstają, kiedy dochodzi do sytuacji sprzeczności oraz wykluczenia między obszarami o funkcji turystycznej a obszarami o różnych innych funkcjach. Przykładem są bariery funkcjonalne, pojawiające się w przypadku dziedzictwa kulturowego obszaru, kiedy przy okazji rozwoju miasta na funkcji

turystycznej dochodzi do konfliktu związanego zniszczeniem dziedzictwa i historii miejsca. Relikty przestają odpowiadać na potrzeby turystów i stają się barierą rozwoju. Bariery funkcjonalne uniemożliwiają zwykle dalszy rozwój przestrzeni turystycznej. Należą do jednych z najczęściej występujących barier i są trudne lub niemożliwe do pokonania.

4. **Bariery polityczne i administracyjne** – należą do nich granice państwowe i podziału administracyjnego. Bariery nie tworzy sama granica, ponieważ obszary atrakcyjne turystycznie często leżą na styku różnych państw czy województw, ale raczej z różnic, jakie mogą występować w przepisach i zasadach różnych krajów. Na poziomie jednego kraju sytuacja polityczna jest już mniej odczuwalna, ale stosunek władz danego obszaru często ogranicza się do jego granic. Władze sąsiadujących obszarów, często nie planują wspólnego rozwoju, a raczej skupiają się na nim, w sposób lokalny.
5. **Bariery planistyczne** – wynikają z braku miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Tereny nimi nieobjęte stanowią barierę, ponieważ utrudniają działalność inwestycyjną. Bariera planistyczna związana jest również z ocenami oddziaływania na środowisko, które mogą negatywnie odnosić się do zagospodarowania turystycznego na danym terenie.
6. **Bariery konkurencji turystycznej** – powstają w sytuacji, gdy turysta ma możliwość wyboru. Bariery mogą stanowić np. położenie, dostępność komunikacyjna, oferta turystyczna, standard usług itp.
7. **Bariery społeczne** – są to bariery wynikające z powstawania sprzeczności interesów pomiędzy stronami zainteresowanych społeczności. Przyczyną tych konfliktów są często czynniki ekonomiczne. W miejscowościach nadmorskich często barierą społeczną jest brak ludności do obsługi rozwijającej się turystyki.
8. **Bariery wynikające z zaburzenia równowagi między pojemnością bazy noclegowej, a chłonnością terenów rekreacyjnych.** Jak możemy się domyślać bariery te związane są z nadmiernym rozwojem bazy turystycznej w stosunku do chłonności strefy wypoczynkowej. Ta bariera rozwoju również występuje bardzo często w miejscowościach nadmorskich, w których baza noclegowa przerasta możliwości odpoczynku na plaży, ze względu na zbyt duże zatłoczenie. Bariery te spowodowane są głównie przez sezonowość, chęć maksymalizacji zysków przez inwestorów oraz presję turystów⁴⁷.

5.2. Podsumowanie

Wskazane powyżej bariery nie występują pojedynczo. Zwykle mamy do czynienia z grupowaniem się barier lub ich wynikaniem z siebie. Obecnie w miejscowościach nadmorskich, najczęściej mamy do czynienia z barierami przyrodniczymi oraz wynikającymi z zaburzenia

---

⁴⁷ D. Ptaszycka–Jackowska, *Gospodarowanie w przestrzeni turystycznej*, Kraków: Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, 2007

równowagi między pojemnością bazy noclegowej, a chłonnością terenów rekreacyjnych. Stale rozwijająca się baza noclegowa oraz zaplecze turystyczne, potrzebuje coraz więcej miejsca i wchodzi na tereny objęte ochroną lub pnie się w górę, aby wciąż odpowiadać na potrzeby turystów, przy jak najmniejszym wykorzystaniu przestrzeni. Przy projektowaniu zmian przestrzennych, takich jak zwiększenie jakości przestrzeni publicznych należy zawsze rozważyć istniejące na obszarze bariery rozwoju, które choć teraz mogą wydawać się niewielkie, to w przyszłości, wraz z rozwojem miasta, mogą okazać się duże trudniejsze do zneutralizowania niż w tym momencie.

6. STUDIUM PORÓWNAWCZE

Aby móc zbadać przedstawione na początku pracy tezy, przeprowadzono analizę porównawczą trzech miast. Są to miasta położone w Pasie Morza Bałtyckiego o populacji nieprzekraczającej 100 tys. mieszkańców co kwalifikuje je jako małe i średnie i pozwala przyjąć jako obiekty analizy. Do przeprowadzenia studium wykorzystano 3 miasta, których położenie widoczne jest na rysunku poniżej (Ryc.11.). Należą do nich:

- Darłowo;
- Ustka;
- Sopot.

Ryc.11. Położenie analizowanych miast, źródło: Opracowanie własne na podstawie Mapbox

Wszystkie miasta cechuje przeważająca funkcja turystyczna, która zgodnie z tezami, znacząco wpływa na jakość życia mieszkańców tych miast. Dane do analiz pozyskane zostały z Banku Danych Lokalnych oraz materiałów udostępnionych w Biuletynie Informacji Publicznej tych miast. Zakres analiz obejmuje w większości przedział czasowy od 2009 do 2019 roku, czyli 10 lat. Studium obejmuje analizy takie jak:

- liczba ludności;
- wskaźnik obciążenia demograficznego;
- przyrost naturalny;
- saldo migracji;
- zasoby mieszkaniowe;
- dominująca działalność;
- turystyka w dochodach budżetów miast;
- turystyka w wydatkach budżetów miast.

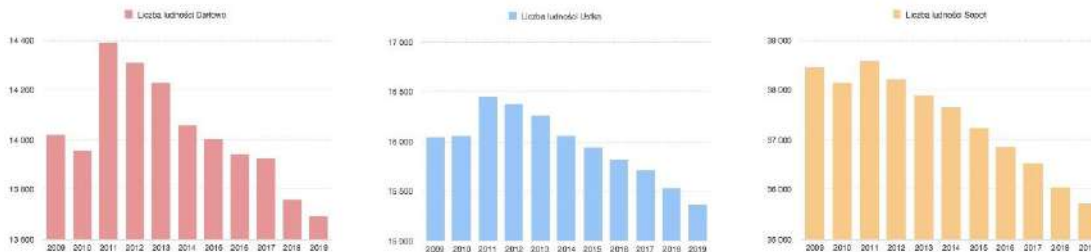
Analiza ma służyć potwierdzeniu lub zaprzeczeniu pewnych założeń autora pracy. Pozwoli na realne skonfrontowanie wyobrażeń, ze stanem rzeczywistym i umożliwi naprostowanie toku myślenia oraz utworzenie wiarygodniejszego i bardziej adekwatnego modelu w dalszej części pracy. Główne hipotezy zakładane przy podchodzeniu do przeprowadzenia analizy to:

- miasta turystyczne oferują niską jakość życia;
- miasta turystyczne wyludniają się;

- miasta turystyczne wyludniają się, ale liczba mieszkańców w miastach wzrasta;
- w analizowanych miastach dominuje działalność związana z turystyką;
- budżety miast są bardzo zależne od wpływów z turystyki i wydają na działalność z tym związaną duże środki.

Pod koniec rozdziału przedstawione zostało podsumowanie kumulujące wnioski z analiz oraz odnoszące się do wyników wskazanych powyżej hipotez.

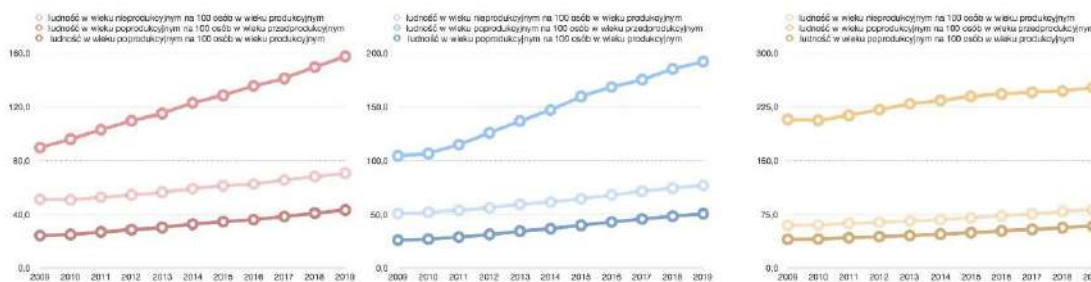
6.1. Liczba ludności

Ryc.12. Liczba ludności: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

We wszystkich miejscowościach widać wyraźny, stopniowy spadek liczby ludności. Swój szczyt miasta osiągnęły w 2011 roku. Od tamtego czasu liczba ludności stale spada i w 2019 roku osiągnęła wynik kolejno: w Darłowie 13 695, w Ustce 15 367, w Sopocie 35 719 osób. Wyniki te świadczą o stopniowym wyludnianiu się tych trzech miejscowości. Przyczyny tego wyludnienia mogą być różne, ale nie świadczą o wysokiej jakości życia w tych miastach.

6.2. Wskaźnik obciążenia demograficznego

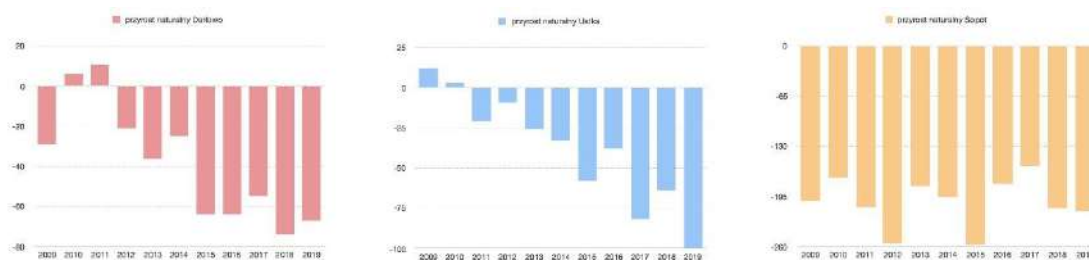

Ryc.13. Wskaźnik obciążenia demograficznego: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Wskaźnik obciążenia demograficznego jest graficznym przedstawieniem starzenia się ludności. Wszystkie trzy miasta wykazują tendencję w kierunku starzejącego się społeczeństwa. Wskaźniki te najgorzej wyglądają w przypadku Sopotu, gdyż jak widać na żółtym wykresie (Ryc.13.) stosunek liczby ludności w wieku poprodukcyjnym do osób w wieku przedprodukcyjnym, dawno przekroczył już 1:1 i wynosi ponad 1:2.

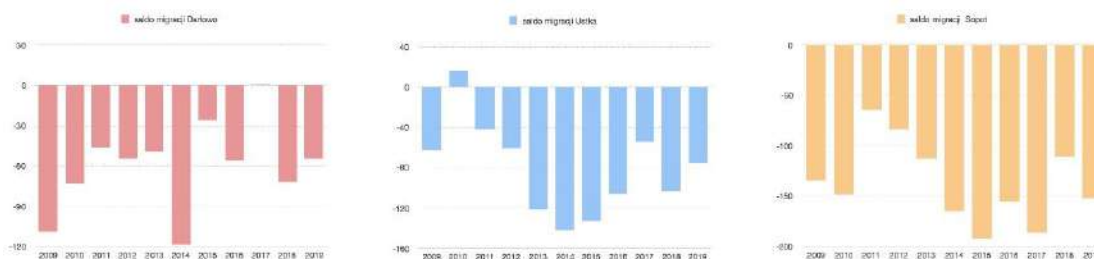
6.3. Przyrost naturalny

Ryc.14. Przyrost naturalny: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Przyrost naturalny w analizowanych miastach, w ciągu ostatnich 10 lat, przeważnie znajdował się na wyraźnym minusie. Oznacza to, że liczba zgonów znacząco przewyższała liczbę urodzeń. Niski przyrost naturalny może świadczyć o rozwoju gospodarczym, jednak stwarza zagrożenie ubytku ludności, co w konsekwencji przyczynia się do dalszego spadku liczby ludności.

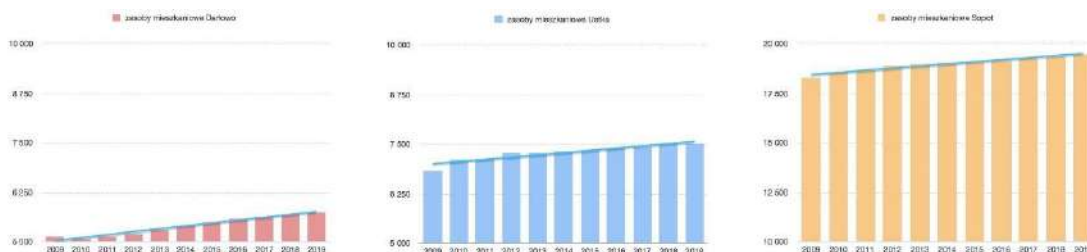
6.4. Saldo migracji

Ryc.15. Saldo migracji: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Na stan ludności bardzo duży wpływ ma również migracja mieszkańców. Jak widać na wykresach powyżej (Ryc.15.) Darłowo, Ustka i Sopot borykają się z ujemnym saldem migracji co świadczy o opuszczaniu tych miast przez ich mieszkańców i niewielkiej chęci zamieszkiwania przez nowych. Sytuacja ta zależy może od wielu czynników wypychających oraz przyciągających takich jak np.: możliwość zarobku, możliwość rozwoju, elementy kulturowe czy jakość życia w danym miejscu. Ujemne saldo migracji może być kolejnym dowodem na niską jakość życia mieszkańców tych miast oraz potrzebę jej poprawy.

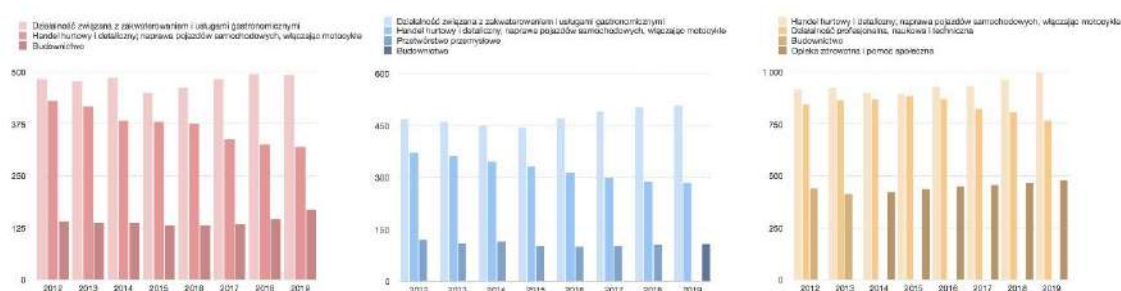
6.5. Zasoby mieszkaniowe

Ryc.16. Zasoby mieszkaniowe: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Jak widać na wykresach powyżej (Ryc.16.) w analizowanych miejscowościach stan zasobów mieszkaniowych, mimo malejącej liczby ludności, stale się zwiększa. Wyniki tej analizy można interpretować dwojako. Malejąca liczba ludności przy wzroście zasobów mieszkaniowych, może świadczyć o polepszaniu się stanu życiowego mieszkańców, ale także co bardziej prawdopodobne w przypadku miast turystycznych, o powstawaniu tak zwanych „dzielnic-widm”. Lokale-widma to mieszkania kupowane specjalnie na ich wynajem sezonowy, lub jako mieszkania „letnie”. Jest to coraz częściej widoczny problem w miejscowościach nadmorskich, gdzie lokalni mieszkańcy nie mają środków na zakup mieszkania w rodzinnym mieście, więc przenoszą się na obszary tańsze, a nowo powstałe mieszkania wykupowane są przez bogatszych, często zagranicznych właścicieli, którzy nie wykorzystują ich poza sezonem letnim.

6.6. Dominująca działalność

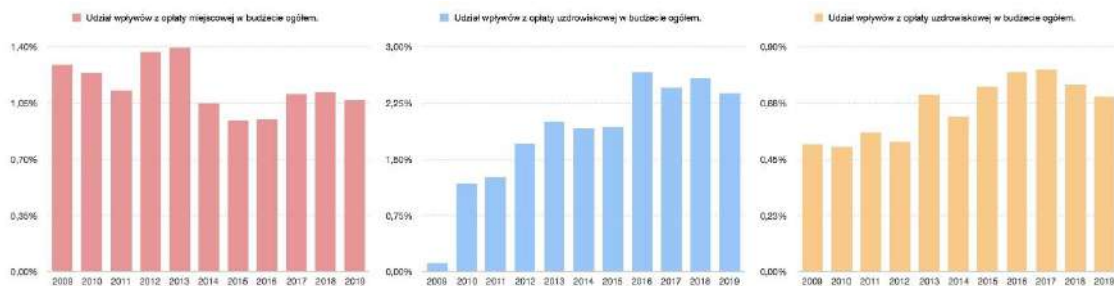

Ryc.17. Dominująca działalność: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Aby przyjrzeć się sytuacji ekonomicznej mieszkańców i znaczeniu jaki ma dla niej turystyka, przeanalizowana została działalność prowadzona przez osoby fizyczne. Dane dotyczące tego tematu gromadzone były od 2012 roku, więc analiza objęła przedział czasowy od 2012 do 2019 roku. W ciągu analizowanego okresu, w Darłowie najczęściej deklarowanymi rodzajami działalności były działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych oraz budownictwo. W Ustce wyniki te były podobne, jednak do 2018 roku jedną z najczęściej deklarowanych działalności zamiast budownictwa było przetwórstwo przemysłowe. W Sopocie najczęściej deklarowaną działalnością był handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, następnie działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, a dalej budownictwo do 2013 roku oraz opieka zdrowotna i pomoc społeczna w pozostałe lata.

6.7. Turystyka w dochodach budżetów miast

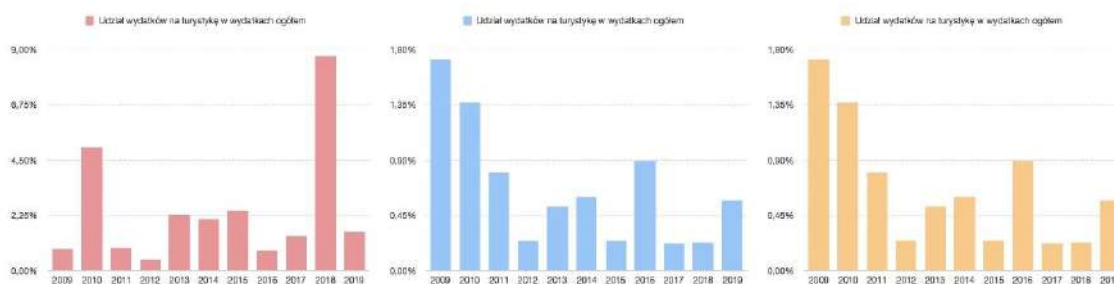
Turystyka, według klasyfikacji budżetowej, nie wlicza się do budżetów każdej z wymienionych gmin, dlatego, aby ujednoczyć analizy, dochody z turystyki będą przyjmowane jako dochody pobierane z podatków od turystów, czyli tak zwanej opłaty klimatycznej, zwanej również opłatą uzdrowską lub miejscową. W skład dochodów pochodzących z turystyki wchodzi również inne dochody, ale jako typowe i dające się łatwo oddzielić uznaje się właśnie opłaty miejscowe.

Ryc.18. Turystyka w dochodach budżetów miast: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z biuletynów informacji publicznej miast, Uzasadnienie do projektu budżetu miasta...

Jak widać, na wykresach powyżej (Ryc.18.), nie można zauważyć pewnej tendencji. Stosunek dochodów z opłat klimatycznych do ogólnego dochodu jest niewielki i nie przekracza kilku procent, a w przypadku Sopotu nawet 1%. Oznacza to, że mimo funkcji turystycznej analizowanych miast, dochody z turystyki, a konkretnie opłat klimatycznych nie stanowią dla miasta dużego źródła dochodu.

6.8. Turystyka w wydatkach budżetów miast

Ryc.19. Turystyka w wydatkach budżetów miast: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z biuletynów informacji publicznej miast, Uzasadnienie do projektu budżetu miasta...

Wydatki z budżetów miast na dział klasyfikacji budżetowej 630 Turystyka, nie mają żadnej tendencji, co oznacza, że nie są zależne od np. ilości turystów, czy wysokości budżetu, które mają tendencje wzrostowe, ale zależą od potrzeb i planowanych inwestycji. Ich stosunek w całości wydatków nie jest jednak duży i podobnie jak w przypadku dochodów nie przekracza kilku procent.

6.9. Podsumowanie analiz

Początkowe hipotezy zakładały między innymi niską jakość życia oferowaną mieszkańcom analizowanych miast. Jej potwierdzeniem mogą być wyniki analiz dotyczących liczby ludności, przyrostu naturalnego, obciążenia demograficznego czy salda migracji. Negatywne wyniki tych analiz świadczą o tym, że miasta te nie są atrakcyjne do mieszkania, co może być wyznacznikiem niskiej jakości życia w nich.

Hipoteza dotycząca wyludniania się miast, również została potwierdzona już w pierwszej analizie. W ciągu ostatnich 10 lat liczba ludności w Ustce, Darłowie oraz Sopocie stale spada i nic nie wskazuje w najbliższym czasie na poprawę tych wyników.

Potwierdzona została również hipoteza dotycząca powstawania w miastach nadmorskich, a przynajmniej w trzech analizowanych, dzielnic-obszarów widm. Rosnąca liczba mieszkań wraz ze stałym wyludnianiem się, może wskazywać na duże wykorzystanie mieszkań w celu wynajmu turystycznego, co w praktyce oznacza, że w większości z nich nikt nie mieszka. Jest to również niepokojący wynik, ponieważ wraz z analizami wskaźnika obciążenia demograficznego mogą wskazywać na nieodpowiednie dopasowanie cen mieszkań do możliwości kupna lub wynajmu młodych ludzi.

Znaczenie turystyki również w dziedzinie gospodarki zostało potwierdzone przez analizy, wskazujące na dominujące działalności w analizowanych miastach. Z roku na rok sytuacja lekko się zmienia, ale turystyka wciąż pozostaje jedną z najczęściej deklarowanych przez osoby fizyczne działalności.

Ostatnia hipoteza dotycząca budżetów miast i ich uzależnienia od turystyki nie została potwierdzona. Przeprowadzone analizy budżetów gmin, wydatków związanych z turystyką oraz dochodów z turystyki pokazały, że turystyka w ich kontekście nie ma dużego wpływu na budżety miast. Wyniki tych analiz mogą być lekkim zaskoczeniem, ponieważ same raporty miejskie np. w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, wskazują dochody z turystyki jako jedno z głównych źródeł dochodów tych miast. Niestety ze względu na dostęp do ograniczonych danych są to jedyne wnioski jakie udało się uzyskać więc traktowane są jako właściwe.

Podsumowując wszystkie analizy można stwierdzić, że mimo wyludniania się ludności, słabej oferowanej jakości życia w miastach oraz rynkowi mieszkaniowemu niedostosowanemu do potrzeb, turystyka nie jest faktorem, który przyczynia się do niedoinwestowania innych dziedzin życia w mieście oraz nie ma znaczącego wpływu pod kątem finansowania na jego funkcjonowanie.

7. PORADNIK PROJEKTOWANIA PRZESTRZENI PUBLICZNYCH

Przygotowanie modelu kreowania przestrzeni publicznych dla nadmorskich miejscowości turystycznych jest głównym celem niniejszej pracy. Model przedstawiony zostanie w formie poradnika, który zawierać będzie kroki jakie należy wykonać przy projektowaniu przestrzeni oraz cechy, które dobra przestrzeń powinna spełniać, aby przyczyniać się do polepszania jakości życia mieszkańców miast.

7.1. Źródła i inspiracje

Poradnik projektowania przestrzeni publicznych przedstawiony w dalszych rozdziałach nie jest pierwszą tego typu publikacją. W pracy oparto się na istniejących już poradnikach i podręcznikach, dotyczących tworzenia wartościowych przestrzeni takich jak:

- „Poradnik o przestrzeniach publicznych”, Irena Romasiuk i in., Biuro Rozwoju Gdańska 2014⁴⁸ – Poradnik przygotowany został pod kątem przestrzeni miejskich w Gdańsku. Jest głównym źródłem inspiracji. W prosty sposób przedstawia, co wpływa na przestrzeń i jak ona funkcjonuje, a także wskazuje zasady i elementy, na które warto zwracać uwagę przy jej projektowaniu.
- „Problemy kształtowania przestrzeni publicznych”, Piotr Lorens, Justyna Martyniuk-Pęczek i in. wyd. Urbanista Gdańsk 2010⁴⁹ – Przedstawia zależności między współczesnym a tradycyjnym wykorzystaniem i projektowaniem przestrzeni. Zwraca uwagę na problemy w kształtowaniu różnych form i rodzajów przestrzeni oraz przedstawia aspekty projektowe i realizacyjne kształtowania współczesnych przestrzeni publicznych.
- “How to Turn a Place Around”, Kathleen Madden, Project for Public Spaces, 2000⁵⁰ - Opisuje, co tworzy dobrą przestrzeń, ale zwraca też uwagę na aspekty, które prowadzą do porażki przestrzeni publicznych. Wyznacza 11 zasad tworzenia dobrych przestrzeni w podziale na 4 kategorie: podstawowe pomysły, techniki planowania i docierania, przekształcanie pomysłów w działania oraz wdrożenie.
- “Achieving Great Federal Public Spaces”, U.S. General Services Administration⁵¹ – Głównie dostarcza zarządom nieruchomości GSA narzędzi do oceny i poprawy przestrzeni publicznych w obiektach federalnych i wokół nich. Jest to zasób ćwiczeń do wykonania na miejscu. Znajdują się tam również pomysły i inspiracje, które mają pomóc w tworzeniu lepszych przestrzeni publicznych.

Wszystkie te poradniki są zbiorami informacji i danych, z których każdy podchodzący do tematyki placemakingu, czyli wieloaspektowej koncepcji kształtowania przestrzeni publicznych, mógłby skorzystać. Poradnik opisany poniżej różni się od wymienionych wcześniej głównie

⁴⁸ I. Romasiuk i in., *Poradnik o przestrzeniach publicznych*, Biuro Rozwoju Gdańska 2014.

⁴⁹ P. Lorens, J. Martyniuk-Pęczek i in., *Problemy kształtowania przestrzeni publicznych*, wyd. Urbanista Gdańsk 2010.

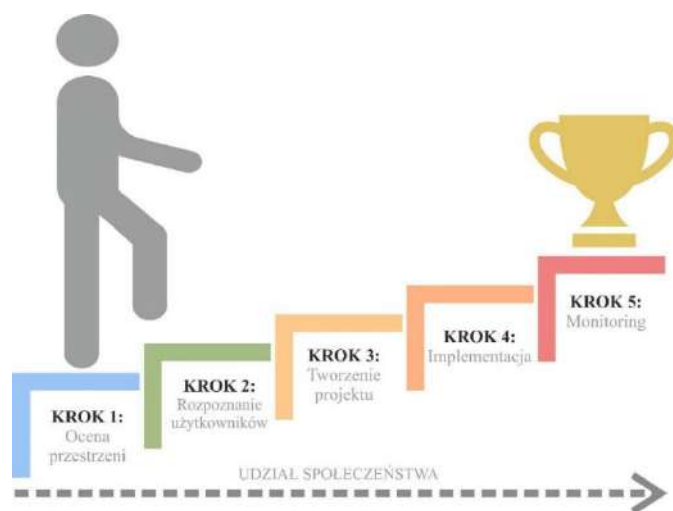
⁵⁰ K. Madden, *How to Turn a Place Around*, Project for Public Spaces, 2000.

⁵¹ *Achieving Great Federal Public Spaces- A Property Manager's Guide*, U.S. General Services Administration 2007.

położeniem branych pod uwagę miejscowości. Skupia się na opisanych wcześniej małych i średnich, polskich miastach położonych w pasie Morza Bałtyckiego. Wyróżnia się także szczególnym naciskiem położonym na poprawę jakości życia mieszkańców miast turystycznych, poprzez tworzenie przestrzeni skupiających się na potrzebach mieszkańców i przeciwstawiających się turystycznej eskalacji.

7.2. Jak stworzyć dobrą przestrzeń publiczną?

Poradnik ma na celu pomóc w tworzeniu dobrze działających i spełniających swoje podstawowe funkcje przestrzeni publicznych w miejscowościach nadmorskich. Aby proces tworzenia przebiegał sprawnie i skutecznie warto zawrzeć go w krokach przedstawionych poniżej:

Ryc.20. Kroki w przemianie przestrzeni publicznych, źródło: Opracowanie własne

1. krok 1: ocena przestrzeni – zapewni rozpoznanie, które przestrzenie wymagają poprawy oraz w jakim stopniu potrzebują przekształcenia;
2. krok 2: rozpoznanie użytkowników – pozwoli dopasować zagospodarowanie przestrzeni do realnych użytkowników;
3. krok 3: tworzenie projektu – zawierającego elementy opisane w podrozdziałach poniżej, pozwala spojrzeć na projekt z różnych perspektyw i porządkuje elementy niezbędne do prawidłowego funkcjonowania przestrzeni;
4. krok 4: implementacja – etap poświęcony na wprowadzenie w życie zaprojektowanych rozwiązań; rozdział poświęcony na krok 4 obejmuje podział projektu na etapy i zawiera porady do jego sprawnego wdrożenia;
5. krok 5: monitoring – pomaga zweryfikować projekt i jego założenia z rzeczywistością oraz pozwala na wprowadzenie poprawek i zdobywanie wiedzy na przyszłość;
6. udział społeczeństwa – obecny na każdym kroku procesu tworzenia przestrzeni miejskiej, zapewni lepsze dopasowanie do potrzeb, ale także zachęci do korzystania z przestrzeni.

Metodę postępowania w przekształcaniu miejsc, opartą o 5 kroków przedstawia również Gdański „Poradnik o przestrzeniach publicznych”. Wykorzystanie metody kroków pozwala na uporządkowanie zadań i lepsze rozplanowanie całego procesu projektowania.

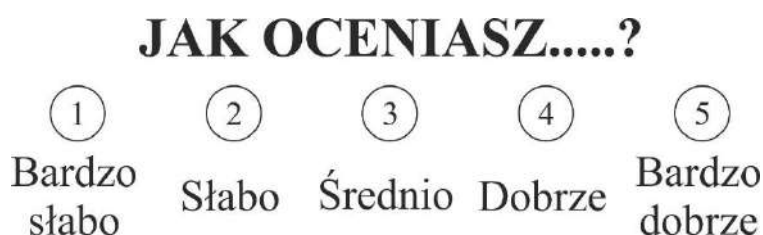
7.3. Krok 1: Ocena przestrzeni

W celu rozpoczęcia prac nad zmianą przestrzeni należy w pierwszej kolejności zastanowić się, które przestrzenie w mieście powinny zostać priorytetowo przekształcane. Każda przestrzeń publiczna powinna posiadać pewne cechy i spełniać określone kryteria, aby dobrze służyć swoim użytkownikom.

7.3.1. System oceniania

W celu sprawnego dokonywania oceny najlepiej jest przyjąć system oceniania w pewnej skali, odnoszący się do wszystkich kryteriów. Najlepszym wyborem jest skala zbilansowana zwana także zrównoważoną (ang. balanced scale). Skala ta ma tę samą liczbę ocen pozytywnych i negatywnych i w większości ankiet przedstawia się ją w postaci pięciu lub siedmiu poziomów.

Każdy z punktów odpowiada przypisanemu do niego opisowi, który odpowiada na pytanie:

Ryc.21. Skala ocen przestrzeni publicznych, źródło: Opracowanie własne

7.3.2. Kryteria oceny przestrzeni

Ocenie proponuje się poddanie dziewięciu kryteriów, które pozwalają na ocenę jakości przestrzeni oraz spełniania jej podstawowych ról i potrzeb użytkowników. Wybrane kryteria odnoszą się zarówno do fizycznych aspektów przestrzeni, takich jak atrakcyjność, estetyka czy stan techniczny elementów wyposażenia, ale także aspektów społecznych i ekonomicznych jako miejsce spotkań czy handlu. Do sugerowanych kryteriów oceny przestrzeni publicznych w poradniku zalicza się:

- dostępność;
- estetykę;
- atrakcyjność;
- wyposażenie;
- stan techniczny;
- bezpieczeństwo;
- tworzenie miejsca spotkań;
- spełnianie potrzeb użytkowników;
- potencjał turystyczny.

Dostępność – rozumiana nie tylko w znaczeniu swobodnego dostępu, czyli możliwości korzystania z niej przez każdego w sposób nieograniczony, niezależnie od wieku czy płci, ale także w znaczeniu dostępności transportowej czyli pieszej i samochodowej. W skład tej dostępności wchodzi odpowiednia ilość miejsc parkingowych, wystarczająca ilość ścieżek pieszych, odległość od przystanków komunikacji miejskiej itp.

Estetyka – w tym kryterium oceniana jest czystość przestrzeni, jej układ, spójność oraz wrażenia wizualne, na które wpływa kolorystyka, czy wykorzystane materiały.

Atrakcyjność – aspekt ten odpowiada na pytania czy przestrzeń posiada charakter i tożsamość, czy zachęca do odwiedzin i spędzania tam czasu, czy przyciąga użytkowników i co ma im do zaoferowania.

Wyposażenie – podstawowym wyposażeniem przestrzeni publicznych są miejsca do relaksu i odpoczynku takie jak np. ławki, ale również niezbędne do jej funkcjonowania elementy takie jak kosze na śmieci. Jest to absolutnie podstawowe wyposażenie, które nie jest jednak wystarczające do spełniania wszystkich potrzeb użytkowników i na pewno nie tworzy miejsca atrakcyjnym.

Stan techniczny – odwołuje się głównie do możliwości użytkowania przestrzeni. Obejmuje zarówno stan wyposażenia znajdującego się na terenie, ale także stan nawierzchni ścieżek, oraz dbałość o zieleń.

Bezpieczeństwo – kryterium odpowiada na pytanie czy przestrzeń postrzegana jest jako bezpieczna. Czy jest odpowiednio oświetlona, nie stwarza zagrożeń dla życia, zdrowia i mienia, a także czy urządzenia znajdujące się w przestrzeni spełniają wszystkie normy techniczne.

Tworzenie miejsca spotkań – kryterium to jest trudno ocenić obiektywnie. Przestrzeń powinna skłaniać przechodniów do zatrzymania się i pozostania na dłużej. Powinna być w stanie zapewnić miejsce do spotkania i rozmowy, ale także spędzenia czasu aktywnie w gronie ludzi. Powinna móc pełnić funkcje społeczne, pozwalać na organizowanie imprez, wystaw i być miejscem zgromadzeń ludzi. Ważnym aspektem jest kwestia połączeń przestrzeni z innymi przestrzeniami lub innymi ważnymi punktami w mieście.

Spełnianie potrzeb użytkowników – w zależności od potrzeb indywidualnych grup użytkowników, przestrzeń powinna odpowiadać na jak największą ich liczbę. Przestrzeń publiczna powinna tworzyć warunki do realizacji potrzeb niższego, ale także wyższego rzędu. Możemy podzielić je na potrzeby jednostkowe i społeczne zgodnie z teoriami Gehla, które zakładają wykonywanie w przestrzeni działań koniecznych związanych głównie z przemieszczaniem się, działań opcjonalnych, które w większości obejmują działania rekreacyjne oraz działań społecznych, które wspomniane zostały już w poprzednich kryteriach⁵².

Potencjał turystyczny – ostatnim kryterium jest potencjał turystyczny. Kryterium to ma za zadanie ocenić, czy przestrzeń ma potencjał turystyczny, np. czy w pobliżu znajdują się duże atrakcje turystyczne, czy jest to miejsce uczęszczane przez turystów, czy to im będzie głównie służyć w sezonie letnim. Kryterium ma pomóc wyodrębnić z tkanki miejskiej przestrzenie nieuczęszczane w dużym stopniu przez turystów, które mogą skupić się na spełnianiu potrzeb

---

⁵² J. Gehl, *Życie między budynkami. Użytkowanie przestrzeni publicznych*, RAM, Kraków 2009,

mieszkańców miasta, ale także pozwoli na reewaluację przestrzeni typowo turystycznych, pod kątem spełniania potrzeb mieszkańców miast nadmorskich.

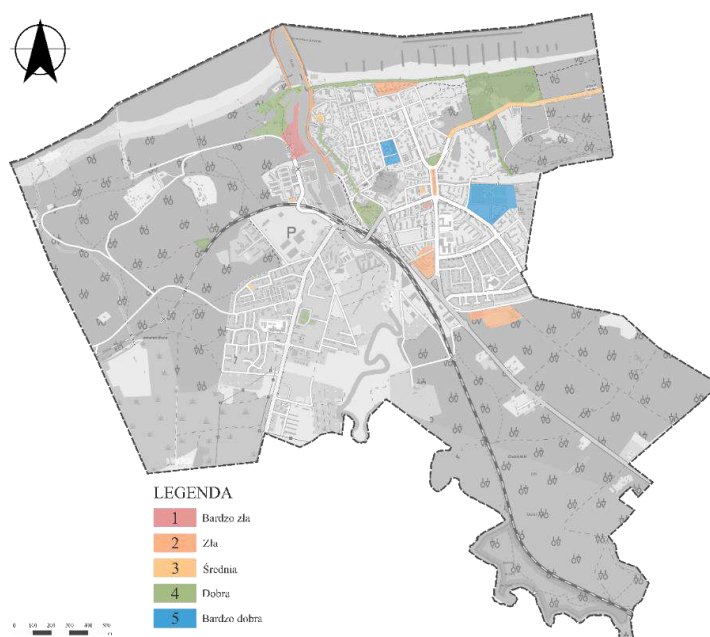
Wymienione powyżej kryteria są zbiorem powstałym w wyniku analizy wskazanych wcześniej tekstów źródłowych oraz wiedzy własnej i inwencji autora.

7.3.3. Kto ocenia przestrzeń

W ocenie przestrzeni ważne są nie tylko sposoby jej oceniania i kryteria, które będą przedmiotem oceny, ale także osoby, które powinny tę przestrzeń ocenić. Jak w każdym wymienionym wcześniej kroku procesu tworzenia dobrych przestrzeni publicznych, udział społeczeństwa pojawia się już na etapie oceny przestrzeni. Tematyka i zakres terenowy objęty badaniem nie wymaga oceny od dużej ilości osób. Warto jednak zebrać grupę reprezentatywną, złożoną przynajmniej z reprezentantów każdej grupy użytkowników, jaką udało się zaobserwować w przestrzeni, a także reprezentantów samorządów czy lokalnych działaczy społecznych zainteresowanych tematem. Jeśli utworzenie takiej grupy jest trudne lub niemożliwe do zrealizowania na danym etapie, warto zebrać opinię przynajmniej 100 osób przebywających i znających daną przestrzeń. Pozwoli to na łatwe i dość adekwatne obliczenia pozwalające nadaniu przestrzeni właściwej oceny.

7.3.4. Mapowanie

Po zakończeniu oceniania każdego kryterium obliczana jest średnia z ocen, która określa jaka jest ta przestrzeń i przyznaje jej ocenę od 1 do 5. Do każdego wyniku przypisany jest kolor, dzięki temu graficznie na mapie można łatwo odróżnić przestrzenie dobre i te które priorytetowo wymagają poprawy. Przykład mapowania oceny przestrzeni publicznych przedstawiony został poniżej na mapie miasta Ustka (Ryc.22.). Oceny przestrzeni wykonane zostały jedynie na podstawie ocen autora pracy przez co mogą służyć jedynie za poglądowe przedstawienie oceniania.

Ryc.22. Przykład mapowania ocen, źródło: Opracowanie własne

7.4. Krok 2: Rozpoznanie użytkowników

Drugim krokiem do stworzenia dobrych i poprawiających jakość życia przestrzeni publicznych jest rozpoznanie jej użytkowników. Każdy z użytkowników ma swoje indywidualne potrzeby, na które przestrzeń powinna odpowiadać. Inne rodzaje przestrzeni projektuje się dla dzieci, inne dla młodzieży, a jeszcze inne dla osób starszych. Różne funkcje można łączyć ze sobą w zależności od potrzeb, ale przede wszystkim należy rozpoznać główną grupę użytkowników, zbadać ich zachowania oraz potrzeby i poprzez odpowiedni projekt na nie odpowiedzieć.

W tej fazie warto zadać sobie parę pytań:

- Kto korzysta z tej przestrzeni?
- Kogo nie ma i dlaczego?
- Co możemy zrobić, aby zachęcić do korzystania z tej przestrzeni?
- Czego w okolicy brakuje, co przestrzeń może zagwarantować?

Odpowiedzi na te pytania są wprowadzeniem do projektowania wybranej przestrzeni. Znając wymagania jakie stawiane są przed projektowanym obszarem, łatwiej skupić się na rzeczach niezbędnych i odrzucić te rozwiązania, które się tu nie sprawdzą.

7.4.1. Zbieranie informacji

Jest wiele metod zbierania informacji o przestrzeniach publicznych. Opierają się one głównie na obserwacjach, które należy wykonywać wielokrotnie, najlepiej w różne dni tygodnia i o różnych godzinach. Tylko w ten sposób jesteśmy w stanie poznać pełne spektrum. Jedną z metod zbierania informacji o przestrzeni jest *behavior mapping*, czyli mapowanie zachowań. Metoda ta szczegółowo opisana została w "How to Turn a Place Around". Zaleca się wykorzystanie jej do badania przestrzeni, gdyż jest jednym z najbardziej wartościowych narzędzi do tego typu zadań. Metoda polega na badaniu otoczenia na podstawie numerycznego zbierania informacji. Zbierający informacje, na podstawie obserwacji w czasie rzeczywistym uzupełnia przygotowany wcześniej formularz. Formularz zawiera zwykle dane odnośnie szacowanego wieku i płci osób znajdujących się w przestrzeni oraz formy aktywności, które wykonują⁵³. Na rysunku poniżej przedstawiony został przykładowy formularz (Ryc.23.).

---

⁵³ K. Madden, op. cit. s. 101.

BEHAVIOR MAPPING – ZBIERANIE INFORMACJI

Lokalizacja: ..... Obserwator: Weronika Wrzesniak

Data: .....

Czas: .....

AKTYWNOŚCI:

Numer grupy	Płeć		Wiek						AKTYWNOŚCI:										NOTATKI		
	Mężczyzna	Kobieta	0-2	3-6	7-12	13-20	21-40	41-65	powyżej 65	Siedzenie/relaks	Jedzenie	Bieganie	Rower	Spacerowanie	Przechodzenie	Socjalizacja	Zabawa	Gra w sport		Oglądanie sportu	Zwiedzanie
1																					
2																					
3																					
4																					
5																					
6																					
7																					
8																					
9																					
10																					
11																					
12																					
13																					
14																					
15																					
16																					
17																					
18																					
19																					
20																					
Suma																					

Ryc.23. Formularz zbierania informacji metodą behaviour mapping, źródło: Opracowanie własne na podstawie formularza z "How to Turn a Place Around", Project for Public Spaces, 2000 s.116

Obserwator staje w jednym miejscu w przestrzeni i wypełnia formularz zgodnie ze swoimi obserwacjami. Kiedy widzi np. dwie starsze panie siedzące na ławce i rozmawiające, zaznacza w kolumnach: „kobieta, 51-65, siedzenie i socjalizacja” cyfrę 2. Cyfra zależy od liczby osób w grupie, której zachowanie aktualnie obserwuje. Na tej zasadzie prowadzi obserwację przez określony czas i zapisuje wyniki pod koniec badania⁵⁴.

Na podstawie badania jesteśmy w stanie określić nie tylko płeć i wiek użytkowników przestrzeni, ale także aktywności jakie w niej wykonują lub których nie wykonują. Dzięki temu w następnym etapie, jakim jest projektowanie, możemy dostosować przestrzeń do aktywności,

⁵⁴ Ibidem.

jakie użytkownicy wykonują, a także skupić uwagę na zagospodarowaniu przestrzeni w sposób zachęcający do wykonywania aktywności pożądaných.

7.5. Krok 3: Tworzenie projektu

Podczas pracy nad projektem warto wykorzystać kategorie oceny przestrzeni, które zostały przedstawione wcześniej. Wykorzystując je, przedstawione zostaną cechy i możliwości zagospodarowania przestrzeni publicznych w miastach nadmorskich, tak aby, jak najlepiej spełniać wskazane kryteria, a także odpowiadać na potrzeby mieszkańców i potencjał miast.

7.5.1. Dostępność

Dostępność, jak już przedstawione zostało wcześniej jest wieloaspektowa i odnosi się zarówno do kwestii przestrzennych jak i demograficznych.

Dostępna przestrzeń publiczna powinna być przede wszystkim dobrze widoczna. Korzystanie z przestrzeni powinno odbywać się w sposób nieograniczony, co oznacza, że nawet jeśli grodzimy w pewien sposób przestrzeń, odcinając ją wyraźnie od przestrzeni o innej funkcji, dostęp do niej powinien zostać nieograniczony, a wejście i wyjście z przestrzeni powinno być otwarte, dobrze widoczne i oznakowane. Wyjątkiem jest wspomniane przez Piotra Lorensa ograniczenie czasowe wynikające z kwestii bezpieczeństwa lub sposobu organizacji wykorzystania przestrzeni⁵⁵. Na zdjęciach poniżej (Ryc.24.) widoczna jest różnica w widoczności wejścia tego samego parku. Wejście po prawej jest dużo bardziej widoczne, otwarte i zachęca do odwiedzin, natomiast wejście po lewej jest zaciemnione i wycofane przez co może odstraszać potencjalnych odwiedzających.

Ryc.24. Wejście niedostępne vs wejście dostępne: Park Kultury i Wypoczynku w Słupsku, źródło: Opracowanie własne, zdjęcia: Google Maps

Drugim bardzo ważnym aspektem dostępności jest dostępność transportowa. Możemy podzielić ją na pieszą, obejmującą ilość i jakość ścieżek pieszych, rowerową, skupiającą się na połączeniach rowerowych i pieszo-rowerowych oraz samochodową, obejmującą możliwość zaparkowania samochodu, ale także odległość od przystanków komunikacji miejskiej.

W celu zachęcenia do poruszania się pieszo i odwiedzania przestrzeni publicznych w licznych gronie, sugeruje się projektowanie ścieżek pieszych nie węższych niż 2m. Taka szerokość umożliwia swobodne spacerowanie par, osób niepełnosprawnych oraz mam z dziećmi i wózkami, przy czym nie utrudnia wzajemnego wymijania się i ograniczenia ruchu. Ścieżki należy

⁵⁵ P. Lorens, J. Martyniuk-Pęczek i in., op. cit. s. 10.

projektować w sposób zapewniający użytkownikom stały dostęp do atrakcji. Nie powinno się projektować ścieżek, które do niczego nie prowadzą. Dobrze jest co 100-200 m zlokalizować na trasie pieszego cel, do którego może zmierzać. Dodatkowo warto zagospodarować przestrzeń w taki sposób, aby do głównych atraktorów przestrzeni można było dojść minimum dwiema ścieżkami. To pozwoli pieszemu na niezawracanie i nie pokonywanie tej samej trasy w drodze powrotnej do wyjścia.

Dostępność rowerowa może zostać zapewniona kilkoma sposobami. Jeśli jest taka możliwość, warto wprowadzić na terenie samej przestrzeni ścieżki rowerowe, niekolidujące z ruchem pieszym. Jeśli nie jest to możliwe, warto przynajmniej zapewnić w samej przestrzeni wyposażenie typu stojaki na rowery umożliwiające rowerzystom korzystanie z przestrzeni bez martwienia się, co zrobić z rowerem. Podobnie jak w przypadku ścieżek pieszych warto na trasie rowerowej zlokalizować cele, do których warto dotrzeć. Dzięki temu jest większa szansa na to, że zachęcimy użytkowników do skorzystania z przestrzeni podczas wycieczek rowerowych.

Ostatnią częścią dostępności transportowej jest dostępność samochodowa. Ponieważ samochody nie są pożądane w przestrzeniach publicznych, najpierw należy skupić się na komunikacji miejskiej. W małych i średnich miastach nadmorskich nie zawsze możemy spotkać miejskie autobusy. W miastach, w których nie ma sieci komunikacji miejskiej odległości od przystanków mogą być większe, ale nie powinny przekraczać 600 m. W miastach, gdzie system komunikacji miejskiej istnieje, około 300-400 m jest optymalną odległością od przestrzeni publicznej do najbliższego przystanku komunikacji zbiorowej.

Samochody jako najmniej pożądane i obniżające jakość przestrzeni w mieście nie powinny być traktowane priorytetowo. Przestrzenie mają głównie służyć pieszym i zachęcać do spacerowania, spotykania się, uprawiania sportów itp. Aby zniechęcić do korzystania z samochodów, a także ograniczyć ich negatywny wpływ na ruch pieszy i rowerowy w przestrzeni, proponuje się wprowadzenie w najbliższej okolicy płatnych miejsc parkingowych oraz stref o ograniczonej prędkości poruszania się. Płatne strefy parkowania nie tylko zmniejszą liczbę samochodów w okolicy, pozostawiając przy tym możliwość dotarcia do obszaru samochodem, ale także mogą dostarczyć dodatkowe środki na utrzymanie samej przestrzeni. Strefy z ograniczoną prędkością sprawdzają się w miejscach, gdzie ruch samochodowy jest niezbędny, ale możliwy do wytlumienia. W miejscach, gdzie jest taka możliwość warto wykorzystać parkingi podziemne. Skutecznie zmniejszają one liczbę samochodów w obrębie przestrzeni, ale również pozwalają wykorzystywać przestrzeń „na powierzchni” w celach sprzyjających spełnianiu potrzeb mieszkańców.

Kwestie dostępności zależne od wieku czy płci użytkowników są nieco bardziej indywidualne i zależą w większym stopniu od wyposażenia przestrzeni. Należy jednak pamiętać, aby każda przestrzeń bez względu na swoją grupę docelową, powinna być przyjazna dla użytkowników w każdym wieku i niezależnie od płci. Dla przykładu, znajdujące się często w przestrzeniach publicznych place zabaw dla dzieci, powinny zapewniać również miejsca do siedzenia i odpoczynku dla opiekunów dzieci oraz wyposażenie odpowiednio zróżnicowane w zależności od wieku.

7.5.2. Estetyka

Wartości estetyczne przestrzeni są bardzo indywidualne i zależą od odbiorcy. W pracy przedstawione zostaną niektóre aspekty wpływające na estetykę i odbiór przestrzeni jako czysta, zharmonizowana i atrakcyjna.

Przestrzeń estetyczna to przede wszystkim przestrzeń czysta. W projektowaniu przestrzeni publicznych należy szczególną uwagę poświęcić elementom wyposażenia pomagającym utrzymać czystość. W obecnych czasach, kiedy ekologia jest elementem coraz bardziej istotnym w planowaniu, warto poszerzyć zasięg takiego wyposażenia ze zwykłych śmietników do przynajmniej jednego punktu, w którym będzie możliwość segregacji odpadów. Należy zastanowić się jakie odpady mogą w tym miejscu powstawać i odpowiednio przygotować przestrzeń na ich przyjęcie. Na przykład w miejscach, w których powstają obiekty sportowe, takie jak boiska, możemy przewidywać więcej odpadów, takich jak plastikowe butelki. Warto w takich punktach postawić specjalne przeznaczone na nie kontenery, a także specjalne kosze na nakrętki. Szczególnie w miastach turystycznych, problem śmiecenia jest trudny do pokonania. Im więcej pomyślimy o nim w trakcie projektowania przestrzeni, tym większa szansa na to, że uda się o nią zadbać po realizacji.

Faktorami, które w dużym stopniu wpływają na estetykę przestrzeni publicznych są zieleń i woda. Są to nie tylko elementy podnoszące doznania wizualne, ale spełniają również ważne funkcje praktyczne. Cień, który dają drzewa pozwala na lepszy odpoczynek w upalne dni. Podobną funkcję pełnią naturalne i sztuczne akwenty wodne. Na zdjęciu poniżej (Zdj.2.) widoczna jest przestrzeń, która z pozoru ma elementy dobrej przestrzeni, takie jak wyposażenie, ścieżki i zróżnicowanie dla różnych grup wiekowych, ale nie posiada dobrze zagospodarowanej zieleni. Same trawniki nie są wystarczająco atrakcyjne, tym bardziej, że nie jest to zieleń całoroczna. Ustawione w pełnym słońcu ławki również nie tworzą idealnego miejsca na dłuższe posiedzenie. Jest to przykład przestrzeni, w której ewidentnie ktoś zapomniał o ważnej roli zieleni.

Zdj.2. Brak zieleni w przestrzeni, Kurpiowska Kraina Wykrot, źródło: Fot. Polbruk, https://www.obud.pl/art,14578,dobrze-zaprojektowana-przestrze--miejska,d_wnetrza

Zieleń pomaga również zamaskować niezbędne, ale niekoniecznie estetyczne czy ładne, elementy wyposażenia lub okolicznej zabudowy.

W nadmorskich miastach waterfronty są przestrzeniami szczególnie chętnie odwiedzanymi przez turystów i mieszkańców. Są to przestrzenie wymagające specjalnej uwagi, gdyż przyciągają dużo ludzi co może generować problemy. Potwierdzają jednak teorie o wykorzystaniu wody jako aspektu poprawiającego walory estetyczne oraz atrakcyjność przestrzeni. Ich zagospodarowanie powinno być w przeważającej części jednostronne i umożliwiające podziwianie unikatowego krajobrazu z każdego punktu obserwacji.

Kolejnym aspektem wpływającym na poprawę estetyki przestrzeni publicznych w miastach, o którym będzie mówił poradnik jest spójność przestrzeni miejskich. Jest to bardzo ważne zagadnienie, szczególnie z punktu widzenia nadmorskich miast turystycznych. Aby tworzyć tożsamość tych miast warto zastanowić się w trakcie projektowania przestrzeni, co chcemy przekazać jej użytkownikom. Małe i średnie miasta w pasie Morza Bałtyckiego mają piękną historię i zabytki, które często giną wśród sezonowego zagospodarowania.

Spójność przestrzeni publicznych można uzyskać poprzez wprowadzanie na obszar całego miasta jednego wzorca oznakowania przestrzeni, użycia podobnych materiałów czy kolorystyki. W miejscowościach nadmorskich tworzenie tożsamości za pomocą zdobień czy kolorystyki związanej z morzem może być atrakcyjnym i prostym zabiegiem, nadającym wielu przestrzeniom elementy rozpoznawalne przez co tworzące spójną całość. Taki zabieg wykonać można również za pomocą zasadzanej w przestrzeni zieleni. Wykorzystanie tych samych gatunków roślin i ich kolorystyki, również pomoże uzyskać spójność tam, gdzie elementy ozdobne mogą wydawać się zbędne.

Ostatnim elementem, mającym ogromne znaczenie dla całego odbioru przestrzeni miejskiej w mieście, jest stworzenie sieci przestrzeni publicznych. Utworzenie dobrze funkcjonującej przestrzeni, wiąże się z powiązaniem jej pomiędzy innymi przestrzeniami w mieście oraz ważnymi z punktu widzenia użytkownika, punktami spotkań. Tworząc sieć przestrzeni publicznych warto dokonać ich podziału np. na przestrzenie sąsiedzkie oraz o znaczeniu ogólnomiejskim, w przypadku miast małych, a w przypadku miast średnich, w których występują dzielnice, na sąsiedzkie, dzielnicowe i ogólnomiejskie. Taki podział pozwoli na lepsze zorientowanie się do jakich przestrzeni i o jakiej jakości mają dostęp okoliczni mieszkańcy. Może również poprawić spójność przestrzeni i pozwoli na zróżnicowanie ich wyposażenia w sąsiadujących ze sobą przestrzeniach. Gdański „Poradnik o przestrzeniach publicznych” mówi o tym, że aby utworzyć sieć łączników między przestrzeniami co 100-200 m należy w przestrzeniach umieszczać jakieś charakterystyczne elementy oraz co 400-500 m projektować powinno się jakąś atrakcję⁵⁶. Oba te zabiegi powodują, iż użytkownik ma na swojej trasie cele pośrednie, dłużej przebywa w przestrzeni oraz jest zachęcony do przechodzenia od jednej do

---

⁵⁶ I. Romasiuk i in., op. cit. s. 20.

drugiej lokalizacji. Przykład sieci przestrzeni publicznej według powyższych wskazówek przedstawiony został na fragmencie mapy Ustki poniżej (Ryc.25.).

Ryc.25. Sieć przestrzeni publicznych w Ustce, źródło: Opracowanie własne

Jeśli spojrzymy na to, co najbardziej szpeci miasta oraz przestrzenie, które mają służyć do relaksu, to są to szyldy, banery i reklamy. W małych i średnich miastach nadmorskich, przez próby zachęcenia do skorzystania z przygotowanej oferty turystycznej istnieje duże ryzyko zaburzenia estetyki przestrzeni poprzez zbyt dużą liczbę reklam.

Reklamowanie swoich usług jest jednak w tym miastach niezbędne do osiągnięcia zysków i prowadzenia biznesu. Aby nie stwarzać dodatkowych barier do rozwoju turystyki w mieście, lepiej dostosować wymagania dotyczące materiałów reklamowych, od estetyki i charakteru miejsca, w jakim się znajdują, po wymogi dotyczące banerów, reklam itp. Tam gdzie to możliwe, najlepiej zwrócić się do Uchwały Krajobrazowej. Coraz więcej nadmorskich miast decyduje się na uchwalenie tego dokumentu, opisującego zasady i warunki sytuowania, gabaryty, standardy jakościowe oraz materiały z jakich mogą być wykonane obiekty typu:

- mała architektura;
- tablice reklamowe;
- urządzenia reklamowe;
- ogrodzenia.

Do grona takich miast możemy zaliczyć duże miasta takie jak Gdańsk i Gdynia, miasta średnie takie jak Sopot (Ryc.26.) i Świnoujście, ale także miasta małe takie jak Ustka, która właśnie (2021 rok) jest w trakcie przygotowania uchwały.

Ryc.26. Uchwała krajobrazowa Sopot, zmiany w przestrzeni, źródło: Fot. materiały UMS <https://www.sopot.pl/>

Jeśli miasto nie posiada takiego dokumentu lub w najbliższym czasie go nie planuje, warto zwrócić uwagę, aby szyldy, banery i plakaty pasowały do historycznego kontekstu przestrzeni, zarówno pod względem kolorystycznym, jak i użytych materiałów. W przypadku dość często pojawiających się w przestrzeniach miast nadmorskich ogródków restauracji i barów, również warto zrezygnować z jaskrawych parasoli z logiem firmy na rzecz jasnych kolorów nawiązujących do żagli, podkreślających nadmorski charakter miejscowości.

Ryc.27. Przykłady dobrych i złych rozwiązań reklamowych ogródków restauracyjnych, źródło: opracowanie własne na podstawie, od lewej: Fot. 1. <https://szczecin.wyborcza.pl/>, Fot.2. <https://label-magazine.com/>, Fot.3. <https://www.eska.pl/>

7.5.3. Atrakcyjność

Podobnie jak estetyka, zagadnienie atrakcyjności jest bardzo indywidualne w zależności od użytkownika. Istnieją różne sposoby zachęcania do korzystania z przestrzeni publicznych. Jedne są tymczasowe jak np. różnego rodzaju wydarzenia, koncerty, wystawy czy wspólne sadzenie kwiatów. Inne mogą znaleźć się w przestrzeni na stałe. Możemy zaliczyć do nich wymieniane już wcześniej, wkomponowaną w przestrzeń zielen i wodę, bliskość zabytków czy innych atrakcji turystycznych, piękny krajobraz lub wyposażenie, takie jak boiska, czy stoliki do szachów. Jednym z ważniejszych atraktorów w przestrzeniach publicznych są jednak usługi.

Dla zwiększenia swojej rangi i atrakcyjności, przestrzeń publiczna potrzebuje usług. Nie powinny być to jednak usługi przypadkowe. W wymienionych na początku poradnika źródłach, zwraca się uwagę na znaczenie usług jako atraktorów w przestrzeni. To one zachęcają ludzi do pozostania w przestrzeni na dłużej, a także tworzą miejsca spotkań i spędzania wolnego czasu. Cechy usług, jakie powinny znajdować się w przestrzeniach, to przede wszystkim

wielobranżowość, która zapewni ofertę dostosowaną do wielu potrzeb oraz dostępność godzinowa. Usługi w przestrzeniach powinny działać o różnych porach dnia tak, aby odwiedzający zawsze mieli co robić. W przypadku lokali prywatnych możemy nie mieć dużego wpływu na rodzaj branży, jaka będzie prowadzona w lokalach, ale warto postawić przed przedsiębiorcami zalety prowadzenia branż przez nas pożądaných. W przestrzeniach publicznych do najbardziej pożądaných branż usługowych należą w kolejności:

1. Gastronomia – w pierwszej kolejności kawiarnie i piekarnie, w następnej restauracje.
2. Handel – od sklepów z pamiątkami, butików po sklepy spożywcze;
3. Kultura i rozrywka – może prowadzić działalność głównie w godzinach popołudniowych, co pozwoli na wydłużenie czasu atrakcyjności przestrzeni;
4. Rzemiosło – branże beauty, czy usługi naprawcze.

Są to branże, które ze swoją oferta wychodzą do użytkowników i uznawane są za usługi związane z czasem wolnym.

Położenie usług w przestrzeni również ma bardzo duże znaczenie. Najbardziej odpowiedni wydaje się dostęp do usług z ulicy. Usługi w parterach zachęcają do odwiedzin i tworzą stałą ścianę atrakcji dla przechodniów. Jest na czym skupić wzrok i gdzie iść dalej, ale można się też zatrzymać i skorzystać z oferty.

Ryc.28. Pożądane położenie usług w przestrzeni publicznej, źródło: Opracowanie własne na podstawie zdjęcia z Google Maps.

W nadmorskich miastach turystycznych warto wykorzystywać położenie przestrzeni publicznych do wydłużenia atrakcji turystycznych. Przestrzenie pomiędzy jedną dużą atrakcją turystyczną a drugą mogą spełniać rolę łącznika między nimi i nawiązywać w jakimś stopniu do ich historii, czy okolicznego dziedzictwa. Tablice informacyjne to tylko jedna z możliwości tworzenia takich ścieżek edukacyjnych, ale tego typu zabiegi mogą zostać osiągnięte również np. poprzez nazywanie przestrzeni z nawiązaniem do zabytków, czy stylizacji pewnych elementów przestrzeni na okoliczne zabytki i dziedzictwo.

7.5.4. Wyposażenie

Wyposażenie przestrzeni publicznych jest jednym z ważniejszych elementów, decydujących o tym, czy przestrzeń ta będzie chętnie odwiedzana lub czy jej użytkownicy będą chcieli zostać w niej dłużej. Podstawową cechą, jaką powinno spełniać wyposażenie przestrzeni jest użyteczność. Nieruchome elementy dekoracyjne takie jak rzeźby, nie zachęcają przechodniów do interakcji, przez co poświęcić można im niewiele czasu. Aby zachęcić do korzystania z przestrzeni publicznych ich wyposażenie musi być elastyczne i współdziałać wraz z użytkownikiem i jego potrzebami. Podczas tworzenia projektu zagospodarowania przestrzeni, warto wykorzystać wyposażenie, które użytkownicy sami mogą zmieniać ze względu na ich aktualne upodobania, np. zamiast ławek przytwierdzonych do podłoża warto wykorzystać krzeselka i stoliki, które użytkownicy mogą konfigurować dowolnie w zależności od liczby osób w jakiej się spotykają i miejsca, w których chcą usiąść. Rozwiązanie to zastosowane zostało, np. w widocznym poniżej (Zdj.3.) Bryant Park w Nowym Yorku.

Zdj.3. Bryant Park, New York City, źródło: Fot. Peter Mauss/Esto, <https://irasanyal.medium.com>

Wyposażenie w przestrzeniach publicznych możemy podzielić na podstawowe i szczegółowe. Do wyposażenia podstawowego należą:

- miejsca do siedzenia;
- pojemniki na odpady;
- oświetlenie⁵⁷.

Te 3 komponenty wystarczą do utworzenia funkcjonującej przestrzeni publicznej, spełniającej swoje założone funkcje. Jest to jednak minimum i z pewnością przestrzenie ograniczone do wyposażenia podstawowego nie są atrakcyjne dla mieszkańców czy turystów.

Chcąc podnieść atrakcyjność i funkcjonalność przestrzeni powinniśmy zapewnić w niej dostęp do wyposażenia szczegółowego, do którego zaliczyć możemy:

- stoliki;
- zadaszania;

---

⁵⁷ I. Romasiuk i in., op. cit. s. 23.

- leżaki;
- parkingi dla rowerów;
- place zabaw;
- boiska;
- fontanny;
- rzeźby i wystawy;
- miejsca na piknik;
- labirynty;
- toalety;

i wszelkie inne pochodne wyżej wymienionych. Badając potrzeby mieszkańców miast i wykorzystując różne konfiguracje wymienionych wyżej elementów, możemy stworzyć przestrzenie nie tylko estetyczne i atrakcyjne, ale również funkcjonalne, pozwalające na wykonywanie różnych aktywności, od relaksu, poprzez uprawianie sportu, do pracy na świeżym powietrzu.

Ryc.29. Wyposażenie przestrzeni publicznych, źródło: Opracowanie własne

Ostatnim ważnym przy wyposażeniu aspektem jest dobór odpowiednich materiałów. W miastach nadmorskich, na których skupia się poradnik, istnieje specyficzny kontekst historyczny, o który warto opierać się przy wyborze materiałów. Warto spojrzeć na okoliczną zabudowę i wykorzystać elementy kolorystyczne lub podobne materiały, użyte w budynkach, ale można też wrócić do samego korzenia, czyli morza i skorzystać z materiałów i form nawiązujących do statków oraz morza, czyli żelaza, drewna itp. Tam gdzie to możliwe, lepiej unikać wyposażenia plastikowego, gdyż nie pasuje do koncepcji miast nadmorskich i nie przyczynia się do tworzenia unikatowego charakteru tych miejsc.

7.5.5. Stan techniczny

Przestrzeń publiczna, jest na tyle szerokim pojęciem, że trudno nadać jej normy techniczne, które powinna spełniać. W jej skład wchodzi takie elementy jak nawierzchnie, wyposażenie, oświetlenie i wiele innych. Każde z nich ma swoje indywidualne normy, których należy przestrzegać w celu zapewnienia bezpieczeństwa użytkownika przestrzeni. Norma zawiera zasady i sposoby postępowania lub charakterystyczne cechy wyrobów, procesów albo usług, co pozwala na uzyskanie pewnego stopnia uporządkowania⁵⁸. Zgodnie z normą PN-EN 45020:2009, ze względu na treść i obszar stosowania wyróżniamy podział norm na:

- norma terminologiczna;
- norma podstawowa;
- norma badań;
- norma wyrobu;
- norma procesu;
- norma usługi;
- norma interfejsu;
- norma danych⁵⁹.

W zależności od funkcji jakie znajdują się w przestrzeni możemy mieć do czynienia ze specyficznymi normami, np. w przypadku placu zabaw:

- Normy z grupy PN-EN 1176 odnoszące się do wyposażenia publicznych placów zabaw oraz określające wymogi dla bezpiecznej nawierzchni na placach zabaw;
- PN-EN 1177+AC:2019-04 Nawierzchnie placów zabaw amortyzujące upadki - Metody wyznaczania amortyzacji uderzenia.

Normy i ich zakres możemy znaleźć na stronie PKN, czyli Polskiego Komitetu Normalizacyjnego.

Na stan techniczny w trakcie procesu eksploatacji największy wpływ ma właściciel lub zarządca terenu. To on jest odpowiedzialny za zapewnienie na obszarze czystości, dbanie o bezpieczeństwo oraz walory estetyczne przestrzeni. Ukończona przestrzeń powinna podlegać stałemu monitoringowi, w celu wychwytywania ewentualnych zaniedbań lub zniszczeń zagrażających bezpieczeństwu użytkowników lub funkcjonowaniu przestrzeni. Dobrą praktyką jest możliwość zgłaszania uwag co do stanu technicznego, przez samych użytkowników. W przestrzeni warto zamieścić informację dotyczącą kontaktu w sprawie usterek i zaniedbań, co pomoże w sprawniejszym naprawianiu ich ewentualnych skutków.

7.5.6. Bezpieczeństwo

Bezpieczeństwo w przestrzeni publicznej decyduje o chęci do jej użytkowania oraz czasie jaki jest w niej spędzony. Zależy nie tylko od jakości wyposażenia, czy nawierzchni stosowanej na ścieżkach, ale także od samego układu przestrzeni.

⁵⁸ Polski Komitet Normalizacyjny, <https://www.pkn.pl/na-skroty/faq/co-jest-norma> dostęp z 10.10.2021

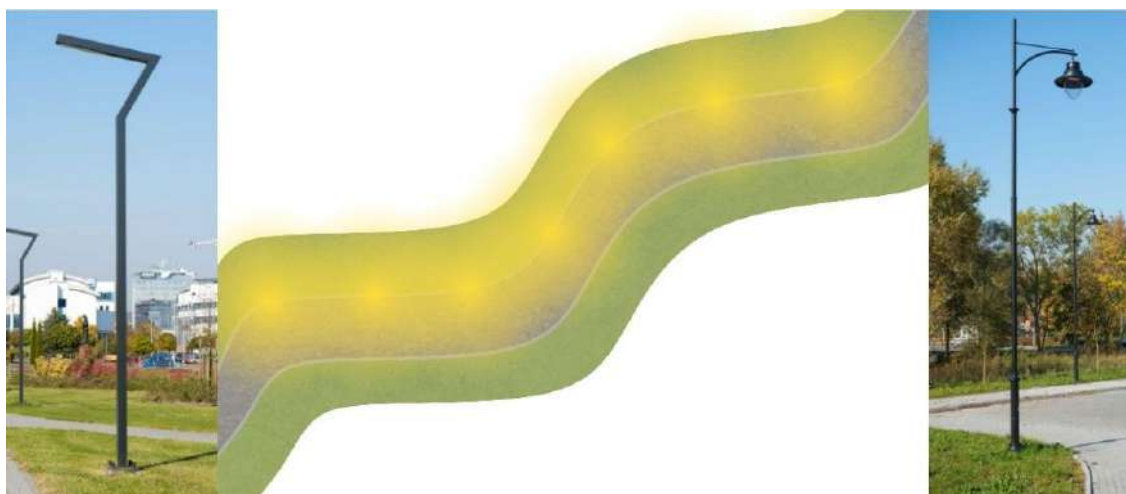
⁵⁹ PN-EN 45020:2009 *Normalizacja i dziedziny związane – Terminologia ogólna*.

Przestrzenie uważane za bezpieczne, to miejsca, które wizualnie wyglądają na otwarte i przyjazne. Duże wejścia, szerokie ścieżki, otwarcia widokowe oraz dobra widoczność to cechy, do których powinniśmy dążyć w trakcie tworzenia projektu. Kobiety, jako jedna z większych grup użytkowników przestrzeni publicznych, a jednocześnie jako najczęstszy obiekt różnego rodzaju napaści, powinny być priorytetem w rozmowach na temat bezpieczeństwa w przestrzeni publicznej. Tam, gdzie kobiety mogą czuć się bezpiecznie, tam bezpiecznie jest dla każdego. Na obrazku poniżej zostało przedstawione graficzne poczucie widoczności (Ryc.30.). W miejscach, gdzie ścieżka skręca, jej widoczność nie powinna być ograniczona. Powinniśmy być w stanie widzieć kawałek ścieżki w którą skręcamy, w celu zachowania poczucia bezpieczeństwa.

Ryc.30. Widoczność ścieżek w przestrzeniach publicznych, źródło: Opracowanie własne

Jednym z najważniejszych aspektów wpływających na bezpieczeństwo w przestrzeniach publicznych jest ich oświetlenie. Efektownie oświetlone ulice i parki tworzą ozdobę każdego miasta, ale pełnią także funkcję umożliwiającą korzystanie z przestrzeni o każdej porze. Najważniejsze cechy, jakie powinno mieć oświetlenie przestrzeni publicznych, to energooszczędność, odporność na działanie niekorzystnych warunków atmosferycznych oraz łatwy montaż. Poczucie bezpieczeństwa zapewniają lampy, których strumień światła skierowany jest ku dołowi, zawieszane nie wyżej niż 4 m nad oświetlanym chodnikiem. Rozmieszczenie lamp powinno zależeć od ich mocy oświetleniowej oraz kąta rozsyłu światłości, ale nie powinno powodować ciemnych punktów sprawiających poczucie zagrożenia.

Ryc.31. Oświetlenie w przestrzeniach publicznych, źródło: Opracowanie własne, zdjęcia: infoarchitekta.pl

Na poczucie bezpieczeństwa wpływa także obecność innych ludzi. Przestrzenie o funkcjach głównie tranzytowych, zwykle odbierane są jako bardziej niebezpieczne niż te wyposażone w funkcje skupiające ludzi. W przestrzeniach tego typu warto wprowadzić elementy, mogące zachęcić do pozostania w niej dłużej, w celu zwiększenia poczucia bezpieczeństwa. Szczególnie w miastach turystycznych, gdzie poczucie bezpieczeństwa wpływa na odbiór atrakcyjności miejscowości, wszelkie przestrzenie tranzytowe powinny być objęte szczególną uwagą.

7.5.7. Tworzenie miejsca spotkań

Wszystkie wspomniane wcześniej cechy przestrzeni oraz sposoby jej zaprojektowania wpływają na liczbę jej użytkowników i frekwencję jej odwiedzania. Tworzenie miejsc spotkań nie zależy jednak tylko od jednej cechy, a jest połączeniem elementów tworzących atmosferę i przestrzeń, w której ludzie chcą się spotykać i przebywać. Spełnienie kryteriów z tej kategorii wymaga utworzenia tak zwanych „gathering points”, czyli miejsc, które dzięki swoim cechom, atrakcyjności i odpowiedniemu wyposażeniu gromadzą ludzi. Gathering points mogą powstawać samoczynnie lub być sztucznie utworzone przez projektantów⁶⁰. Uznawane są za nie, np. place zabaw, budki z jedzeniem, stoiska z kawą, a także przystanki komunikacji i wszelkie inne miejsca, które gromadzą ludzi. Przy projektowaniu przestrzeni publicznej warto zastanowić się, gdzie w projekcie znajdują się nasze gathering points, aby poświęcić im szczególną uwagę i zapewnić komfort użytkownika. Ich powodzenie może znacząco wpływać na sukces tworzonej przestrzeni. W trakcie przekształcania już istniejącej przestrzeni warto zapytać jej użytkowników, gdzie według nich są miejsca, gdzie lubią się spotykać. Na tego typu pytania mogą odpowiedzieć również prowadzone wcześniej obserwacje. W przestrzeni łatwo zauważyć, które punkty uznaje się za ważniejsze oraz które są charakterystyczne i wybierane jako miejsca gromadzeń. Warto od ich rozwoju zacząć cały proces projektowania.

7.5.8. Spełnianie potrzeb użytkowników

Różnice w potrzebach użytkowników wynikają z ich cech demograficznych takich jak płeć i wiek, ale są także zależne od pory dnia oraz roku. Jak zostało wspomniane już wcześniej, jednym z pierwszych kroków w projektowaniu przestrzeni publicznej jest rozpoznanie jej użytkowników. Początkowe obserwacje pozwolą poznać nasz target oraz jego potrzeby. W tabeli poniżej (Tab.3.) zostały przedstawione podstawowe potrzeby i możliwości rozwiązań odpowiadających na te potrzeby, dla różnych grup wiekowych użytkujących przestrzeń.

Tab.3. Potrzeby użytkowników i przykłady rozwiązań, źródło: Opracowanie własne

Grupa wiekowa	POTRZEBA	PRZYKŁADY ROZWIĄZAŃ
0-2	Poznania	Bezpieczne miejsca do nauki zachowań społecznych.
	Spaceru	Ścieżki dla wózków.

⁶⁰ K. Madden, op. cit. s. 22.

3-6	Zabawy	Plac zabaw, małpi gaj, domki do zabawy, trampoliny, piknikowe stoliki, mini golf.
	Spotkania z rówieśnikami	
	Spaceru	Ścieżki dla wózków, nawierzchnia bezpieczna dla dzieci np. gumowa
	Rozwoju	Wystawy edukacyjne, sensoryczne strefy zabaw, gry na powietrzu, miejsca do malunków kredą.
7-12	Spotkania z rówieśnikami	Stoliki i miejsca do siedzenia, miejsca dostępu do WI-FI i prądu, organizacja wydarzeń.
	Uprawiania sportu	Boiska, bieżnie, sprzęt i trasy rowerowe, skateparki.
	Zabawy	Plac zabaw, małpi gaj, wielkowiedmiarowe gry planszowe.
13-20	Spotkania z rówieśnikami	Stoliki i miejsca do siedzenia, miejsca dostępu do WI-FI i prądu, organizacja wydarzeń, usługi oferujące możliwość zjedzenia i napicia się czegoś.
	Uprawiania sportu	Boiska, bieżnie, sprzęt i trasy rowerowe, siłownie na powietrzu, skateparki.
	Rozrywki	Kina na powietrzu, wielkowiedmiarowe gry planszowe, wystawy artystów, amfiteatry i sceny plenerowe.
21-70	Relaksu	Krzeselka, stoliki, leżaki, ławki,
	Spaceru	Dobre nawierzchnie i sieć ścieżek pieszych
	Kultury i rozrywki	Wystawy, rzeźby, organizacja wydarzeń
	Pracy	Miejsca z dostępem do WI-FI i prądu, miejsca gdzie można usiąść z książką czy laptopem .
	Spotkania	Stoliki i miejsca do siedzenia, usługi oferujące możliwość zjedzenia i napicia się czegoś.
	Aktywność fizyczna	Ścieżki rowerowe, siłownia na powietrzu, nawierzchnie do joggingu.
71 i powyżej	Relaksu	Krzeselka, stoliki, leżaki, ławki, miejsca słoneczne i zacienione.
	Spaceru	Ścieżki z dobrą nawierzchnią.
	Aktywność fizyczna	Miejsce do jogi i gimnastyki, mini golf, szachownice, siłownia na powietrzu, miejsce do grania w bule.
	Kultury i rozrywki	Wystawy, rzeźby, organizacja wydarzeń, amfiteatry, sceny plenerowe.

	Spotkania	Miejsca do organizacji spotkań w większej grupie, usługi oferujące możliwość zjedzenia i napicia się czegoś.
--	-----------	--

Część potrzeb użytkowników pokrywa się i można je zaspokajać podobnymi rozwiązaniami. Przytoczone powyżej są tylko przykładowymi, a ich lista zależy od możliwości właścicieli przestrzeni, jej wielkości oraz innych indywidualnych uwarunkowań.

Warto zastanowić się, jak przestrzeń funkcjonuje w ciągu dnia i wyznaczyć dla niej cykl działania, dzięki któremu o każdej porze dnia użytkownicy przestrzeni będą chętnie z niej korzystać. Poniżej przedstawiony został schemat funkcjonowania przestrzeni w ciągu dnia oraz jej użytkowników (Ryc.32.).

Zaprojektowane przy pomocy zasobów z Flaticon.com

Ryc.32. Schemat funkcjonowania przestrzeni publicznej w ciągu doby, źródło: Opracowanie własne przy pomocy Flaticon.com

Również w trakcie zmiany pór roku funkcjonowanie przestrzeni powinno się zmieniać. Kiedy miesiące stają się chłodniejsze, warto zastanowić się nad aktywnościami w przestrzeni, które mogą być wykonywane przy niskich temperaturach. Przykładem rozwiązań sprawdzających się zimą są lodowiska, przygotowane na boiskach lub kiermasze świąteczne jak na zdjęciu poniżej (Ryc.33.).

Ryc.33. Przestrzeń latem i zimą, Ustka Plac Dąbrowskiego, źródło: Opracowanie własne na podstawie zdjęć z <https://ustka.naszemiasto.pl/>

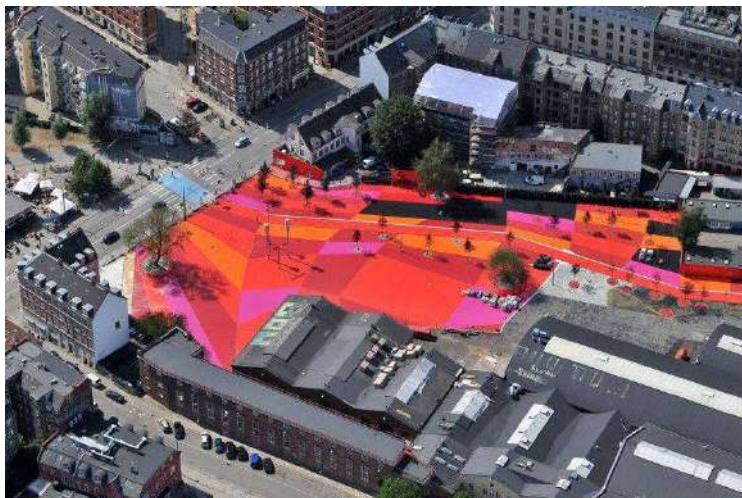
Kwestia sezonowości miast nadmorskich oraz niewykorzystania przestrzeni publicznych w okresach zimowych, również rozwiązana może być poprzez skupienie się na potrzebach okolicznych mieszkańców. Ich potrzeby w pewnym stopniu pokryją się z potrzebami turystów, a kiedy zostaną zapewnione istnieje większa szansa, że aranżowane przestrzenie będą użytkowane całorocznie. Myślenie o projektowanej przestrzeni w konsekwencji całorocznym,

również przyczyni się do jej lepszego zagospodarowania oraz przygotowania dla odwiedzających o każdej porze roku.

7.5. 9. *Potencjał turystyczny*

Ostatnią kategorią oceny przestrzeni jest potencjał turystyczny. W małych i średnich miastach w pasie Morza Bałtyckiego rozwój turystyki stanowi o rozwoju miasta. Choć w niniejszej pracy nacisk kładziony jest głównie na spełnianie potrzeb mieszkańców i poprawę ich jakości życia w mieście, to rozwój aspektu turystycznego nie może zostać obojętny. Dobrze funkcjonujące przestrzenie publiczne, spełniające potrzeby mieszkańców, będą również dobrym miejscem dla turystów. Choć potrzeby odwiedzających miasta są trochę inne, np. ich potrzeby skupiają się w większym stopniu na rozrywce i kulturze, niż codziennych mieszkańców, to jednak w części się pokrywają.

Projektując przestrzenie publiczne w miastach turystycznych warto zwrócić uwagę, czy miejsce, w którym się znajdujemy ma potencjał turystyczny. Mogą go tworzyć zarówno zabytki, czy atrakcje turystyczne, ale także nietypowy krajobraz oraz warunki przyrodnicze. Przestrzenie publiczne w najbardziej turystycznych obszarach miast będą chętnie odwiedzane bez dużych ingerencji. W przestrzeniach oddalonych od głównych szlaków turystycznych warto wprowadzić dodatkowe elementy, podkreślające dbałość zarówno o dobro i jakość życia mieszkańców, ale także renomę miasta turystycznego. Potencjał turystyczny tworzyć można za pomocą wprowadzenia w przestrzeń sztuki, elementów edukacyjnych, opartych o historię i dziedzictwo miasta, podkreślenia nadmorskiej tożsamości oraz wielu innych. Przykładem utworzenia przestrzeni przede wszystkim mającej spełniać potrzeby mieszkańców, ale także stanowiącej nową atrakcją turystyczną jest Superkilen w Kopenhadze. Jest to idealny przykład pokazujący jak w trakcie projektowania przestrzeni dla mieszkańców, kreatywność projektantów podniosła potencjał turystyczny miasta i utworzyła nowe miejsce na mapie zwiedzających. Wykorzystanie wielokulturowości mieszkańców, podziału przestrzeni oraz kolorowych nawierzchni sprawiło, że przestrzeń jest interesująca, ale jednocześnie bardzo funkcjonalna.

Zdj.4. Przestrzeń dla mieszkańców i turystów, Superkilen, Kopenhaga, źródło: <https://natemat.pl/119821,multikulturowy-park-stworzony-przez-mieszkanow>

Każda przestrzeń publiczna w miejscowościach turystycznych powinna dążyć do przestrzeni, do której użytkownicy będą chcieli wracać i zapamiętają ją nawet po powrocie do domu.

Szczególnie istotnym, ale także trudnym zadaniem jest podjęcie próby udostępnienia dziedzictwa miasta dla większego ogółu. Podstawą miast nadmorskich są zwykle wioski rybackie opierające się o istnienie historycznego portu. Elementy portowe oraz dawnego mieszkalnictwa w miastach nadmorskich nie zawsze są dobrze zachowane i udostępniane do zwiedzania. Ich wartości turystyczne są często niedoceniane, przez co zostają przekształcane, np. na hotele ze względu na bliskość morza. Bardzo ważne jest zadbanie o obcowanie z historią miasta zarówno przez jego mieszkańców, jak i nakłanianie do tego turystów. Może to być sposób nie tylko na podniesienie potencjału turystycznego miasta, również poza sezonem, ale także podkreślenie unikatowego charakteru, jaki mają małe i średnie miasta nadmorskie.

Zdj.5.Dziedzictwo miast nadmorskich, Domki w krągę Ustka, źródło:
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ustka,_ul._Kosynier%C3%B3w_13_-_restauracja_Pod_D%C4%99bem_01.jpg

7.5. Krok 4: Implementacja

Wdrożenie pomysłów i wizji w życie nie zawsze jest łatwe. Czynniki ograniczającymi mogą być czas, fundusze oraz znalezienie odpowiedniego wykonawcy. Aby zmienić przestrzeń publiczną na lepsze, nie trzeba jednak przekształcać ich od razu w całości. Dobrze jest patrzeć szeroko i przyszłościowo i przygotować dla wybranego obszaru pełną wizję, ale zmiany można zacząć od drobnych kroków i etapów.

W celu powolnego wdrożenia i przygotowania obszaru do zmiany proponuje się:

1. Ustalenie priorytetów – nie wszystkie założenia projektowe trzeba wprowadzać od razu. Warto zacząć od elementów, na których najbardziej zależy nam, właścicielom lub okolicznym mieszkańcom.
2. Ustalenie budżetu – budżet, jakim dysponujemy, ogranicza w jakim zakresie możemy zrealizować projekt w najbliższym czasie. Warto zastanowić się nad dodatkowymi

źródłami dofinansowania w postaci inwestorów prywatnych lub do działań zaangażować mieszkańców. Organizacja wydarzeń, takich jak wspólne sadzenie roślinności, zbliża ludzi i nadaje przestrzeni wartości sentymentalne.

3. Wyłonienie wykonawcy – za pomocą przetargu można wyłonić wykonawcę, który odpowiedzialny będzie za zrealizowanie przedsięwzięcia. Warto ustanowić również nadzorcę całego projektu. Dzięki temu realizacja przestrzeni będzie spójna, nawet jeśli odbywać będzie się w dłuższym czasie.
4. Organizacja wydarzeń – w poprzednich rozdziałach organizacja wydarzeń pojawiała się jako możliwość zachęcenia do korzystania z przestrzeni oraz element podnoszący jej atrakcyjność. Na tym etapie organizacja wydarzeń pozwoli mieszkańcom zżyć się z nową przestrzenią i oswoi ich z wprowadzonymi zmianami. Zarówno w trakcie, jak i po zakończeniu implementacji, pełni ważną rolę miejscotwórczą i nadaje ducha miejsca.

Implementacja projektu nie może opierać się wyłącznie o zamknięcie przestrzeni na dłuższy czas, a następnie oczekiwaniu na pozytywny feedback. Zmiany często wiążą się z uciążliwościami, np. w zmianie ruchu, o czym należy odpowiednio wcześniej poinformować mieszkańców oraz na bieżąco przedstawiać im efekty prac. Unikanie konfliktów z mieszkańcami podczas tego kroku jest kluczowe dla powodzenia całego przedsięwzięcia.

7.5.1. *Finansowanie*

Finansowanie przestrzeni publicznych może być zależne od wielu czynników. Głównie od jej właściciela, który może być zarówno prywatny, jak i publiczny. Kształtowanie i finansowanie przestrzeni publicznej może odbywać się na zasadach współpracy pomiędzy sektorem prywatnym i publicznym, np. na zasadzie partnerstwa PPP. Często przestrzenie publiczne, szczególnie na obszarach o przeważającej funkcji mieszkaniowej, powstają z finansowania prywatnych deweloperów przy projektowaniu osiedli, a następnie oddawane są w zarządzenie gminie.

Przestrzenie publiczne należące do gminy są najczęściej finansowane z jej budżetu. Często wykorzystywane są również dotacje unijne wspomagające gminy w przedsięwzięciach polepszających stan i jakość przestrzeni publicznych. W samym województwie pomorskim obecnie jest około 250 projektów, których zakres zawiera przekształcenia w przestrzeniach publicznych i które uzyskały dofinansowanie z UE.

Inwestycje gminne, z zakresu przestrzeni publicznych, często zawarte są również w Programach Operacyjnych, czyli planach wykorzystania środków z europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych⁶¹. Programy operacyjne mogą dotyczyć konkretnych regionów np. Program Operacyjny dla Województwa Pomorskiego, lub całego kraju, w konkretnym zakresie tematycznym, np. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, w ramach którego można,

---

⁶¹Komisja Europejska, Glosariusz, https://ec.europa.eu/regional_policy/pl/policy/what/glossary/o/operational-programme, dostęp z 10.10.2021

między, innymi postarać się o dofinansowanie na infrastrukturę drogową lub rozwój niskoemisyjnego transportu zbiorowego w miastach⁶².

Jedną z form finansowania przez gminę, jest także budżet obywatelski. Jest to forma partycypacji społecznej, w której społeczeństwo decyduje o wydatkach publicznych. Mieszkańcy mają możliwość zgłaszania propozycji zadań do budżetu, które później są analizowane pod kątem możliwości ich realizacji. Te, które przechodzą wstępną weryfikację poddaje się głosowaniu, a następnie wygrane projekty, do wyczerpania puli środków przeznacza się do realizacji⁶³.

7.6. Krok 5: Monitoring

O tym, czy przestrzeń zmieniła się na lepsze, a założenia powiodły się, można przekonać się dopiero po jakimś czasie jej codziennego użytkowania. Obserwacje oraz ewaluacje przestrzeni, które zostały wykonane na początku procesu, powinno powtórzyć się po kilku miesiącach jej nowego funkcjonowania. Poniżej przedstawione zostało kilka cech przestrzeni, które świadczą o powodzeniu i niepowodzeniu przedsięwzięcia. Podczas prowadzenia obserwacji na etapie monitoringu należy zwrócić szczególną uwagę na:

- skupiska ludzi – duża liczba osób w grupach świadczy o powodzeniu;
- kobiety – wspomniane wcześniej poczucie bezpieczeństwa można zweryfikować poprzez wskaźnik liczby kobiet w przestrzeni;
- ludzi w różnym wieku – różnorodność grup wiekowych świadczy o spełnianiu potrzeb wielu grup wiekowych;
- aktywności – jeśli w przestrzeni da się zauważyć dużo aktywności, świadczy to o jej uniwersalności;
- pozytywne emocje – jeśli użytkownicy przestrzeni dobrze się w niej czują będą wyrażać to poprzez śmiech, kontakt cielesny, rozmowy itp.
- rowerzystów i pieszych – to dla nich tworzone są przestrzenie, ich liczba świadczy o jej dobrym funkcjonowaniu;
- samochody – im jest ich mniej, tym lepiej;
- wypadki, akty wandalizmu, kradzieże itp. – ich duża liczba może świadczyć o nieprawidłowym zaprojektowaniu przestrzeni, zmusza do rewaluacji projektu oraz zmian;
- czas użytkowania – w przestrzeniach o wysokiej jakości ludzie spędzają więcej czasu, jeśli projektowany obszar jest tylko mijanym miejscem przechodzenia z punktu a do b, to popełniliśmy błąd przy projektowaniu.

Należy pamiętać, że praca nad polepszaniem jakości życia oraz przestrzeni publicznych nigdy się nie kończy. Co jakiś czas powinno się powtarzać badania i poprawiać błędy, których nie

---

⁶² Program Infrastruktura i Środowisko, <https://www.pois.gov.pl/strony/o-programie/zasady/co-mozna-zrealizowac/>, dostęp z 10.10.2021

⁶³ Budżet Obywatelski Katowice, <http://bo.katowice.eu/OBudziecie/strony/default.aspx>, dostęp z 10.10.2021

dało się zauważyć na początku. Opinia mieszkańców jest najbardziej adekwatną informacją zwrotną jaką możemy uzyskać i stanowić powinna rdzeń do dalszych działań naprawczych.

7.7. Wszystko jest w rękach mieszkańców

Jak zostało zaprezentowane na początku poradnika, udział społeczeństwa pełni kluczową rolę w osiągnięciu sukcesu przy tworzeniu dobrej przestrzeni. Na każdym etapie procesu rola społeczeństwa decyduje o powodzeniu dalszych etapów. Planowanie przestrzenne jako zagadnienie ogólne powinno być zorientowane na użytkownika, nie na projekt. Oznacza to, że projektujemy dla ludzi, nie dla designu. Funkcjonalność i dopasowanie do potrzeb użytkowników powinny być priorytetem w planowaniu, szczególnie małych lokalnych przestrzeni.

Poniżej opisany został udział społeczeństwa na każdym kroku procesu, który warto uwzględnić przy przekształcaniu przestrzeni publicznych w miastach.

1. Krok 1: ocena przestrzeni – udział społeczeństwa zaczyna się już w pierwszym kroku procesu. Oceny, poprzez udział w ankiecie, dokonać powinni zarówno eksperci z dziedzin planowania, osoby odpowiedzialne za przestrzeń, ale przede wszystkim jej obecni oraz przyszli użytkownicy.
2. Krok 2: rozpoznanie użytkowników – na tym etapie lepiej poznajemy potrzeby naszych użytkowników, po wykonaniu badań i obserwacji, o których mówiły poprzednie rozdziały, powinno się zorganizować spotkanie z okolicznymi mieszkańcami oraz wszystkimi zainteresowanymi w celu wypracowania wspólnej wizji przestrzeni. Spotkanie powinno odbyć się w przekształcanej przestrzeni, lub innym odpowiednim miejscu. Na takim spotkaniu należy zadać pytania jakie są tu problemy? czego brakuje?, a co jest dobre? Zebranie pomysłów odbywać może się w formie konsultacji społecznych lub zorganizowania world cafe, które jest narzędziem umożliwiającym wspólną pracę nad kreowaniem przestrzeni z podanych wcześniej propozycji.
3. Krok 3: tworzenie projektu – wizja, wypracowana na spotkaniu w kroku 2, powinna znaleźć swoje odzworowanie w tworzonej projekcie. Osoby odpowiedzialne za projekt mają trudne zadanie przekształcenia życzeń i pomysłów w realny projekt, odpowiadający nie tylko potrzebom i oczekiwaniom społeczeństwa, ale także realnym wymogom i ograniczeniom przestrzennym, czy finansowym. Po utworzeniu projektu nastąpić powinny dodatkowe konsultacje, w celu zbierania uwag i wprowadzenia do projektu ewentualnych poprawek przed etapem implementacji.
4. Krok 4: implementacja – również ten etap może być silnie zależny od udziału społeczeństwa. Jak zostało wspomniane w rozdziale 7.6., krok 4 pozwala na oswojenie społeczeństwa z wprowadzonymi zmianami. Zachęcenie do udziału we wspólnym przekształcaniu przestrzeni poprzez różne wydarzenia i eventy pozwala się z nią żyć i w oczach mieszkańców nadaje jej status miejsca.

5. Krok 5: monitoring – po zakończeniu przekształceń powinien nadejść czas na sprawdzenie ich skuteczności. Ponowne przeprowadzenie ankiet oraz możliwość składania uwag np. w postaci pojemnika na uwagi ustawionego gdzieś w przestrzeni, pozwoli na zauważenie błędów i problemów, które w późniejszym etapie mogą zostać naprawione.

Rozpoczynając proces przekształcania przestrzeni publicznych, należy pamiętać, że wiedza lokalna jest niezastąpiona. Osoby na co dzień korzystające z tego miejsca, zawsze będą posiadały większą wiedzę lokalną, niż projektanci z kilku obserwacji. Lokalni mieszkańcy najlepiej wiedzą, gdzie jest niebezpiecznie, gdzie wolą spędzać czas, a gdzie coś wymaga naprawy. Rozmowy z okolicznymi mieszkańcami, bezpośrednimi użytkownikami przestrzeni itp., stanowią wartości, z których powinien korzystać każdy, kto zabiera się za problem placemakingu.

Mówiąc o roli społeczeństwa w kształtowaniu przestrzeni publicznych, nie można nie wspomnieć o Jane Jacobs i jej pracy „Życie i śmierć wielkich miast Ameryki”, która wprowadziła w słownik urbanistyczny pojęcie „oczy ulicy”. Jest to pojęcie oznaczające, powszechnie w Polsce używane, „osiedlowy monitoring”. Jak wiemy człowiek jest z natury ciekawy i właśnie ta ciekawość przydaje się w tworzeniu przestrzeni bezpiecznych i funkcjonalnych. Jane Jacobs zauważyła, że wyglądające z okien, czy drzwi ciekawskie oczy mogą posłużyć projektantom przestrzeni jako doradcy w jej kreowaniu, ale także stwarzają jej użytkownikom poczucie bezpieczeństwa⁶⁴.

Należy również pamiętać, że zmiany w przestrzeni nie zawsze muszą oznaczać jej kompletną przemianę. Zacznijmy od rozmowy, a ona wskaże nam kierunek dalszych działań. Czasami małe, ale konieczne zmiany, takie jak postawienie koszy na śmieci, dodatkowej ławki, czy lampy mogą zupełnie odmienić przestrzeń i jej funkcjonowanie bez znaczącej w nią ingerencji.

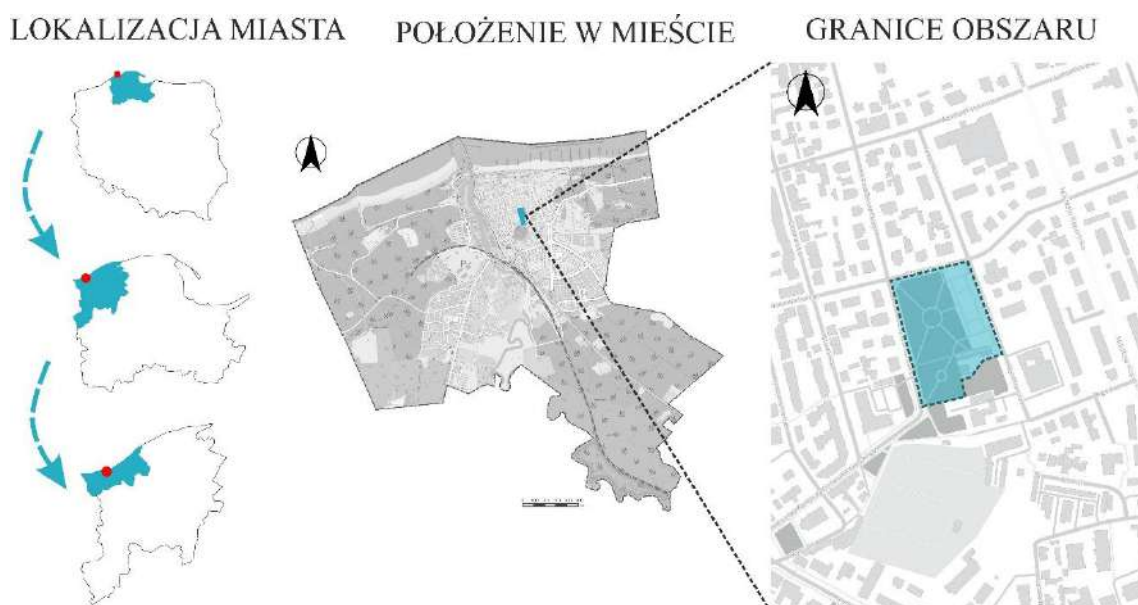
---

⁶⁴ J. Jacobs, *Śmierć i życie wielkich miast Ameryki*, Random House, New York 1961

8. ZASTOSOWANIE MODELU W PROJEKTOWANIU

Na podstawie wypracowanego modelu, czyli poradnika projektowania przestrzeni publicznych w miastach nadmorskich, przeprowadzona zostanie jego aplikacja na wybranej przestrzeni publicznej w mieście Ustka. Ustka jest miastem nadmorskim położonym w województwie pomorskim pod względem administracyjnym, natomiast pod względem fizycznogeograficznym, leży w najwęższej części Wybrzeża Słowińskiego, przy ujściu rzeki Słupi do Morza Bałtyckiego.

Przeznaczeniem, która posłuży do przetestowania modelu jest Plac Wolności znajdujący się w centralnej części miasta o powierzchni około 0,85 ha, wraz z obszarem przylegającym do niego parking. Położenie obszaru widoczne jest na schematach poniżej (Ryc.34.).

Ryc.34. Lokalizacja opracowywanego obszaru, źródło: Opracowanie własne

Obszar został wybrany po konsultacjach z promotorem pracy, z uwagi na swój rekreacyjny charakter i centralne położenie. Obszar nie jest w złym stanie, ale jest łącznikiem pomiędzy częściami turystycznymi miasta, a obszarami zamieszkanymi przez mieszkańców, co sprawia, że może stać się przestrzenią konfliktową.

8.1. Analizy uwarunkowań

Przed przystąpieniem do ewaluacji przestrzeni zgodnie z poradnikiem, należy zapoznać się z przestrzenią i jej podstawowymi uwarunkowaniami. W tym celu wykonane zostało kilka analiz pozwalających zapoznać się z sytuacją prawną i przestrzenną obszaru.

8.1.1. Analiza dokumentów planistycznych

Analiza miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz zapisów Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Ustka, pozwoliła na zapoznanie się z głównymi funkcjami jakie dozwolone są na obszarze i jakie występują w jego

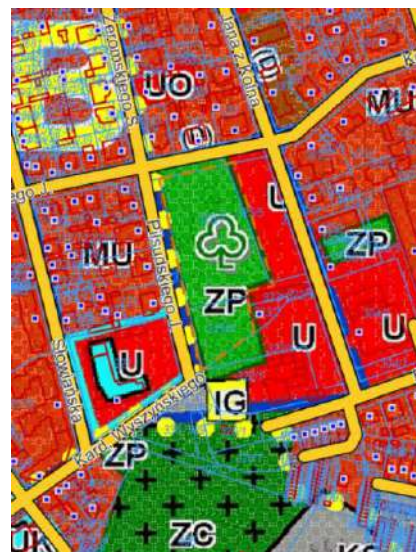
okolicy, co pomaga wstępnie określić użytkowników przestrzeni oraz możliwości jego przyszłych przekształceń.

Studium miasta Ustka uchwalone zostało w 2012 roku, więc jego zapisy nie należą do najbardziej aktualnych. Zapisy studium wyznaczają miastu jako jeden z celów operacyjnych „zagospodarowanie przestrzenne i poprawę estetyki miasta”, w którym między innymi, mowa jest o zagospodarowaniu parków miejskich – przy Placu Wolności i Marynarki Polskiej. Są to przestrzenie określane w studium jako zdegradowane, zaniedbane z punktu widzenia środowiska kulturowego i negatywnie wyróżniające się w mieście⁶⁵. Stan przestrzeni poprawił się od tamtego czasu, ale wciąż nie spełnia wszystkich oczekiwań.

Plac Wolności jako uchwalony park miejski podlega ochronie przyrody i krajobrazu na podstawie odpowiednich uchwał Rady Miejskiej w Ustce, w tym Uchwały Nr XI/73/99 z dnia 30.09.1999r, a także ze względu na swoje położenie, względnej ochronie archeologiczno-konserwatorskiej. Jest to obszar położony w strefie „B” ochrony uzdrowiskowej, co w praktyce oznacza wymóg, jakim jest udział terenów biologicznie czynnych na poziomie minimum 50%. Plac wolności znajduje się również w granicach obszaru fazy rozwoju miasta związanej z dzielnicą kuracyjno-pensjonatową⁶⁶.

Do analizy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego wykorzystano plany o nazwach:

- Centrum 3A⁶⁷;
- Centrum 4⁶⁸;
- Centrum 4B⁶⁹- obejmuje obszar po starym rynku;
- Centrum Kultury⁷⁰ – który obejmuje obszar Placu Wolności.

Ryc.35. Fragment Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Ustka, źródło: <https://mustka.e-mapa.net/>

⁶⁵Uchwała Nr XXX/266/2012 w sprawie uchwalenia zmiany "Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Ustka".

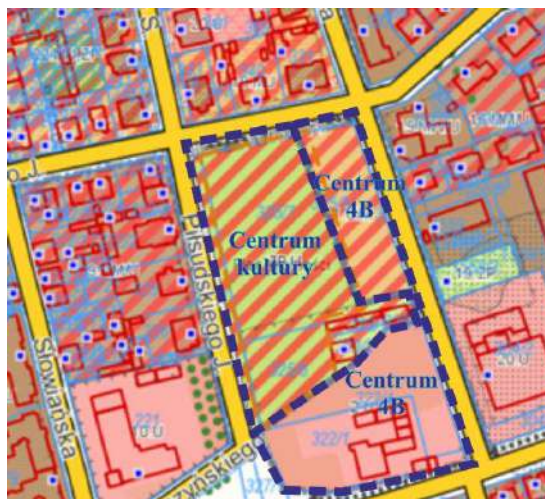
⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Uchwała Nr XL/365/2017 z dnia 26.10.2017r. w sprawie MPZP miasta Ustka p.n. "Centrum 3A".

⁶⁸ Uchwała Nr XLVIII / 394 / 2006 z dnia 28 września 2006r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego pn. „Centrum 4”.

⁶⁹ Uchwała Nr XXXVI / 329/2017 z dnia 29.06.2017r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Ustka pn. „Centrum 4b”.

⁷⁰ Uchwała Nr XXXV/316/2021 z dnia 28 stycznia 2021r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Ustka pn. „Centrum Kultury”

Ryc.36. Analiza MPZP, źródło: Opracowanie własne na podstawie <https://mustka.e-mapa.net/>

Z ich zapisów dowiadujemy się o dużym udziale funkcji usługowej wokół analizowanego obszaru, która jest charakterystyczna dla obszarów centralnych miast. Funkcje podstawowe dla obszaru to funkcja zieleni parkowej, funkcja usługowa oraz usługowo-mieszkalna. Na terenie placu zabrania się lokalizowania funkcji niezwiązanych z funkcją przeznaczenia podstawowego, sytuowania tymczasowych obiektów usługowo-handlowych, przekraczania norm dotyczących wibracji, hałasu i wartości stężeń substancji zanieczyszczających w powietrzu. Dopuszcza się natomiast elementy niezbędne dla prawidłowego realizowania funkcji zieleni urządzonej i rekreacyjnej oraz sytuowanie zabudowy o wysokości nie większej niż 15 m w granicach wyznaczonych nieprzekraczalną linią zabudowy. Plan szczególną uwagę zwraca na ochronę elementów przyrody i utrzymanie jakości norm środowiskowych w zakresie powietrza i hałasu oraz innych czynników mogących stwarzać zagrożenie dla życia i zdrowia ludzi.

8.1.2. Analiza struktury własności

Wybrane do zmiany zagospodarowania działki o numerach 323/1, 323/2, 325/5, 325/6 i 325/7 są własnością gminy, dzięki czemu wprowadzone na nich zmiany mogą być wykonane łatwiej i szybciej. Istotną kwestią jest również to, że w trakcie zmian nie przewiduje się konfliktów między stroną publiczną, a prywatnymi właścicielami działek. Widoczny po prawej schemat (Ryc.38.) ilustruje strukturę własności obszaru.

Ryc.37. Struktura własności, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miasta Ustka

8.1.3. Wizja lokalna

Wizja lokalna pozwoliła na zapoznanie z obszarem i naoczne sprawdzenie stanu, zalet, wad i problemów widocznych w terenie. Istotne punkty takie jak ważne ciągi piesze, zabytki czy obiekty warte zobaczenia zostały zaznaczone na schemacie poniżej.

Ryc.38. Wizja lokalna, źródło: Opracowanie własne

Obszar pokryty jest sporą ilością zieleni. Znajduje się w odległości 10 minut spacerem od najbardziej turystycznych części miasta. Wokół obszaru, w promieniu kilometra, zobaczyć można największe zabytki miasta w tym latarnię morską, fragmenty osady rybackiej oraz kościół pw. Najświętszego Zbawiciela. W odległości 300 m od Placu Wolności znajdują się usługi takie jak bar mleczny, piekarnia, sklep spożywczy oraz małe centrum handlowe z podstawowymi usługami. Sklepy wielkopowierzchniowe, takie jak Biedronka czy Netto, znajdują się w odległości około 500 m od środka obszaru. Czystość przestrzeni jest zadowalająca, natomiast stan infrastruktury pozostawia wiele do życzenia. Jak widać na zdjęciach zamieszczonych poniżej (Zdj.7.), wieczorem przestrzeń nie wygląda na przyjazną, a raczej przez brak działających świateł, wydaje się miejscami dość niebezpieczna.

Zdj.6. Plac Wolności za dnia, źródło: Własne archiwum

Zdj.7. Plac Wolności nocą, źródło: Własne archiwum

Wnioski nasuwające się z wizji lokalnej, to przede wszystkim brak w przestrzeni atraktorów zachęcających do pozostania w niej dłużej. Okoliczne atrakcje i usługi proponują ofertę, która zachęca tylko do przechodzenia przez przestrzeń. Sam Plac Wolności nie posiada atrakcyjnej oferty i nie jest celem lecz przestrzenią mijaną w drodze do celu.

8.1.4. Projekt z 2015

W 2015 roku analizowany obszar został poddany ewaluacji i stworzono dla niego nowy projekt zagospodarowania widoczny na rysunku poniżej (Ryc.39.). Już wtedy w placu widziano potencjał turystyczny i rekreacyjny, ale także duże braki w jego obecnym zagospodarowaniu. Projekt miał na celu utworzenie na obszarze Usteckiego Centrum Kultury, czyli połączenia Domu Kultury i Biblioteki Miejskiej. Projekt zyskał zarówno dużo pochwał, jak i krytyki. Połączenie funkcji Domu Kultury oraz Biblioteki Miejskiej spotkało się z aprobatą ze względu na niekorzystny stan obiektów, w których w tej chwili się one znajdują. Krytyka projektu odnosiła się głównie do znacznego zmniejszenia powierzchni parkowych i zielonych oraz zbyt dużego udziału powierzchni zabudowanych. Dużo osób ubolewało również nad usunięciem miejskiego targowiska, znajdującego się tu od lat 90. Mimo niezbyt atrakcyjnego wizerunku targ był centralnym miejscem handlu w mieście i punktem spotkań wielu osób. Projekt na razie nie doszedł do skutku. Ostatnią zmianą, związaną z tematem przebudowy placu, było zlikwidowanie wspomnianego wcześniej targowiska, w roku 2019. Mając na uwadze przedstawiony projekt oraz opinie mieszkańców, w dalszych częściach starano się opracować nową koncepcję zagospodarowania, zgodnie z poradnikiem.

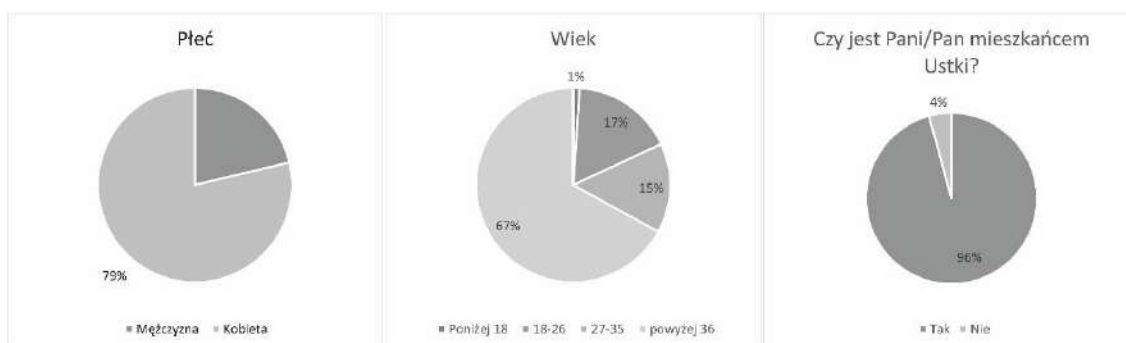

Ryc.39. Plan koncepcji zagospodarowania placu Wolności w Ustce, źródło: <https://gp24.pl/koncepcja-na-plac-wolnosci-w-ustce-podziemny-parking-i-centrum-biblioteczno-kulturalne/ar/12830230>

8.2. Plac Wolności – Ocena przestrzeni

Pierwszym krokiem w procesie przemiany przestrzeni jest jej ocena. Ocena autora projektu jest ważna, ale nie w pełni wystarczająca, aby uznać ją za jedyną właściwą. W celu uzyskania rzetelnych wyników, przeprowadzona została internetowa ankieta dla użytkowników przestrzeni, której treść zobaczyć można w załączniku 1 do pracy. Ankieta przeprowadzona została w dniach od 16 września do 7 października września. Ankietowani odpowiadali na 14 pytań dotyczących płci, wieku, miejsca zamieszkania, ale przede wszystkim oceny Placu Wolności w skali od 1 do 5, w 9 kategoriach, wymienionych w rozdziale 7.3.2. Ostatnie dwa pytania ankiety dotyczyły dobrych i wymagających poprawy, elementów przestrzeni.

Wyniki ankiet pozwoliły na ocenę przestrzeni ze strony szerszego odbiorcy, a także na zebranie wizji i pomysłów od mieszkańców, co do jej przyszłego zagospodarowania. W ankiecie, w ciągu ustalonego czasu, wzięły udział 94 osoby. Wyniki ankiety przedstawione zostały na rysunku Ryc.40. Jak widać przeważająca większość ankietowanych to kobiety. Najwięcej ankietowanych jest w wieku powyżej 36 lat, w przedziale wiekowym 27-35 znalazło się 14 osób, natomiast w wieku 18-26 lat, 16 osób. Zdecydowana większość ankietowanych, aż 95,7%, jest również mieszkańcem Ustki.

Ryc.40. Wyniki metryczki ankiety, źródło: Opracowanie własne

Wyniki z poszczególnych kategorii zaprezentowane zostały na poniższym schemacie (Ryc.41.). Średnia ocen z każdej kategorii została wykorzystana do określenia ogólnej średniej oceny przestrzeni. Ocena przestrzeni przez ankietowanych wypadła gorzej niż zakładano na początku pracy. Jak widać ankietowani najwyżej ocenili dostępność Placu Wolności, z wynikiem 3,3. W drugiej kolejności, z wynikiem 2,8 znalazło się bezpieczeństwo oraz potencjał turystyczny. Najniżej znalazły się kategorie, związane z wyposażeniem i atrakcyjnością przestrzeni. Oznacza to, że mieszkańcy widzą potencjał przestrzeni, ale nie uważają jej za odpowiadającą na ich potrzeby oraz o wysokiej jakości. Ogólna ocena przestrzeni to 2,43, co według przyjętego podziału opisuje ją jako słabą. Wyniki wskazały na wiele aspektów, które trzeba poprawić, co należy uwzględnić w dalszym projektowaniu.

KATEGORIA	OCENA					ŚREDNIA OCENA KATEGORII
	1	2	3	4	5	
	BARDZO SŁABO	SŁABO	ŚREDNIO	DOBRCZE	BARDZO DOBRZE	
DOSTĘPNOŚĆ	7	16	24	33	14	3,3
ESTETYKA	30	26	27	9	2	2,2
ATRAKCYJNOŚĆ	33	25	27	7	2	2,1
WYPOSAŻENIE	23	39	25	6	1	2,1
STAN TECHNICZNY	27	34	24	8	1	2,1
BEZPIECZEŃSTWO	15	23	29	23	4	2,8
TWORZENIE MIEJSCA SPOTKAN	30	39	16	6	3	2,1
SPEŁNIANIE POTRZEB UŻYTKOWNIKÓW	28	33	24	8	1	2,2
POTENCJAŁ TURYSTYCZNY	24	20	16	16	18	2,8
OCENA PRZESTRZENI						2,43

Ryc.41. Ocena planu Wolności, wyniki ankiety, źródło: Opracowanie własne

Ostatnią częścią ankiety były nieobowiązkowe pytania otwarte. W pytaniu o pozytywy znalazło się aż 77 odpowiedzi, natomiast o negatywy aż 80. Ich celem było posłuchanie głosu mieszkańców i wykorzystanie tego środka kontaktu jako elementu partycypacji społecznej. Na podstawie spisanych odpowiedzi, w dalszych etapach projektowych, wypracowana zostanie wizja uwzględniająca elementy pozytywne i poprawiająca elementy negatywne tej przestrzeni.

Tab.4. Wyniki ankiety, podsumowanie pytania 13 i 14, źródło: Opracowanie własne

Co jest dobre w tej przestrzeni?		Co wymaga poprawy w tej przestrzeni?	
Odpowiedź	Liczba	Odpowiedź	Liczba
Zieleń	22	Chodniki/ nawierzchnie	20
Miejsce/ Przestrzeń	12	Estetyka zieleni/ więcej zieleni	19
Lokalizacja	11	Estetyka	14
Plac zabaw	10	Miejsca do relaksu/ odpoczynku	13
Potencjał	6	Zagospodarowanie/ układ	13

Nic	4	Plac zabaw	6
Możliwość odpoczynku	4	Więcej kwiatów	10
Dostępność	3	Wszystko	9
Fontanna	2	Stan infrastruktury	9
Kiedyś rynek	2	Fontanna	8
Atrakcyjność/ klimat	1	Stworzyć strefę dla pieszków	4
Spokojny teren	1	Ożywić to miejsce/ Atrakcyjność	4
Parking	1	Kontrola/ Zarządzanie	4
Zimowa choinka	1	Więcej śmietników	3
Estetyczna zabudowa wokół	1	Przywrócić Rynek	3
		Oświetlenie	3
		Tworzenie miejsca spotkań	3
		Stworzyć gry plenerowe	2
		Nowe trakty piesze	2
		Budki dla ptaków	1
		Więcej miejsc parkingowych	1
		Bezpieczeństwo	1
		Kłomb centralny	1
		Zagospodarowanie parkingu	1
		Stworzenie siłowni dla dorosłych	1
		Nic	1
		Nowe punkty gastronomiczne	1
		Zlikwidować parking	1
		Brak sztuki/ klimatu	1
		Stworzyć ścieżki rowerowe	1

Jak widać w tabeli powyżej, jako aspekty pozytywne, ankietowani najczęściej wskazywali zieleni. Gra ona istotną rolę w odbiorze tej przestrzeni i powinna odgrywać ją również dalej. Ankietowani zwracali również uwagę na bardzo dobre położenie placu oraz dużą przestrzeń, którą można gospodarować. Wysoko w tabeli znalazł się również plac zabaw, który jednak według ankietowanych powinien być trochę większy. Kilka osób nie znalazło nic pozytywnego w przestrzeni, co utwierdza w przekonaniu, że jest to przestrzeń wymagająca poprawy. Kilka głosów doceniło miejsca do odpoczynku, dostępność przestrzeni, a także udział wody w postaci fontanny. W odpowiedziach znalazły się także odpowiedzi sugerujące ponowne zagospodarowanie przestrzeni rynkiem, który dobrze się tu kiedyś sprawował. Jedna osoba jako pozytywny element wskazała parking, co również należy uwzględnić w projekcie, jedna zimową choinkę, co świadczy o korzystaniu z przestrzeni w ciągu całego roku, jedna spójność panująca na terenie i jedna estetyczną zabudowę wokół, do której nawiązywać może nowa zabudowa.

Jako negatywne i wymagające poprawy, większość ankietowanych wskazała nawierzchnie. Odpowiadający zwrócili uwagę na estetykę istniejącej zieleni wymagającej uporządkowania. Większość chciałaby jednak więcej zieleni oraz krzewów kwitnących i kwiatów. Plac Wolności według ankietowanych nie jest miejscem estetycznym i wymaga poprawy. Brak

jest też, według ich opinii, wystarczającej liczby miejsc do relaksu i odpoczynku wysokiej jakości. Mieszkańcy proponowali wprowadzenie hamaków i leżaków. Dużo osób zwróciło uwagę na nawierzchnię placu zabaw, która jest niebezpieczna oraz brak oddzielnej strefy dla piesków. Za niewystarczającą, odpowiadający uważają też liczbę śmietników. Ankietowani podkreślali również słabe zagospodarowanie i układ placu oraz małą atrakcyjność. Aby ożywić przestrzeń, proponowali gry plenerowe i siłownię na powietrzu, a także udział sztuki. Aż 9 osób odpowiedziało, że do zmiany na placu jest wszystko. Sporo odpowiadających chce przywrócenia rynku lub wytworzenia tu centralnego punktu handlowego. Kilka odpowiedzi dotyczyło polepszenia oświetlenia w przestrzeni i zwiększenia bezpieczeństwa, również za pomocą kontroli i lepszego zarządzania parkiem. Ankietowani skarżyli się na małą dbałość o zieleni oraz trudności w użytkowaniu przestrzeni związane z obecnością osób spożywających alkohol.

Oczywistym jest, że wszystkich wymagań nigdy nie uda się spełnić. Tym bardziej, że czasami się one wykluczają. Na etapie projektowania należy jednak uwzględnić zebrane informacje i wytworzyć wizję, która zadowolili jak największą grupę osób i będzie najlepiej dostosowana do uwarunkowań terenu. Najważniejsze wnioski co do wizji obszaru płynące z ankiety to:

- zieleni w tym miejscu jest bardzo ważna i wciąż pożądana;
- obecny stan techniczny oraz zagospodarowanie nie jest zadowalające;
- brakuje w tym miejscu atrakcji, ale zieleni wciąż powinna zostać priorytetem;
- potrzeba osobnej przestrzeni dla psów;
- potrzeba bezpiecznej przestrzeni dla dzieci;
- potrzeba stworzenia miejsca do relaksu i spotkań;
- stary rynek pełnił dobrą funkcję, której brakuje.

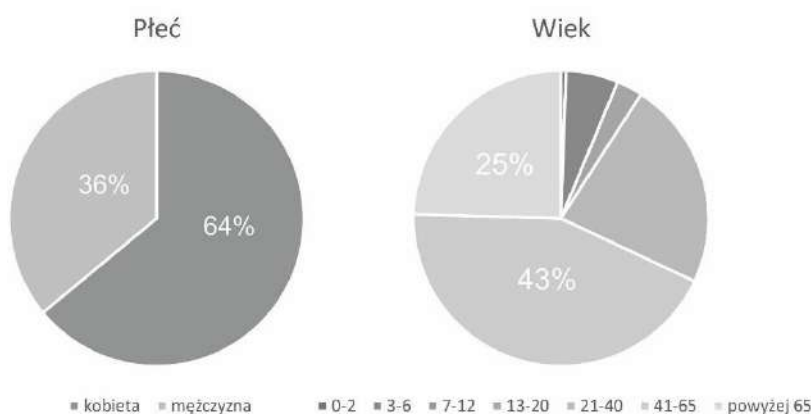
Powyższe wnioski starano się ująć przy tworzeniu projektu tworząc wysokiej jakości przestrzeń hybrydową.

8.3. Plac Wolności – Rozpoznanie użytkowników

Aby dobrze rozpoznać grupy użytkowników przestrzeni oraz ich potrzeby, przeprowadzone zostały obserwacje wykorzystujące metodę behavior mapping. Obserwacje prowadzone były na przełomie tygodnia od 16 do 23 września. Okres ten pozwolił na obserwację zachowań głównych użytkowników przestrzeni, czyli mieszkańców, z niewielkim udziałem turystów. Obserwacje wykonywane były w różnych porach dnia i trwały 30 minut.

Pierwsze obserwacje pozwoliły na określenie wieku i płci głównych użytkowników. Wyniki, widoczne na schematach poniżej (Ryc.42.), wskazały kobiety, jako przeważającą grupę. W kategorii wiekowej przeważał przedział od 41 do 65 roku życia. Grupy wiekowe powyżej 65 lat i 21-40 były kolejno na drugim i trzecim miejscu, z wynikiem 25% i 23% całości użytkowników. Jest to zgodne z demograficzną sytuacją miasta, która sugeruje starzejące się społeczeństwo.

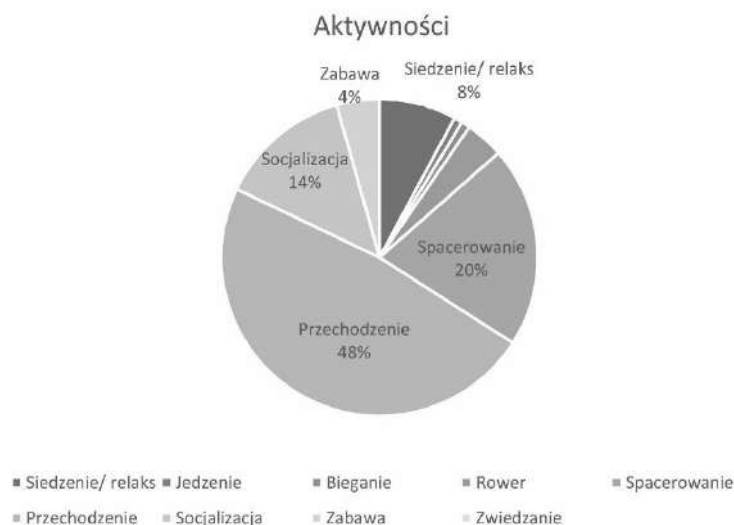

Ryc.42. Płeć i wiek użytkowników Placu Wolności, źródło: Opracowanie własne, na podstawie własnych obserwacji

Obserwacje wykazały również znaczący wzrost użytkowników w wieku 0-2 i 3-6, po godzinie 15:00. Spowodowane jest to prawdopodobnie godziną odbioru dzieci z okolicznych przedszkoli i lokalizacją w przestrzeni, placu zabaw. Obserwacje pokazały również brak użytkowników w wieku 7-20 lat. Przestrzeń nie spełnia ich potrzeb i nie zachęca tej grupy wiekowej do spędzania tu czasu.

Druga część obserwacji dotyczyła aktywności wykonywanych w przestrzeni. Jak widać na wykresie poniżej (Ryc.43.), przestrzeń okazała się mocno tranzytowa. Większość użytkowników korzysta z niej jako łącznika między miejscem zamieszkania lub pracy i okolicznymi usługami. Jest to centralna część miasta, wokół której znajdują się podstawowe usługi, więc sytuacja ta raczej nie dziwi. Poza przechodzeniem, najczęściej wykonywane tu aktywności to spacerowanie, często z psem, oraz socjalizacja, która zwykle odbywa się jednak na zasadzie krótkiej rozmowy na stojąco, w trakcie przerwy w przechodzeniu. Na uwagę zasługuje także aktywność zabawa, która uzyskała wynik 4%. Wynika ona głównie z istnienia placu zabaw i jak zostało już wspomniane wcześniej odbywa się zwykle między godziną 15:00 i 17:00. Przestrzeń zachęca do siedzenia i relaksu poprzez lokalizację na jej obszarze aż 32 ławek. Nie ma tam jednak miejsca do jedzenia, pracy czy zabawy.

Ryc.43. Aktywności wykonywane na Placu Wolności, źródło: Opracowanie własne na podstawie własnych obserwacji

Wnioski z powyższych analiz wskazują, że targetem dla przestrzeni powinny być głównie młodsze grupy wiekowe, które w tym momencie nie korzystają z oferty Placu Wolności. Najczęściej pojawiające się w przestrzeni grupy wiekowe mają potrzeby, których zaspokojenie częściowo pokrywa już oferta proponowana przez przestrzeń. Warto jednak poprawić stan i jakość oferowanego wyposażenia przestrzeni, aby jeszcze bardziej poprawić ich doświadczenia.

8.4. Plac Wolności – Tworzenie projektu

Zgodnie z zapisami poradnika, w następujących punktach zostaną opisane analizy, wnioski oraz elementy wizji i projektu, dotyczące każdego kryterium oceny. Na końcu przedstawiony zostanie gotowy projekt nowego zagospodarowania dla Placu Wolności.

8.4.1. Plac Wolności – Wizja

Na podstawie zebranych od mieszkańców opinii i pomysłów wypracowana została poniższa wizja projektowa:

Plac Wolności nowym reprezentacyjnym miejscem w Ustce, przyjaznym dla mieszkańców i turystów, które poprzez bogatą i różnorodną ofertę stwarza warunki do całorocznego wypoczynku i rekreacji, a także podnosi jakość życia mieszkańców.

Przyświecała ona dalszej pracy nad projektem i była celem do którego dążono.

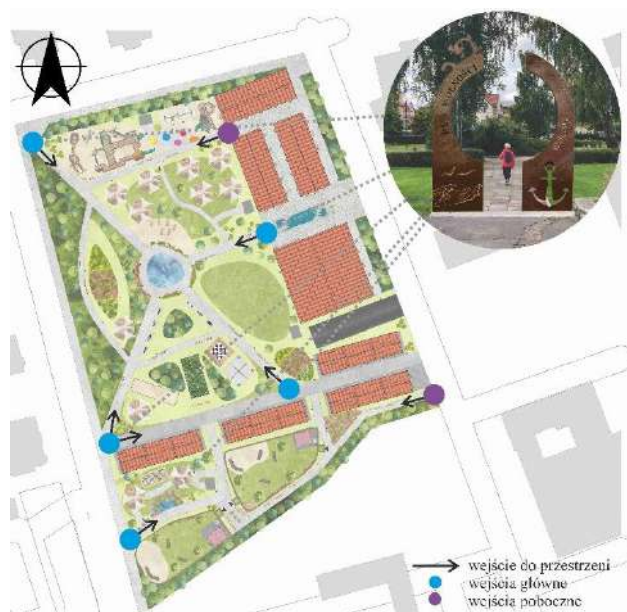
8.4.2. Plac Wolności – Dostępność

Dostępność do placu jest nieograniczona. Plac nie jest ogrodzony, a jedyną barierą stanowi roślinność. Prowadzi do niego wiele wejść, jednak nie wszystkie zachęcają do odwiedzenia przestrzeni. Jak widać na poniższym schemacie (Ryc.44.) niektóre wejścia są otwarte i widoczne, a niektóre wręcz przeciwnie. We wszystkich brakuje również oznakowania.

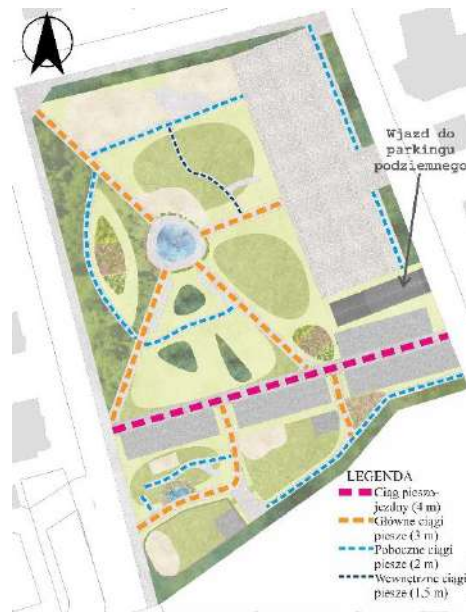
Ryc.44. Istniejące wejścia do przestrzeni, źródło: Opracowanie własne

Wejścia oznaczone czerwonym krzyżykiem są mało dostępne, głównie ze względu na dość niewielkie otwarcia, np. wejście 6, ale także ze względu na ich usytuowanie, np. wejście nr 2 – przy murku, wejście nr 3 – z parkingu. W celu poprawienia tego aspektu dostępności proponuje się wyznaczenie wejść głównych i pobocznych. Główne, oznaczone są na schemacie poniżej (Ryc.45.) kolorem niebieskim, natomiast poboczne fioletowym. Wejścia główne powinny zostać oznakowane. Należy w tych miejscach utworzyć pewną bramę architektoniczną. Proponowane jest oznakowanie nawiązujące do morskich elementów, z materiałów takich jak drewno, metal lub zastosowanie blachy cor-ten, wykorzystywanej do osiągnięcia rdzawego efektu, np. na elewacji Europejskiego Centrum Solidarności lub wykorzystanie zieleni do jej uformowania.

Ryc.45. Projektowane wejścia do przestrzeni, źródło: Opracowanie własne

Dostępność transportowa przestrzeni jest całkiem dobra. Liczba ścieżek pieszych jest zadowalająca. Do najważniejszych istniejących, pieszych ciągów tranzytowych należą ciągi oznaczone na schemacie Ryc.44. Ze względu na ich duże wykorzystanie i funkcjonalność, dalsze zmiany w przestrzeni powinny opierać się o zachowanie wskazanych ciągów, w celu utrzymania ich użyteczności. Bezpośrednio przy przestrzeni znajduje się przystanek komunikacji miejskiej, natomiast w odległości 500m znajdują się główne pętle komunikacyjne w mieście. Wzdłuż granic placu, a także na wszystkich sąsiadujących ulicach, znajdują się miejsca parkingowe, płatne w sezonie od 15 czerwca do 15 września. Po jego wschodniej stronie znajduje się spory parking miejski, który jest obszarem po starym targowisku. Parking ten nie jest dobrym wykorzystaniem tej przestrzeni i szpeli okolice. Ustka ma jednak niedobór miejsc parkingowych, przez co jego funkcja jest tam niezbędna. Proponuje się przeniesienie parkingu pod ziemię i wykorzystanie jego powierzchni na funkcje sprzyjające korzystaniu z przestrzeni.

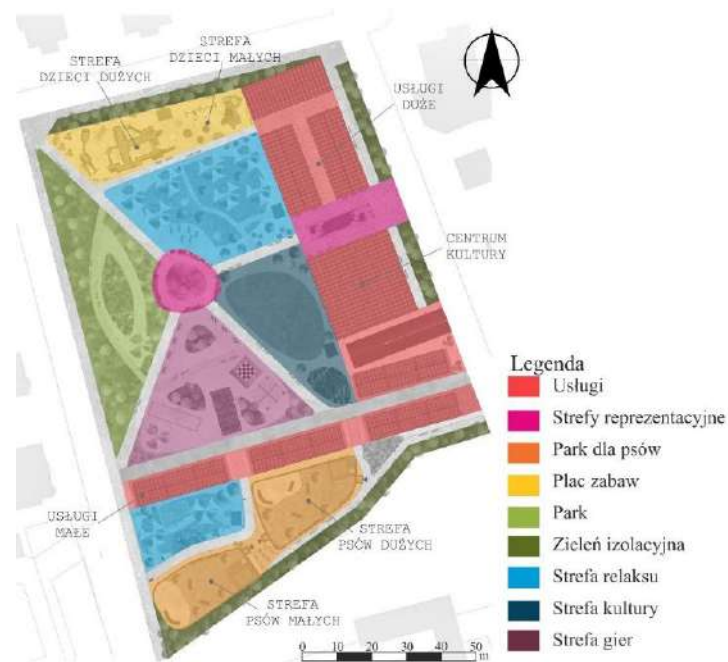
Ryc.46. Projektowane ciągi piesze, źródło: Opracowanie własne

Plac Wolności jest przestrzenią niezbyt przyjazną rowerzystom. Niestety nie jest to przestrzeń na tyle duża, aby możliwe było zaprojektowanie wygodnych ścieżek rowerowych i pieszych tak, aby ze sobą nie kolidowały. W pobliżu nie istnieje również sieć ścieżek rowerowych, co utrudnia wprowadzenie w tym miejscu nowych. Ponieważ funkcja przestrzeni ma zmienić się głównie z tranzytowej na użytkową, proponuje się zadbanie o potrzeby rowerzystów poprzez wprowadzenie w przestrzeń rozwiązań pozwalających na bezpieczne i przyjemne użytkowanie jej po zejściu z roweru, np. stojaki na rowery przy ławkach, kran z wodą do picia, stojak do naprawy roweru.

Od lewej: Zdj.8. Stojaki na rowery, źródło: jumat-design.pl; Zdj.9. Stacja do naprawy rowerów, źródło: civiq.com

Dostępność przestrzeni pod względem różnych grup wiekowych oraz ich potrzeb zostanie zrealizowana poprzez jej hybrydowość. Zróżnicowanie funkcji w przestrzeni pozwoli na korzystanie z niej dużej i różnorodnej grupie użytkowników. Na poniższym schemacie (Ryc.47.) widoczny został podział terenu na poszczególne strefy funkcjonalne, mające zapewnić przestrzeni wygodne użytkowanie i szeroką ofertę. Poszczególne strefy mają pełnić rolę pozwalające na spełnianie różnych potrzeb użytkowników.

Ryc.47. Projektowane strefy funkcjonalne, źródło: Opracowanie własne

8.4.3. Plac Wolności – Estetyka

Estetyka przestrzeni rozpoczyna się od jej czystości. Dzięki podziałowi na strefy funkcjonalne, łatwiej jest przewidzieć rodzaj odpadów, które mogą powstawać w danej strefie i dostosować do tych potrzeb liczbę oraz rodzaj pojemników na odpady. Strefy, które mogą w większym stopniu generować śmieci to przede wszystkim strefy, których głównym celem jest dłuższy pobyt ludzi i ich socjalizacja, czemu często towarzyszą jedzenie i picie. Do tych stref zaliczyć możemy strefy relaksu, plac zabaw oraz strefę kultury. W okolicach tych stref, przy wejściach głównych, należy zlokalizować większe miejsca przeznaczone do segregacji odpadów. Warto wykorzystać materiały takie jak drewno, do obudowy koszy, aby charakterem pasowały do reszty przestrzeni. W pozostałych strefach, wszędzie tam, gdzie przewidywana jest lokalizacja ławek, również powinno się postawić kosze na odpady.

Strefą wymagającą szczególnego zainteresowania pod kątem czystości jest także psi park. W tym miejscu powinny znaleźć się specjalne kosze przeznaczone do wyrzucania odchodów i wyposażone w plastikowe rękawiczki lub woreczki. Zachęci to właścicieli czworonogów do sprzątania po sobie i zapewni czystość tej strefy. Przykłady koszy widoczne są na rysunku poniżej (Ryc.48.).

Ryc.48. Przykłady koszy na śmieci, źródło: Opracowanie własne, źródła zdjęć widoczne na rysunku

Wykorzystanie zieleni i wody w celu poprawy estetyki przestrzeni będzie bardzo istotne. Duża ilość zieleni, ale także chęć jej zwiększenia, była elementem często wymienianym przez ankietowanych. Podstawą jest odgrodzenie się zielenią wysoką od działki prywatnej numer 322/4, w celu niezakłócania spokoju właścicieli. Największym udziałem zieleni charakteryzować będzie się strefa typowo parkowa. Zieleni nie może zabraknąć jednak także w innych częściach placu. Zgodnie z zasadami ochrony bioróżnorodności, skupiać powinno się na nasadzeniach gatunków rodzimych. Lista drzew i krzewów charakterystycznych dla Pomorza jest długa i można ją znaleźć na stronie: <https://wfos.gdansk.pl/informacje/lista-gatunkow-drzew-krzewow-krzewinek-charakterystycznych-dla-pomorza>. Do popularnych gatunków sadzonych w parkach miejskich zaliczyć możemy: klon zwyczajny, dąb szypułkowy, brzoza brodawkowata, głóg jednoszyjkowy, lipa, jarząb szwedzki.

Ryc.49. Przykłady drzew do nasadzenia, źródło: Opracowanie własne na podstawie <https://www.mojedrzewo.torun.pl/categories>

W ankiecie dużo osób zwracało również uwagę na potrzebę wprowadzenia w przestrzeń większej ilości kwiatów oraz krzewów kwitnących. Ich główna lokalizacja to strefa centralna placu, strefy relaksu oraz strefa parku. Do gatunków krzewów ozdobnych i kwitnących, rodzimych dla pomorza możemy zaliczyć: modrzewnicę pospolitą, berberys zwyczajny, wrzos zwyczajny, wawrzynek wilczełyko, trzmielina pospolita, janowiec włosisty.

Ryc.50. Przykłady krzewów kwitnących do nasadzenia, źródło: Opracowanie własne

Wraz ze zmianami pór roku i sezonu warto również wykorzystywać sezonowe kwiaty do tworzenia kwiatowych obrazów upiększających przestrzeń, tak jak na obrazku poniżej (Zdj.10.).

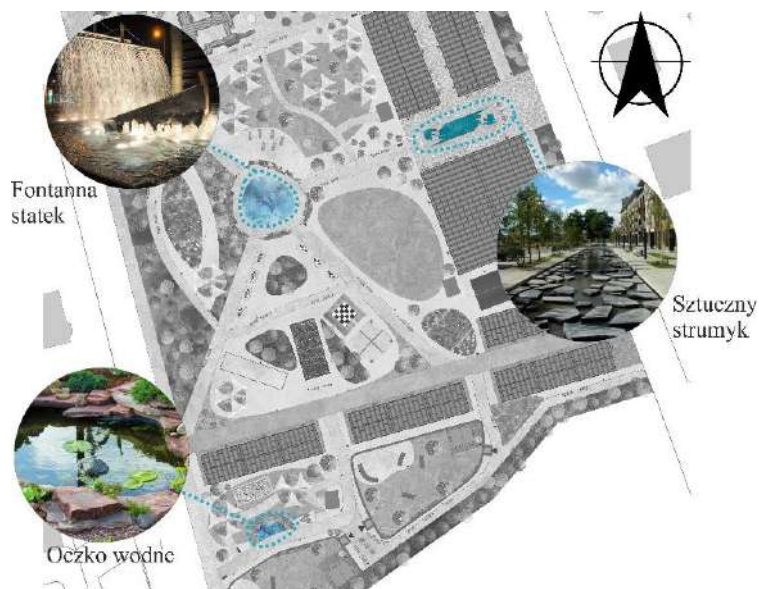
Zdj.10. Kompozycja z kwiatów w Stalowej Woli, źródło: <https://echodnia.eu/podkarpackie/na-klombie-parku-miejskim-w-stalowej-woli-rozesmiane-sloneczko-z-bratkow-cieszy-oczy/ar/c1-14034997>

Woda w przestrzeni już w obecnym stanie pełniła pewną rolę. W południowej części placu, centralnie zlokalizowana była fontanna. Jej stan nie był jednak zadowalający, a okoliczna roślinność i słabe oświetlenie nie zachęcały do przebywania tam. W nowym projekcie elementy wodne znajdować będą się w centralnych, najbardziej atrakcyjnych częściach obszaru. Fontanny i iluminacje świetlne z nimi związane są wykorzystywane również w innych częściach Ustki, co zapewnia swego rodzaju spójność z innymi częściami miasta.

Od lewej: Zdj.11. Fontanny Ustka Marynarki Polskiej 69, źródło: <https://visit.ustka.pl/>; Zdj.12. Fontanna Ustka promenada, źródło: <http://www.garneki.pl/>

Na schemacie widocznym poniżej (Ryc.51.), widać lokalizację elementów wodnych w przestrzeni oraz inspiracje do ich stworzenia. W części parkowej stawia się na tradycyjną formę fontanny i elementy dekoracyjne związane z morzem, natomiast w części usługowej planowane jest wykorzystanie wody w sposób zachęcający do interakcji, czyli poprzez utworzenie swego rodzaju rzeki w przestrzeni, po której można chodzić, przeciętej mostem.

Ryc.51. Opracowanie własne na podstawie: Fontanna statek, źródło: in.pinterest.com/pin/456341374742208949/; Sztuczny strumyk, źródło: sztuka-architektury.pl/; Oczko wodne, źródło: allegro.pl/artukul/wyposazenie-oczka-wodnego

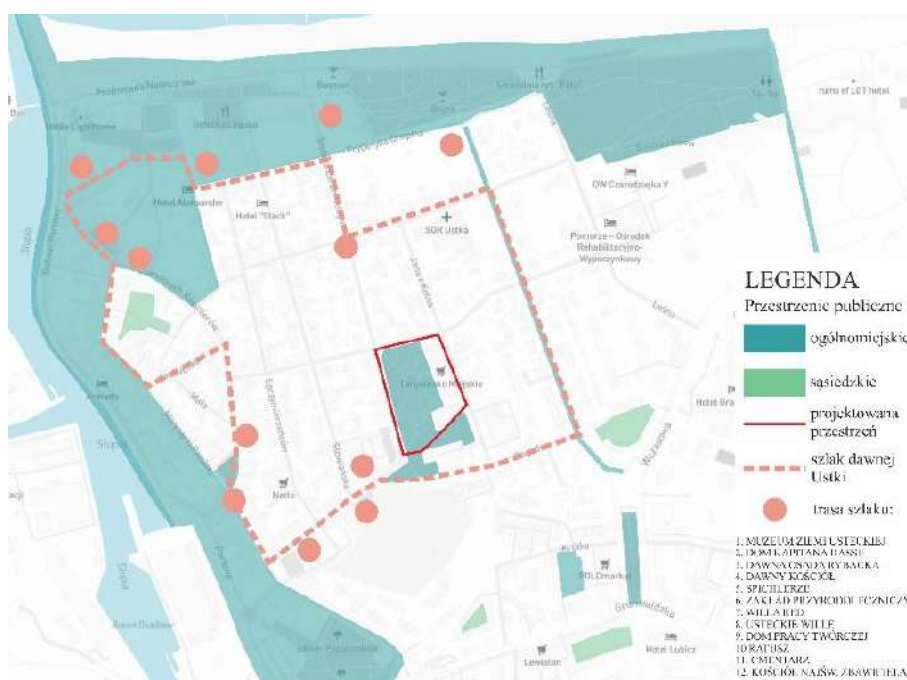
Projektowana przestrzeń należy do kategorii przestrzeni ogólnomiejskich, z uwagi na swoje centralne położenie i wysoką dostępność. Obszar znajduje się w odległości 500 m od promenady oraz najbardziej turystycznej ulicy miasta. Obie te przestrzenie również zaliczyć można do ogólnomiejskich. W odległości 500 m znajduje się przestrzeń z kategorii sąsiedzka, ogrodzona blokami. Jest to przestrzeń, której charakter wskazuje na użytkowanie głównie przez mieszkańców okolicznych blokowisk. W promieniu mniejszym niż 500 m w okolicach Placu Wolności nie ma wyraźnych przestrzeni publicznych mogących stanowić przedłużenie placu. Znaleźć można tu natomiast kilka punktów, które skupiają ludzi, takich jak kościół pw. Najświętszego Zbawiciela, cmentarz, urząd miasta, bar mleczny, piekarnia, sklep spożywczy, małe centrum handlowe. Punkty te oznaczone zostały na schemacie poniżej (Ryc.52.). Aby wykorzystać je w drodze do innych przestrzeni publicznych, należy połączenia między nimi oznakować oraz na trasie tych połączeń, zgodnie z poradnikiem, co 100-200 m oznaczyć jakiś ciekawy, charakterystyczny punkt. W tej okolicy nie brakuje ciekawej zabudowy i zabytków, przez co mogą one wejść w układ powiązań sieci przestrzeni publicznych. Na trasie powiązań między okolicznymi przestrzeniami publicznymi, oznaczone zostały charakterystyczne punkty spotkań ludzi, zabytki oraz zabudowa historyczna miasta warta zobaczenia.

Ryc.52. Elementy atrakcyjne i skupiające ludzi, źródło: Opracowanie własne

Aby zachęcić spacerujących do korzystania z tych powiązań warto połączyć przestrzeń z istniejącymi szlakami turystycznymi. Plac Wolności można połączyć ze szlakiem turystycznym „Śladami dawnej Ustki”. Jego trasa otacza przestrzeń Placu Wolności i obejmuje po drodze wszystkie warte zobaczenia punkty, widoczne na schemacie Ryc.53.

Ryc.53. Powiązania przestrzeni ze szlakiem turystycznym „Śladami dawnej Ustki”, źródło: Opracowanie własne

Przechodząc do elementów szpecących przestrzeń należy zwrócić uwagę do uchwały krajobrazowej miasta. Ustka jest w fazie projektu tej uchwały, ale w ramach pracy można oprzeć się na jego zapisach. Zakres uchwały krajobrazowej obejmuje tablice i urządzenia reklamowe,

szylidy, obiekty małej architektury oraz ogrodzenia. Jej najważniejszym celem jest skuteczniejsza ochrona krajobrazu. Ponieważ w projekcie zakłada się udział części usługowych, banery szylidy itp. będą nieodłączną jej częścią. Poniżej znajduje się tabelka (Tab.5.) zawierająca najważniejsze zapisy uchwały dotyczące szylidów, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych, niebędących szylidami, oraz ogrodzeń i obiektów małej architektury, które odnoszą się do projektowanego obszaru.

Tab. 5. Zalecenia do projektu z uchwały krajobrazowej, źródło: Projekt uchwały krajobrazowej dla Ustki wersja 7.1. z dnia 14 sierpnia 2020 r.⁷¹

Kategoria	Najważniejsze zapisy uchwały
Szylidy	<ul style="list-style-type: none"> • Warunkiem oświetlenia i podświetlenia jest stosowanie światła o stałej barwie i natężeniu. • Ogranicza się liczbę szylidów, które mogą być umieszczone na danej nieruchomości. • Dopuszcza się sytuowanie szylidów z zachowaniem odniesienia do osi kompozycyjnych elewacji oraz widoczności elementów istotnych krajobrazowo, architektonicznie lub o znaczeniu użytkowym. • Określa się grubość, wysokość oraz powierzchnię ekspozycyjną szylidu. • Określa się minimalne odstępów pomiędzy szylidami sytuowanymi wolnostojąco, dotyczącymi tej samej działalności, a także ich odległości od okien i ogrodzeń.
Tablice reklamowe i urządzenia reklamowe niebędące szylidami	<ul style="list-style-type: none"> • Warunkiem oświetlenia i podświetlenia jest stosowanie światła o stałej barwie i natężeniu. • Zakazuje się sytuowania banerów reklamowych niebędących szylidami, bez względu na miejsce sytuowania. • Nakazuje się stosowanie konstrukcji trwale związanej z gruntem. • Nakazuje się dbałość o stan techniczny i wizualny tablic i urządzeń reklamowych. • Ogranicza się rodzaje materiałów, z jakich mogą być wykonane do: metalu, tworzywa sztucznego, betonu, papieru, szkła, farby i drewna. • Dopuszcza się sytuowanie na wiatkach przystankowych w formie małym, średnim lub standardowym. • W przypadku wolnostojących, określa się sytuowanie w odległościach większej niż 30 m od skrzyżowania oraz większej niż 3 m i mniejszej niż 130 m od budynków. • Ogranicza się gabaryty oraz określa minimalne odstępów od innych tablic reklamowych i urządzeń reklamowych.

⁷¹ Projekt uchwały w sprawie ustalenia zasad i warunków sytuowania na terenie Ustki obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabaryty, standardy jakościowe oraz rodzaje materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane, https://www.ustka.pl/uploads/files/Aktualnosci/2020%2008%2014%20UK_ustka_etap_7_1_do%20wylozenia_II_2.pdf, dostęp z 28.10.2021

	<ul style="list-style-type: none"> zakazuje się przesłaniania okien, z wyłączeniem witryn, przesłaniania istotnych detali architektonicznych, sytuowania na drzewach.
Ogrodzenia	<ul style="list-style-type: none"> Zakazuje się stosowania dla ogrodzeń sąsiadujących z pasami drogowymi dróg publicznych – położonych w granicy pasa drogowego, w granicy z pasem drogowym oraz w odległości do 3 metrów od tej granicy włącznie: <ul style="list-style-type: none"> ogrodzeń pełnych; prefabrykatów żelazo-betonowych, z wyłączeniem cokołu i słupków, blach trapezowych i falistych, tworzyw sztucznych. Ogranicza się gabaryty ogrodzeń.
Obiekty małej architektury	<ul style="list-style-type: none"> Wprowadza się obowiązek: <ul style="list-style-type: none"> zapewnienia bezpieczeństwa użytkownika i nieograniczonego przemieszczania się osób z niepełnosprawnościami, poprzez zachowanie ciągu komunikacyjnego o szerokości minimum 1,5 m. sytuowanie fundamentów i elementów kotwionych obiektów małej architektury w gruncie pod nawierzchnią lub równo z nawierzchnią. Ogranicza się gabaryty do 6 m każdy. Nakazuje się stosowanie dla malowanych elementów metalowych kolorystyki szarej, czarnej lub białej. Nakazuje się stosowanie dla pozostałych elementów kolorystyki naturalnych materiałów, z dopuszczeniem zastosowania do drewna lasur ochronnych niekryjących, zachowujących widoczny rysunek słoju.

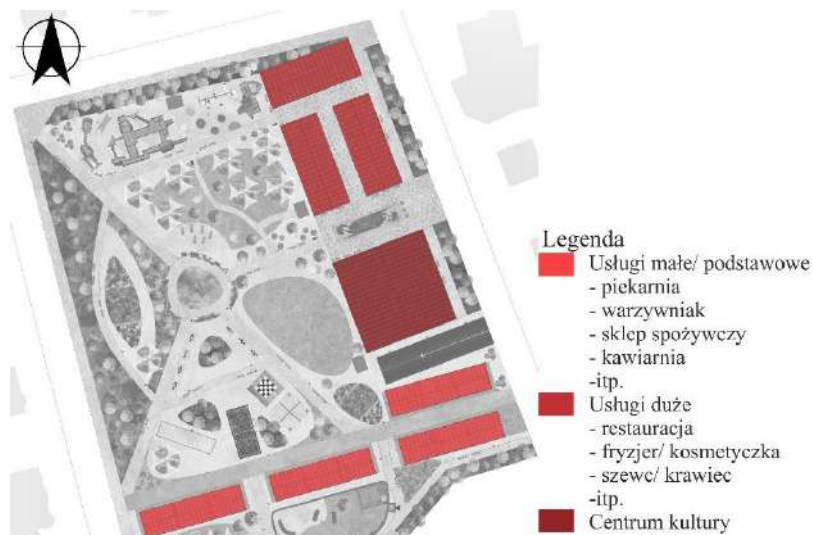
8.4.4. Plac Wolności – Atrakcyjność

Poprawa atrakcyjności placu opiera się głównie o poszerzenie jego oferty. Podział placu na strefy funkcjonalne o różnicowanym charakterze umożliwi korzystanie z przestrzeni wielu użytkowników o różnych potrzebach. Strefy zakładają wykonywanie aktywności biernych, takich jak odpoczynek relaks i socjalizacja, ale także pozwalają na organizację wydarzeń kulturalnych, takich jak wystawy czy koncerty. Głównym źródłem takich aktywności będzie mieszczące się w części usługowej Centrum Kultury. Budynek Centrum bezpośrednio przylega do strefy kultury w części parkowej. Dzięki temu strefa ta jest wydłużeniem Centrum i przestrzenią do organizacji aktywności kulturalnych. Elewacja budynku, od strony strefy kultury, może być wykorzystywana do wyświetlania filmów i organizacji kina plenerowego. Obszar będzie również dostosowany do możliwości ustawienia tam instalacji artystycznych, wystaw, oraz sceny tymczasowej.

Zdj.13. Wystawa w parku, źródło: <http://www.madman24.pl/>

Wymienione wcześniej elementy wpływające na estetykę, również znacząco wpływają na atrakcyjność przestrzeni. Do najważniejszych atraktorów możemy jednak zaliczyć projektowane usługi. Zgodnie z wynikami ankiety oraz komentarzami pod projektem dla placu z 2015 roku, wielu mieszkańców ubolewało nad likwidacją miejskiego ryneczku, znajdującego się dawniej na obszarze dzisiejszego parkingu. Było to miejsce spotkań ludzi, ale także wygodny przystanek w drodze do domu po warzywa czy inne podstawowe produkty. Obszar znajduje się w centrum miasta, dzięki czemu w sezonie jest miejscem licznie mijanym przez turystów w drodze na plażę. Wykorzystując jego położenie oraz jeden z głównych pieszych ciągów tranzytowych ustalono linię małej zabudowy usługowej, przypominającej swoją funkcją dawny ryneček. Będą to obiekty jednokondygnacyjne, elewacją nawiązujące do starej osady rybackiej. W tym miejscu planuje się małe usługi typu warzywniak, piekarnia, mały sklep spożywczy itp. Dzięki takiemu usytuowaniu, turyści oraz mieszkańcy korzystający z ciągu będą mieli swobodne dojście do usług i na pewno chętnie zajrzą do środka, w celu zrobienia małych zakupów. Na obszarze dzisiejszego parkingu zakłada się lokalizację większych usług oraz małego Centrum Kultury. W dwukondygnacyjnych budynkach usługowych na tym obszarze planowana jest gastronomia oraz usługi podstawowe typu szewc, krawiec, fryzjer oraz usługi handlowe. Parter powinien być zajmowany przez lokale gastronomiczne i handlowe, natomiast usługi rzemiosła i beauty powinny znaleźć się na wyższych kondygnacjach. Obiekty w tej części, zgodnie z MPZP, powinny mieć dachy wysokie, dwu lub wielospadowe o nachyleniu od 25 do 50 stopni. Swego rodzaju wydłużeniem usług parterowych będzie strefa relaksu znajdująca się w części parkowej. Pozwoli użytkownikom kupującym kawę, czy coś do jedzenia, na spędzenie czasu na świeżym powietrzu i wypicie jej w przyjaznej atmosferze. Schemat przedstawiający podział i rozmieszczenie usług w obszarze widoczny jest poniżej (Ryc.54.).

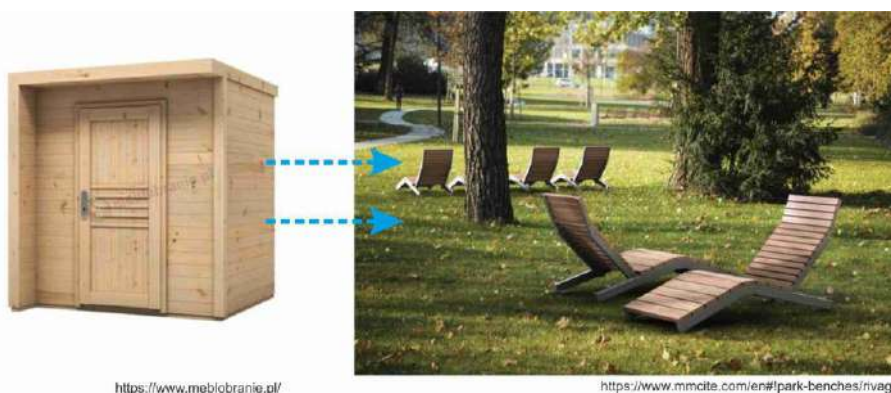

Ryc.54. Projektowane usługi, źródło: Opracowanie własne

8.4.5. Plac Wolności – Wyposażenie

Wyposażenie w przestrzeni będzie bardzo zróżnicowane w zależności od strefy, w której się znajduje. Każda ze stref posiada specyficzne funkcje, które musi spełniać, w czym pomóc może jej wyposażenie.

Pierwszym elementem wyposażenia, które będzie niezbędne do funkcjonowania placu będą schowki na krzeselka, leżaki, kredę itp. Głównym założeniem przestrzeni jest jej elastyczność i możliwość dostosowania do potrzeb użytkowników. Dlatego tak ważne jest umożliwienie im kreowanie jej po swojemu. Zadaszenia lub schowki, z których użytkownicy sami mogą wyciągać leżaki i krzeselka są rozwiązaniem, dzięki któremu każdy może wykorzystywać przestrzeń w sposób jaki chce, czyli nieograniczony, co zwiększa jej dostępność. Budowa tego typu obiektów wymaga jednak zmiany zapisów miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego „Centrum Kultury”, które zakazuje lokalizowania na terenie obiektów tymczasowych. Na obszarze placu zabaw warto zaopatrzyć taki schowek w kredę dla dzieci do rysowania po chodnikach. Jest to również sposób na oswojenie użytkowników z nową przestrzenią i dostosowanie jej na wymiar.

Ryc.55. Schowki na leżaki, krzeselka i kredę, źródło: Opracowanie własne

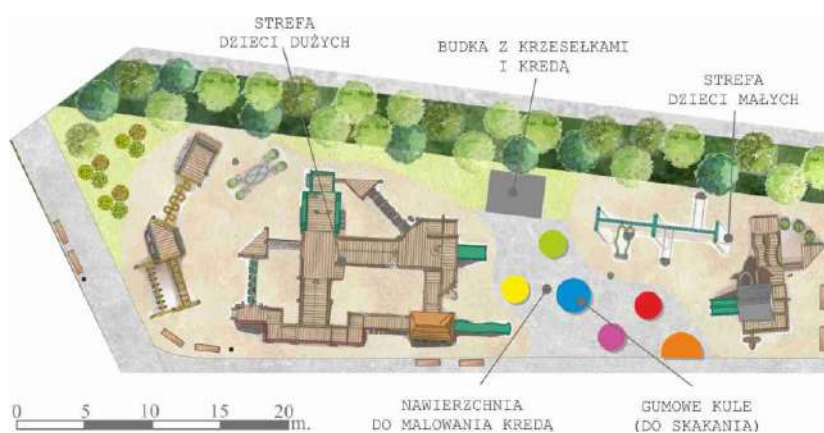
Poza ruchomymi elementami, które użytkownicy sami mogą wyciągać w strefach relaksu znaleźć muszą się zadaszone miejsca do siedzenia, stoliki oraz miejsca do odpoczynku na

leżąco. Każdy ma swoje preferencje co do relaksu, więc w różnych częściach parku dobrze jest zlokalizować różne rodzaje miejsc do wypoczynku. Jako zadania proponuje się wykorzystanie żagli przeciwsłonecznych widocznych poniżej (Ryc.56.). Nie tylko spełniają one swoją funkcję, ale także doskonale wpisują się w nadmorski charakter. Kluczem do wytworzenia dobrej strefy relaksu jest różnorodność wyposażenia, umożliwiającą wykonywanie w tej przestrzeni różnych aktywności.

Ryc.56. Projektowane strefy relaksu, źródło: Opracowanie własne

Plac zabaw znajdujący się w północnej części placu powinien być podzielony na strefy dla dzieci młodszych i starszych (Ryc.57.). Zróżnicowana oferta placu zabaw pozwoli na korzystanie z niego w bezpieczny sposób dzieci w różnych kategoriach wiekowych. Dla maluchów atrakcyjne są huśtawki piaskownice i niskie zjeżdżalnie. Starszaki wolą wspinaczkę, tyrolkę i wyższe wysokości. Elementami wchodzącymi w skład wyposażenia placu zabaw powinny być także miejsca do siedzenia dla opiekunów, najlepiej zadaszone lub w cieniu drzew, a także strefa do rysowania kredą.

Ryc.57. Projektowany plac zabaw, źródło: Opracowanie własne

Strefa gier ze względu na swoją funkcję posiada bardzo bogate wyposażenie. Na tym obszarze znajduje się aż siedem stolików do gry w szachy, dwie wielkoformatowe, plenerowe gry planszowe, boisko do badmintonu oraz boisko do gry w bule. Strefa odpowiada na potrzeby użytkowników w różnym wieku i pozwala wykonywać wiele aktywności w jednym czasie, bez przeszkadzania sobie nawzajem. Poza obiektami atrakcyjnymi, znajduje się tu również podstawowe wyposażenie, służące osobom nie korzystającym akurat z gier lub przyglądającym się innym, czyli miejsca do siedzenia.

Ryc.58. Projektowana strefa gier, źródło: Opracowanie własne

W obszarze parku dla psów najważniejsze jest ich bezpieczeństwo, dlatego został on podzielony na 2 strefy:

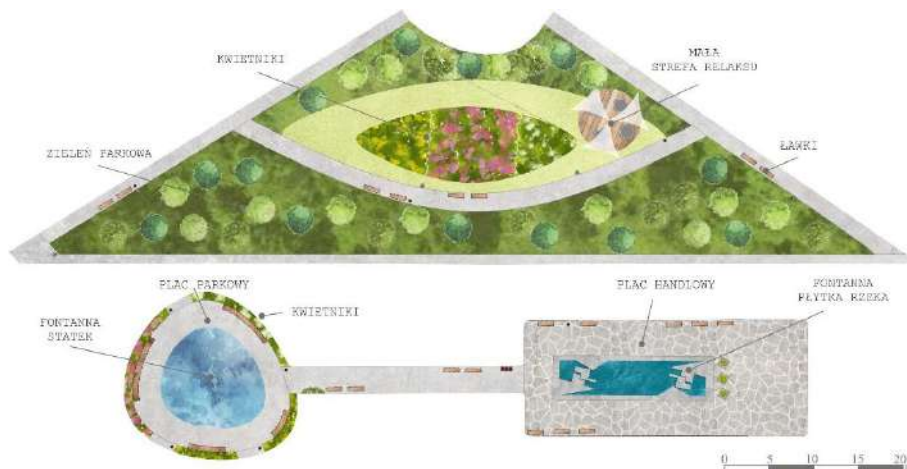
- dla psów małych;
- dla psów dużych.

Ich wyposażenie nie różni się, ale pozwala zachować bezpieczeństwo i unikać konfliktów. Do wyposażenia strefy dla psów zaliczamy sprzęt do zabawy i treningu, czyli kładki i tunele, miejsca odpoczynku dla właścicieli, zadaszone altany, wodopój oraz podwójne wejścia mające zapewnić brak możliwości przypadkowej ucieczki.

Ryc.59. Projektowany park dla psów, źródło: Opracowanie własne

W strefach parkowej oraz strefach reprezentacyjnych wyposażenie skupia się głównie na wytworzeniu dla użytkowników miejsca do odpoczynku i relaksu. Wykorzystane są tu również elementy kwiatowe i woda w postaci fontann, aby podnosić komfort i atrakcyjność.

Ryc.60. Projektowana strefa parku i strefy reprezentacyjne, źródło: Opracowanie własne

Strefą, w której najtrudniej jest przedstawić wyposażenie jest strefa kultury. Powodem tego jest zmienność tej przestrzeni w czasie. W zależności od wydarzeń w niej organizowanych jej wyposażenie będzie się zmieniać. Poza standardowym wyposażeniem, jakim są leżaki i krzeselka umieszczone w schowku, przewiduje się na terenie wyposażenie typu:

- tymczasowa scena plenerowa,
- rzeźby;
- sztalugi,
- tablice,
- stoły;
- budki z jedzeniem;
- tymczasowe obiekty handlowe;
- stragany;
- itp.

Ryc.61. Projektowana strefa kultury, źródło: Opracowanie własne

Do podstawowego wyposażenia znajdującego się w różnych częściach projektu zaliczamy również:

- drewniane ławki w różnych kształtach i długościach;
- kosze na śmieci (pojedyncze, potrójne, dla psów);
- lampy uliczne;
- dekoracyjne elementy oświetleniowe.

Materiały, które powinny zostać wykorzystane przy wyposażeniu to przede wszystkim materiały naturalne lub do nich nawiązujące np. drewno i kamień.

8.4.6. Plac Wolności – Stan techniczny

W przeprowadzonej ankiecie dużo osób narzekało na stan techniczny wyposażenia oraz nawierzchni w parku. Jest to priorytet, o który powinno się jak najszybciej zadbać. Zmiana zagospodarowania przestrzeni wiąże się z powstaniem nowej zabudowy, ścieżek oraz wyposażenia, co sprawi, że stan techniczny przestrzeni się poprawi. Należy jednak pamiętać o jego regularnej konserwacji, czym zająć powinien się właściciel lub zarządca terenu.

Poza konserwacją ważne jest, aby wykonawca odpowiedzialny za wykonanie projektu, działał zgodnie z obowiązującymi przepisami techniczno-budowlanymi i normami, a także zapewniał jakość wykorzystanych materiałów i wykonanych robót. Taka deklaracja jest niezbędna do odbioru nowej inwestycji.

8.4.7. Plac Wolności – Bezpieczeństwo

W trakcie tworzenia projektu zachowane zostały wszelkie wymagania dotyczące bezpieczeństwa, wymienione w poradniku. Starano się zachować dobrą widoczność, duże i oznaczone wejścia oraz ścieżki o minimalnej szerokości równej 2 m.

Dodatkowo dla zachowania bezpieczeństwa dzieci na placu zabaw wykorzystano piasek. Nawierzchnia piaskowa o minimalnej grubości 30 cm jest uznawana za bezpieczną zgodnie z normą PN-EN 1177, określającą parametry nawierzchni sypkich. Jest to również odpowiedź, na odpowiedzi uzyskane w ankiecie, w której wielu rodziców skarżyło się na kamienistą nawierzchnię starego placu zabaw.

O bezpieczeństwo w strefie dla psów zadbano, poprzez odpowiednio wysokie ogrodzenia, wpisujące się wizualnie w przestrzeń (Zdj. 14.) a także podwójne wejścia mające służyć jako zabezpieczenie przed ucieczką zwierząt.

Zdj.14. Inspiracja do ogrodzenia parku dla psów, źródło:
<https://pl.pinterest.com/pin/767723067710942879/>

Ostatnim aspektem bezpieczeństwa jest oświetlenie. W większości zdecydowano się na lampy parkowe na słupie, o strumieniu świetlnym 4200 lm, mocy 40 W, i wysokości 4 m. Lokalizacja oświetlenia widoczna jest na schemacie poniżej. Starano się zachować dobrą widoczność i jasność przestrzeni, bez zbędnego zanieczyszczania światłem. W częściach nieoświetlanych przez słupy wykorzystano niskie lampy ogrodowe o wysokości 1 m, strumieniu świetlnym 2200 lm i mocy 27 W.

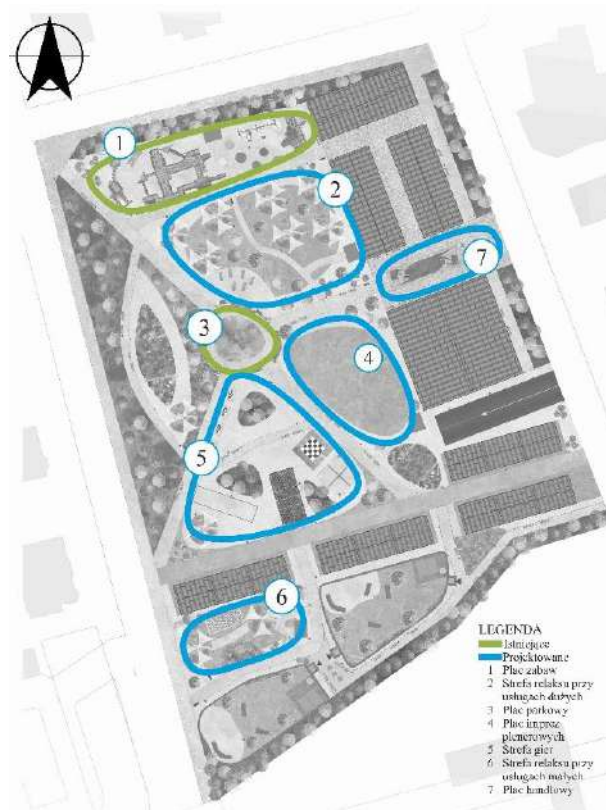

Ryc.62. Projektowane oświetlenie, źródło: Opracowanie własne

8.4.8. Plac Wolności – Tworzenie miejsca spotkań

Miejscami, które pierwotnie gromadziły większą liczbę ludzi były centrum Placu Wolności, plac zabaw oraz fontanna. W obecnym projekcie plac parkowy oraz plac zabaw odpowiadają ułożeniu starego zagospodarowania, dzięki czemu zachowane zostały dwa pierwotne miejsca spotkań. Reszta „gathering points” została wytworzona dzięki wyposażeniu sprzyjającemu

socjalizacji i aktywnościom grupowym, a także dzięki usługom oferującym jedzenie, napoje oraz rozrywkę.

Ryc.63. Istniejące i projektowane miejsca spotkań, źródło: Opracowanie własne

8.4.9. Plac Wolności - Spełnianie potrzeb użytkowników

Jak wynikało z analiz, głównymi użytkownikami przestrzeni były osoby w wieku od 40 lat. Jest to grupa wiekowa, która ma najczęściej potrzeb, jednak część z nich spełniana była już we wcześniejszym stanie placu. W projekcie skupiono się, na wprowadzeniu oferty mającej dotrzeć do grupy wiekowej 13-25 lat, która wypadła najslabiej podczas przeprowadzanych obserwacji.

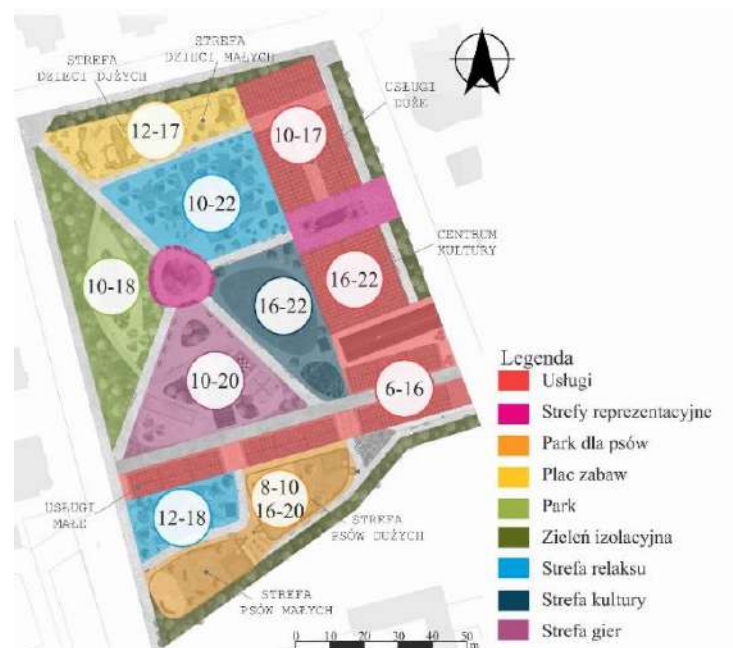
Zgodnie z poradnikiem, w tabeli poniżej (Tab.6.), do każdej grupy wiekowej i ich potrzeb przypisane zostały odpowiednie strefy, które na nie odpowiadają.

Tab.6. Potrzeby użytkowników i rozwiązania projektowe, źródło: Opracowanie własne

Grupa wiekowa	POTRZEBA	ROZWIĄZANIA PROJEKTOWE
0-2	Poznania	Ścieżki, ławki, strefy relaksu .
	Spaceru	Sieć ścieżek, park.
3-6	Zabawy	Plac zabaw dla dzieci małych, strefy relaksu, sztuczna plaża.
	Spotkania z rówieśnikami	
	Spaceru	Sieć ścieżek.
7-12	Rozwoju	Plac zabaw, strefa kultury – wystawy dla dzieci, Centrum Kultury.
	Spotkania z rówieśnikami	
		Strefy relaksu, sztuczna plaża, strefa kultury, Centrum Kultury.

	Uprawiania sportu	Strefa gier.
	Zabawy	Plac zabaw dla dzieci dużych, strefa gier, strefa kultury.
13-20	Spotkania z rówieśnikami	Strefy relaksu, sztuczna plaża, strefa kultury, Centrum Kultury, strefy usług małych i dużych, plac parkowy i handlowy.
	Uprawiania sportu	Strefa gier.
	Rozrywki	Strefa gier, strefa kultury, Centrum Kultury .
21-70	Relaksu	Strefy relaksu, park, sztuczna plaża, park.
	Spaceru	Sieć ścieżek, park.
	Kultury i rozrywki	Strefa gier, strefa kultury, Centrum Kultury.
	Pracy	Strefy relaksu .
	Spotkania	Strefy relaksu, sztuczna plaża, strefa kultury, Centrum Kultury, strefy usług małych i dużych, plac parkowy i handlowy.
	Aktywność fizyczna	Strefa gier, strefa kultury– np. wspólna joga.
71 i powyżej	Relaksu	Strefy relaksu, sztuczna plaża, park.
	Spaceru	Sieć ścieżek, park.
	Aktywność fizyczna	Strefa gier, strefa kultury – np. wspólna joga.
	Kultury i rozrywki	Strefa gier, strefa kultury, Centrum Kultury.
	Spotkania	Strefy relaksu, sztuczna plaża, strefa kultury, Centrum Kultury, strefy usług małych i dużych, plac parkowy i handlowy.

W ciągu dnia, poszczególne strefy będą bardziej lub mniej oblegane. W związku z tym, że każda strefa funkcjonalna opowiada na inne potrzeby użytkowników, cykl jej działania jest dość szeroki. Na poniższym schemacie (Ryc.64.) pokazano przewidywane godziny, w których każda strefa będzie najbardziej wykorzystywana. Są to założenia, które trzeba będzie zweryfikować w fazie monitoringu. Jak widać cykl działania przestrzeni rozpoczyna się około godziny 6:00, wraz z rozpoczęciem pracy piekarni i kawiarni w małych usługach, a kończy o godzinie 22:00, kiedy kończą się wydarzenia organizowane w Centrum Kultury i strefie kultury. Choć oświetlenie parku zakłada możliwość korzystania z niego całą dobę, należy realistycznie założyć stopień jego używania.

Ryc.64. Cykl funkcjonowania projektowanych stref, źródło: Opracowanie własne

Jeśli chodzi o zmianę funkcjonowania przestrzeni w ciągu roku, co głównie dotyczy zmiany pór roku, to największą rolę odgrywa tu strefa kultury. W czasie sezonu, kiedy miasto odwiedza najwięcej turystów, warto dostosować ofertę przestrzeni również do ich potrzeb. Wydarzenia, które dobrze sprawdzają się w sezonie letnim, a przy okazji promują kulturę i tożsamość miasta to, np.:

- kino plenerowe;
- wieczory z legendami;
- koncert szant;
- targi rękodzieła;
- teatr plenerowy;
- wieczorki taneczne
- itp.

W czasie wiosny oraz jesieni organizowane wydarzenia powinny skupiać się na mieszkańcach. Szczególną grupą, do której powinny trafiać są dzieci i seniorzy. Oferta ta może być również wydłużona na kilka dni, gdyż w przeciwieństwie do wydarzeń sezonowych, ich docelowa grupa jest ciągle w mieście. Do wydarzeń organizowanych wiosną i jesienią możemy zaliczyć:

- koncerty muzyki dawnej i dziecięcej;
- warsztaty teatralne, rękodzieła; ekologiczne, taneczne;
- wspólne, plenerowe uprawianie sportu np. joga lub tai chi;
- spektakle;
- pikniki integracyjne;
- wyprzedaże garażowe;
- itp.

Zimą czas koncertów i wydarzeń plenerowy jest raczej zakończony, ale Ustka od kilku lat organizuje jarmark świąteczny na Placu Dąbrowskiego, który znajduje się około 600 m od Placu Wolności. Jarmark cieszy się dużą popularnością wśród mieszkańców. Strefa kultury jest idealnym miejscem na wydłużenie jarmarkurównież w tę część miasta i wykorzystanie jej w okresie zimowym. Wymaga to jednak, podobnie jak schowki na krzeselka, zmiany w planie, która umożliwiłaby lokalizację na terenie obiektów tymczasowych. Dodatkową, zimową zmianą, powinna być lokalizacja na placu parkowym choinki. Jest to jeden z pozytywnych elementów wymienianych przez mieszkańców w ankiecie, co warto uwzględnić w projekcie.

Ryc.65. Funkcjonowanie projektowanego obszaru w ciągu roku, źródło: Opracowanie własne

8.4.10. Plac Wolności – Potencjał turystyczny

Ostatnią kategorią jest potencjał turystyczny. W ankiecie użytkownicy przestrzeni ocenili go jako średni. Dzięki organizacji wspomnianych wcześniej wydarzeń potencjał turystyczny zostanie podniesiony.

Pas małych usług, wzdłuż głównego ciągu pieszego, tworzony był również z myślą o turystach idących na plażę. W związku z tym, wraz towarzyszącą mu strefą relaksu, będzie to na pewno miejsce często przez nich odwiedzane.

Wszędzie, gdzie była taka możliwość starano się również nawiązywać do nadmorskich elementów, historii oraz dziedzictwa miasta. Wykorzystanie materiałów takich jak drewno i metal w wyposażeniu, np. drewniany plac zabaw, elementy marynistyczne w dekoracjach, np. fontanna statek, a także nawiązanie do okolicznej architektury poprzez elewacje w kratę oraz wysokie, strome dachy pokryte ceglana dachówką, sprawiają, że przestrzeń nabrała tożsamości i będzie wyjątkowa nie tylko dla mieszkańców, ale także odwiedzających. Na schemacie poniżej (Ryc.66.) widoczne są elementy najbardziej podnoszące potencjał turystyczny parku oraz nawiązujące do dziedzictwa kulturowego miasta.

Ryc.66. Elementy podnoszące potencjał turystyczny przestrzeni, źródło: Opracowanie własne

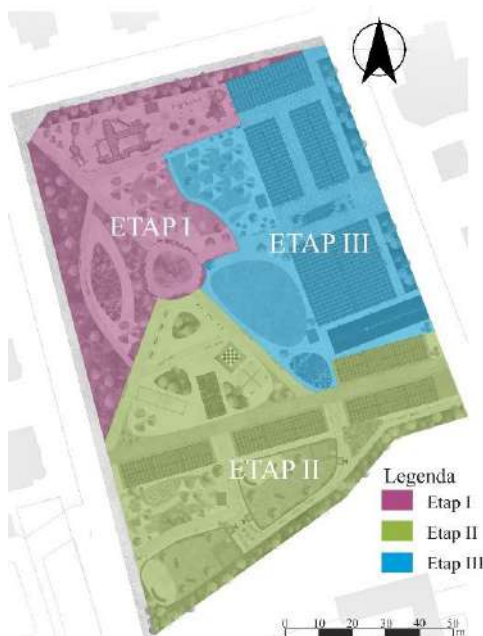
8.4.11. Plac Wolności – Projekt zagospodarowania

Poniżej przedstawiony został gotowy projekt zagospodarowania, zawierający wymienione wcześniej elementy. Tworzony był zgodnie z zaleceniami z poradnika oraz oczekiwaniami mieszkańców biorących udział w ankiecie.

które jednocześnie wyznaczają granice poszczególnych stref funkcjonalnych i tworzą swego rodzaju szkielet przestrzeni, warto uporządkować starą zieleń oraz zajęć się nasadzeniem nowej. Główną funkcją placu jest funkcja rekreacyjna, której nie chcemy zatracić. Wraz z zielenią, w przestrzeni powinno pojawić się także wyposażenie podstawowe, czyli ławki, kosze na śmieci oraz oświetlenie. Pozostałe elementy, takie jak wyposażenie szczegółowe poszczególnych stref odbywać może się stopniowo zgodnie z przedstawionym poniżej schematem (Ryc.68.).

Ryc.68. Etapowanie, źródło: Opracowanie własne

Każdy z widocznych etapów zawiera fragment przestrzeni, który zawiera kilka stref funkcjonalnych. Etapy i przestrzenie między nimi zostały podzielone tak, aby jak najszybciej spełniać najważniejsze potrzeby mieszkańców.

Etap 1 obejmuje zagospodarowanie parku, placu zabaw, część dużej strefy relaksu wraz ze sztuczną plażą oraz plac parkowy. Odpowiada to na pozytywne opinie mieszkańców dotyczące placu zabaw oraz zieleni, a także po części spełnia ich zapotrzebowanie na miejsca do relaksu i odpoczynku. Dodatkowo plac parkowy jest jedną z reprezentacyjnych stref całego obszaru, co nada mu od razu nowe znaczenie w przestrzeni miejskiej.

W drugim etapie zagospodarowanie obejmuje strefę gier, małe usługi, małą strefę relaksu oraz park dla psów. Ponieważ zgodnie z wynikami obserwacji wielu użytkowników to osoby z psami, psi park będzie odpowiadał na ich potrzeby. Strefa gier zachęci do odwiedzin młodszych użytkowników, a realizacja małych usług będzie początkiem zmiany wizerunku obszaru, również jako miejsce handlu.

Ostatni etap obejmuje usługi duże wraz z Centrum Kultury i przylegającą do niego strefą kultury oraz drugą częścią dużej strefy relaksu. Ostatni etap w największym stopniu skupia się na potrzebie zakupów, która również często poruszana była w ankiecie. Ze względu na duże środki potrzebne do zrealizowania i prawdopodobnie najdłuższy czas realizacji dużych usług, ta strefa znalazła się w etapie 3.

Organizacja wydarzeń na tym etapie powinna zachęcić do poznania przestrzeni. Podczas wdrażania projektu w życie, proponuje się zorganizowanie akcji wspólnego sadzenia kwiatów. Podobną akcją, mającą odmienić wizerunek dzielnicy Orunia, zorganizowano w 2011 roku w Gdańsku. Akcja polegała na wspólnym posadzeniu ponad 17 tysięcy słoneczników, czyli tylu, ilu było wtedy mieszkańców Oruni. Sadzili je mieszkańcy, Gdańska Fundacja Innowacji Społecznej, uczniowie z trzech oruńskich szkół, MOPS oraz Rada Dzielnicy. Akcja zakończyła się dużym powodzeniem i jest często i miło wspominana nie tylko przez mieszkańców dzielnicy Orunia, czy Gdańska, ale także innych działaczy społecznych i ekologicznych.

Zdj. 15. Sadzenie słoneczników na Orunii, Gdańsk, źródło: <https://gdansk.naszemiasto.pl/>

Jako jedno z pierwszych wydarzeń organizowanych po zakończeniu przekształceń obszaru, proponuje się również organizację pikników integracyjnych pod hasłem „Poznaj mnie na nowo”. Pikniki są doskonałym wydarzeniem, dzięki któremu można zaprezentować całokształt przestrzeni, poprzez występy artystyczne w strefie kultury, wspólne zabawy z dziećmi na placu zabaw, stoiska z jedzeniem i pić w strefie relaksu oraz mecze i konkursy z nagrodami w strefie gier.

8.5.1. *Plac Wolności - Finansowanie*

Jak już zostało wspomniane wcześniej zarówno ustalanie budżetu, ale także finansowanie są elementami wychodzącymi poza sam projekt. Plac Wolności jest jednak miejscem, na które w roku 2015 powstał już projekt, więc zapewne gmina posiada środki przeznaczone na realizację tej inwestycji.

Dodatkowo, obszar ten wpisany jest do Studium jako zdegradowany i wymagający poprawy, co stawia go wyżej na liście priorytetowych wydatków. Źródłem finansowania poszczególnych części mógłby być także budżet obywatelski. Wciąż są to wydatki publiczne, ale pieniądze na nie są corocznie odkładane.

Ostatnim źródłem finansowania, a w zasadzie dochodów, które w przyszłości zwrócą koszty inwestycji, są pieniądze z wynajmu lokali usługowych w strefach usługowych. Należące do gminy lokale można sprzedawać lub wynajmować.

Kolejną opcją jest ewentualnie odsprzedanie części terenów prywatnemu inwestorowi, który będzie czerpał zyski z wynajmu lokali usługowych, a w zamian za to wesprze lub sfinansuje również części parku. Taki układ jest realizowany w ramach PPP.

8.6. Plac Wolności – Monitoring

Aby sprawdzić czy zrealizowany projekt się udał i czy przestrzeń zyskała na wartości w oczach mieszkańców, należy ją monitorować. Ponowne obserwacje, wykonane w kroku 2, a także ankietę wśród mieszkańców dotyczącą oceny przestrzeni, należy wykonać po około 6 miesiącach od zakończenia prac. Taki okres pozwala na zapoznanie się mieszkańców z przestrzenią oraz jej ponowną, rzetelną ocenę.

Jak zostało powiedziane w poradniku, w czasie tych 6 miesięcy warto również ulokować w przestrzeni budkę do zgłaszania uwag. Dzięki temu opinia mieszkańców będzie stale gromadzona, co pomoże przy ewentualnych poprawkach. Opinia mieszkańców po zakończeniu projektów będzie najważniejszym aspektem mówiącym o powodzeniu lub porażce przemiany.

Poza oceną z ankiety ważne są także naoczne obserwacje w przestrzeni. Duża liczba kobiet i dzieci, a także młodzieży, której wcześniej brakowało może znaczyć o sukcesie projektu. Wykorzystanie wyposażenia oraz liczba ludzi w każdej strefie również wskażą, czy nowa przestrzeń została przez mieszkańców zaakceptowana i dopasowała się do ich potrzeb. Obserwacje warto przeprowadzić w sezonie letnim oraz poza nim, dzięki czemu można określić jaki procent użytkowników to mieszkańcy, a jaki turyści i czy przestrzeń sprawdza się w obu przypadkach, co jest bardzo ważne dla miasta nadmorskiego.

8.7. Plac Wolności – Udział społeczeństwa

Ponieważ projekt wykonany jest tylko na poziomie pracy, udział społeczeństwa został ograniczony do przeprowadzenia ankiety dotyczącej oceny pierwotnego zagospodarowania. Udzielone w ankiecie odpowiedzi na pytania otwarte, zostały jednak również użyte przy tworzeniu wizji i nowego projektu. Głosy mieszkańców dotyczące dobrych i złych cech przestrzeni, a także ich potrzeb zostały wplecione w nowe zagospodarowanie.

Gdyby projekt miał wejść w życie, na etapie ukończenia projektu należałoby zorganizować kolejne konsultacje społeczne, gdzie powstałyby nowe koncepcje i warianty zagospodarowania, z których ostatecznie wybrano by najlepszy.

Kolejnym etapem byłaby organizacja wydarzeń opisanych w rozdziale 8.5., zachęcających do wspólnego tworzenia przestrzeni, a na końcu ponowny udział społeczeństwa w postaci powtórnej ankiety oceniającej nowy Plac Wolności.

Udział społeczeństwa jest ostatnim elementem projektowania przestrzeni publicznych miast nadmorskich według poradnika. Projekt zgodnie z nim tworzony, ma przyczynić się do polepszenia jakości życia mieszkańców Ustki, ale żeby to osiągnąć musi być tworzony razem z nimi.

9. PODSUMOWANIE

Turystyka, czyli podróżowanie o charakterze zdrowotnym i rekreacyjnym, jest nieodłączną częścią rozwoju miast nadmorskich. W Polsce rozwój ten oparty jest głównie o turystykę sezonową, czyli ograniczoną do miesięcy letnich. Praca miała zwrócić uwagę na problemy związane z rozwojem turystyki sezonowej w miastach nadmorskich. Poszczególne analizy wykazały jej negatywny wpływ, na środowisko, przestrzeń i mieszkańców turystycznych miast nadmorskich. Wpływ ten odbija się na jakości ich życia i prowadzi do wyludniania się tych miast. W pracy udowodniona została również zależność pomiędzy jakością przestrzeni publicznych a jakością życia, co pozwoliło na wykreowanie modelu projektowania przestrzeni publicznych w postaci poradnika.

Poradnik projektowania przestrzeni publicznych w miastach nadmorskich jest narzędziem, które może pomóc władzom tych miast w podnoszeniu jakości życia ich mieszkańców. Jest narzędziem pozwalającym na lokalizację przestrzeni wymagających przekształceń, zawiera wskazówki projektowe oraz pomaga w usystematyzowaniu procesu przemiany. Projektowanie przestrzeni publicznych zgodnie z zaleceniami z poradnika, pomaga zachować w miastach spójność, dbałość o tożsamość oraz dziedzictwo kulturowe miast, a także angażuje w cały proces mieszkańców.

Poprzez zapewnienie mieszkańcom, wysokiej jakości przestrzeni publicznych, odpowiadających na ich potrzeby, jesteśmy w stanie podnosić czynnik jakościowy miast nadmorskich, wpływający na atrakcyjność miast, nie tylko w oczach turystów oraz zapobiec ich wyludnianiu. Przykładając większą uwagę do przestrzeni pod kątem mieszkańców, nie tylko pokazujemy jak ważni są dla miasta, ale także przyczyniamy się do jego bardziej zrównoważonego rozwoju.

LITERATURA

1. *Achieving Great Federal Public Spaces - A Property Manager's Guide*, U.S. General Services Administration 2007.
2. Bierwiazzonek. K, *Miejskie przestrzenie publiczne i ich społeczne znaczenia – próba systematyzacji*, Uniwersytet Śląski 2018.
3. Bigović. M, *The strength and dynamics of the seasonal concentration in Montenegrin tourism*, Turizam, 2012
4. Czarnecki. B, *Turystyka jako czynnik rozwoju miasta*, „Ekonomia i Środowisko” 4 (55), 2015
5. Czepkiewicz. M, P. Jankowski, *Analizy przestrzenne w badaniach nad jakością życia w miastach*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” Rok LXXVII – zeszyt 1, 2015.
6. Doxey. G. V, *When enough's enough: the native are restless in Old Niagara*, „Heritage Canada”, 1976, s. 26-27
7. Dymnicka. M, *Przestrzeń publiczna a przemiany miasta*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2013, s. 53.
8. Gaworecki. W.W, *Turystyka*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne S.A., Warszawa 2003, s.25.
9. Gehl. J, *Życie między budynkami. Użytkowanie przestrzeni publicznych*, RAM, Kraków 2009,
10. Główny Urząd Statystyczny, *Analizy statystyczne GUS Turystyka w 2018 r.*, Warszawa 2019
11. Główny Urząd Statystyczny, *Miasta w liczbach 2009*, Poznań 2011, s.1.
12. Izydor. M, *Kształtowanie przestrzeni publicznej małych miast nadmorskich*, „Biuletyn KPZK PAN”, Zeszyt 276, rok 2019, s. 56-70
13. Jacobs. J, *Śmierć i życie wielkich miast Ameryki*, Random House, Nowy Jork 1961
14. Karta Przestrzeni Publicznej, III Kongres Urbanistyki Polskiej, Poznań, 4 – 5 września 2009.
15. Kolman. R, *Problemy Jakości*, „Zespoły badawcze jakości życia”, nr 2, 2000, s.2.
16. Konkluzja Rady Unii Europejskiej na temat architektury: udział kultury w zrównoważonym rozwoju (20 XI 2008)
17. Kostrowicki. A.S, *Zastosowanie metod geobotanicznych w ocenie przydatności terenu dla rekreacji i wypoczynku*, „Przegląd Geograficzny”, t. 42, z. 4, 1970
18. Kowalczyk. A., Derek. M. *Przestrzeń czasu wolnego w polityce dużych miast*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” Rok LXXVII – zeszyt 1 – 2015.
19. Kruczek. Z, *Frekwencja w polskich atrakcjach turystycznych 2011-2015. Dynamika, trendy, studia przypadku, Proksenia*, Kraków, 2017.
20. Kruczek. Z, *Turyści vs. mieszkańcy. Wpływ nadmiernej frekwencji turystów na proces gentryfikacji miast historycznych na przykładzie Krakowa*, „Turystyka Kulturowa”, Nr 3/2018 (maj-czerwiec 2018)

21. Lijewski. T, Mikułowski. B, Wyrzykowski. J, *Geografia turystyki Polski*, PWE, Warszawa, 1998.
22. Lorens. P, Martyniuk-Pęczek. J i in., *Problemy kształtowania przestrzeni publicznych*, wyd. Urbanista Gdańsk 2010.
23. Lucas. R, *The recreational capacity of the Quetico- Superior area*, "USDA Forest Service Research Paper", LS-15, 1964
24. Madden. K, *How to Turn a Place Around*, Project for Public Spaces, 2000.
25. Majer. A, *Miasto osobiste*, "Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica", 36, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2011, s. 28-19.
26. McKinsey & Company and World Travel & Tourism Council, *Coping with success Managing overcrowding in tourism destinations*, 2017.
27. Mika. M, *Przemiany pod wpływem turystyki na obszarach recepcji turystycznej*, W. Kurek, (red.), Turystyka, PWN Warszawa, 2007, s. 434
28. Milano. C, *Overtourism and Tourismphobia: Global trends and local contexts*, Barcelona: Ostelea School of Tourism & Hospitality, 2017
29. Niezgoda. A, Zmysłony. P, *Popyt turystyczny: uwarunkowania i perspektywy rozwoju*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Poznań 2006.
30. PN-EN 45020:2009 *Normalizacja i dziedziny związane – Terminologia ogólna*.
31. Pstrocka-Rak. M, *Przyrodnicze uwarunkowania turystyki pieszej w Karkonoskim Parku Narodowym w aspekcie chłonności i pojemności turystycznej*, Wrocław 2017.
32. Ptaszycka–Jackowska. D, *Gospodarowanie w przestrzeni turystycznej*, Kraków : Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, 2007
33. Romasiuk. I i in., *Poradnik o przestrzeniach publicznych*, Biuro Rozwoju Gdańska 2014.
34. Stanchev. R, *The most affected European destinations by over-tourism*, Universitat de les Illes Balears 2017.
35. *Terminologia turystyczna. Zalecenia WTO, ONZ-WTO, UKFiT*, Warszawa 1995, s.5.
36. World Travel & Tourism Council, *KEY HIGHLIGHTS – ECONOMIC IMPACT OF CITIES 2019*.

DOKUMENTY PLANISTYCZNE

37. Uchwała Nr XL/365/2017 z dnia 26.10.2017r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Ustka p.n. "Centrum 3A".
38. Uchwała Nr XLVIII / 394 / 2006 z dnia 28 września 2006r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego pn. „Centrum 4”.
39. Uchwała Nr XXX/266/2012 w sprawie uchwalenia zmiany "Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Ustka".
40. Uchwała Nr XXXV/316/2021 z dnia 28 stycznia 2021r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Ustka pn. „Centrum Kultury”
41. Uchwała Nr XXXVI / 329/2017 z dnia 29.06.2017r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Ustka pn. „Centrum 4b”.

42. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, Dz. U. 2003 Nr 80 poz. 717.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

43. Bank Danych lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, dostęp z 10.10.2021
44. Bim UM Sopotu <https://bip.um.ustka.pl/>, dostęp z 08.10.2021
45. Bim UM Sopotu, <https://bip.sopot.pl/>, dostęp z 08.10.2021
46. Budżet Obywatelski Katowice, <http://bo.katowice.eu/OBudzecie/strony/default.aspx>, dostęp z 10.10.2021
47. Encyklopedia Zarządzania, https://mfiles.pl/pl/index.php/Sezonowo%C5%9B%C4%87_popytu_turystycznego, dostęp z 08.10.2021.
48. <http://klimada.mos.gov.pl/>, dostęp z 10.10.2021.
49. Komisja Europejska, Glosariusz, https://ec.europa.eu/regional_policy/pl/policy/what/glossary/o/operational-programme, dostęp z 10.10.2021
50. Kryszyńska. H, V. *Zagrożenia wynikające z turystyki dla środowiska przyrodniczego*, E-szkolenia, Zagrożenia dla przyrody obszarów Natura 2000 , http://natura2000.org.pl/e-szkolenia/e5-zagrozenia-dla-przyrody-obszarow-natura-2000-2/zagrozenia_wynikajace_z_turystyki_dla_srodowiska_przyrodniczego/ dostęp z 09.10.2021
51. Polski Komitet Normalizacyjny, <https://www.pkn.pl/na-skroty/faq/co-jest-norma> dostęp z 10.10.2021
52. Program Infrastruktura i Środowisko, <https://www.pois.gov.pl/strony/o-programie/zasady/co-mozna-zrealizowac/>, dostęp z 10.10.2021
53. Skrzypek. E, *Czynniki kształtujące jakość życia*, <http://idn.org.pl/Lodz/Mken/Mken%202001/Referaty%202001/14.pdf> dostęp z 09.10.2021
54. Słownik Języka Polskiego, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/miast.html> dostęp z 08.20.2021
55. Smith. O, *Which is the world's most touristy city?*, 15.04.2019, <https://www.telegraph.co.uk/travel/city-breaks/most-touristy-city/>, dostęp z 09.10.2021
56. Strona miasta Sopotu, <https://www.sopot.pl/>, dostęp z 08.10.2021
57. Szambelan. J, *Turystyka a środowisko*, <https://ekonsument.pl>, 2012, dostęp z 09.10.2021
58. Szcześniak. M, <https://my-quality.pl/jakosc-czyli-co-.html> dostęp z 10.10.2021
59. Urząd Miejski w Darłowie, <http://um.darlowo.ibip.pl/public/>, dostęp z 10.10.2021.

SPIS TABEL

Tab. 1. Beneficjenci i ponoszący koszty rozwoju turystyki, źródło: Opracowanie własne	20
Tab.2. Opracowanie własne na podstawie J. Wyrzykowski, „Wskaźniki optymalnej pojemności turystycznej obszarów wypoczynkowych”	27

Tab.3. Potrzeby użytkowników i przykłady rozwiązań, źródło: Opracowanie własne	63
Tab.4. Wyniki ankiety-Plac Wolności, podsumowanie pytania 13 i 14, źródło: Opracowanie własne.....	78
Tab.5. Zalecenia do projektu z uchwały krajobrazowej , źródło: Projekt uchwały krajobrazowej dla Ustki wersja 7.1. z dnia 14 sierpnia 2020 r.....	90
Tab.6. Potrzeby użytkowników i rozwiązania projektowe, źródło: Opracowanie własne	99

SPIS RYSUNKÓW

Ryc.1. Obszar miast w pasie Morza Bałtyckiego, źródło: Opracowanie własne na podstawie http://geografia24.pl/pas-pobrzezy/	12
Ryc.2. Zależność między temperaturą, a ilością noclegów udzielanych turystom, źródło: Opracowanie własne na podstawie Klimada i Analizy statystyczne GUS Turystyka w 2018 r., . 14	
Ryc.3. Procent turystyki w PKB miast, 2018, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z „KEY HIGHLIGHTS – ECONOMIC IMPACT OF CITIES 2019”	17
Ryc.4. Model zmian postaw mieszkańców wobec turystów Źródło: Zygmunt Kruczek, Turyści vs. mieszkańcy. Wpływ nadmiernej frekwencji turystów na proces gentryfikacji miast historycznych na przykładzie Krakowa.....	19
Ryc.5.Czas rozkładu najpopularniejszych odpadów turystycznych, źródło: http://natura2000.org.pl/e-szkolenia/e5-zagrozenia-dla-przyrody-obszarow-natura-2000-2/zagrozenia_wynikajace_z_turystyki_dla_srodowiska_przyrodniczego/	22
Ryc.6. Zależność między odpornością ekosystemu, a chłonnością turystyczną obszaru, źródło: Opracowanie własne	24
Ryc.7. Ocena chłonności turystycznej i pojemności SPT odcinków szlaków Karkonoskiego Parku Narodowego, źródło: M. Pstrocka-Rak, Przyrodnicze uwarunkowania turystyki pieszej w Karkonoskim Parku Narodowym w aspekcie chłonności i pojemności turystycznej.....	26
Ryc.8. Zasadnicze uwarunkowania jakości życia, źródło: Opracowanie własne na podstawie „Czynniki kształtujące jakość życia” Prof. dr hab. Elżbieta Skrzypek.....	29
Ryc.9. Aspekty jakości życia, źródło: Opracowanie własne na podstawie my-quality.pl	30
Ryc.10. Czynniki jakości życia w mieście, źródło: Opracowanie własne na podstawie: „Analizy przestrzenne w badaniach nad jakością życia w miastach”	31
Ryc.11. Położenie analizowanych miast, źródło: Opracowanie własne na podstawie Mapbox .	39
Ryc.12. Liczba ludności: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego	40
Ryc.13. Wskaźnik obciążenia demograficznego: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.....	40
Ryc.14.Przyrost naturalny: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego	41
Ryc.15. Saldo migracji: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego	41

Ryc.16. Zasoby mieszkaniowe: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego	41
Ryc.17. Dominująca działalność: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego	42
Ryc.18. Turystyka w dochodach budżetów miast: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z biuletynów informacji publicznej miast, Uzasadnienie do projektu budżetu miasta... ..	43
Ryc.19. Turystyka w wydatkach budżetów miast: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z biuletynów informacji publicznej miast, Uzasadnienie do projektu budżetu miasta... ..	43
Ryc.20. Kroki w przemianie przestrzeni publicznych, źródło: Opracowanie własne	46
Ryc.21. Skala ocen przestrzeni publicznych, źródło: Opracowanie własne	47
Ryc.22. Przykład mapowania ocen, źródło: Opracowanie własne	49
Ryc.23. Formularz zbierania informacji metodą behaviour mapping, źródło: Opracowanie własne na podstawie formularza z "How to Turn a Place Around", Project for Public Spaces, 2000 s.116	51
Ryc.24. Wejście niedostępne vs wejście dostępne: Park Kultury i Wypoczynku w Słupsku, źródło: Opracowanie własne, zdjęcia: Google Maps	52
Ryc.25. Sieć przestrzeni publicznych w Ustce, źródło: Opracowanie własne	56
Ryc.26. Uchwała krajobrazowa Sopot, zmiany w przestrzeni, źródło: Fot. materiały UMS https://www.sopot.pl/	57
Ryc.27. Przykłady dobrych i złych rozwiązań reklamowych ogródków restauracyjnych, źródło: opracowanie własne na podstawie, od lewej: Fot. 1. https://szczecin.wyborcza.pl/ , Fot.2. https://label-magazine.com/ , Fot.3. https://www.eska.pl/	57
Ryc.28. Pożądane położenie usług w przestrzeni publicznej, źródło: Opracowanie własne na podstawie zdjęcia z Google Maps.....	58
Ryc.29. Wyposażenie przestrzeni publicznych, źródło: Opracowanie własne	60
Ryc.30. Widoczność ścieżek w przestrzeniach publicznych, źródło: Opracowanie własne	62
Ryc.31. Oświetlenie w przestrzeniach , źródło: Opracowanie własne, zdjęcia: infoarchitekta.pl 62	
Ryc.32. Schemat funkcjonowania przestrzeni publicznej w ciągu doby, źródło: Opracowanie własne przy pomocy Flaticon.com	65
Ryc.33. Przestrzeń latem i zimą, Ustka Plac Dąbrowskiego, źródło: Opracowanie własne na podstawie zdjęć z https://ustka.naszemiasto.pl/	65
Ryc.34. Lokalizacja opracowywanego obszaru, źródło: Opracowanie własne.....	72
Ryc.35. Fragment Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Ustka, źródło: https://mustka.e-mapa.net/	73
Ryc.36. Analiza MPZP, źródło: Opracowanie własne na podstawie https://mustka.e-mapa.net/	74
Ryc.37. Struktura własności, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miasta Ustka	74

Ryc.38. Wizja lokalna, źródło: Opracowanie własne.....	75
Ryc.39. Plan koncepcji zagospodarowania placu Wolności w Ustce, źródło: https://gp24.pl/koncepcja-na-plac-wolnosci-w-ustce-podziemny-parking-i-centrum-biblioteczne/ar/12830230	77
Ryc.40. Wyniki metryczki ankiety, źródło: Opracowanie własne.....	77
Ryc.41. Ocena planu Wolności, wyniki z ankiety, źródło: Opracowanie własne.....	78
Ryc.42. Płeć i wiek użytkowników Placu Wolności, źródło: Opracowanie własne, na podstawie własnych obserwacji.....	81
Ryc.43. Aktywności wykonywane na Placu Wolności, źródło: Opracowanie własne na podstawie własnych obserwacji.....	81
Ryc.44. Istniejące wejścia do przestrzeni, źródło: Opracowanie własne	82
Ryc.45. Projektowane wejścia do przestrzeni, źródło: Opracowanie własne	83
Ryc.46. Projektowane ciągi piesze, źródło: Opracowanie własne	84
Ryc.47. Projektowane strefy funkcjonalne, źródło: Opracowanie własne	85
Ryc.48. Przykłady koszy na śmieci, źródło: Opracowanie własne, źródła zdjęć widoczne na rysunku	86
Ryc.49. Przykłady drzew do nasadzenia, źródło: Opracowanie własne na podstawie https://www.mojedrzewo.torun.pl/categories	86
Ryc.50. Przykłady krzewów kwitnących do nasadzenia, źródło: Opracowanie własne	87
Ryc.51. Opracowanie własne na podstawie: Fontanna statek, źródło: in.pinterest.com/pin/456341374742208949/ ; Sztuczny strumyk, źródło: szuka-architektury.pl/ ; Oczko wodne, źródło: allegro.pl/artukul/wyposazenie-oczka-wodnego	88
Ryc.52. Elementy atrakcyjne i skupiające ludzi, źródło: Opracowanie własne	89
Ryc.53. Powiązania przestrzeni ze szlakiem turystycznym „Śladami dawnej Ustki”, źródło: Opracowanie własne	89
Ryc.54. Projektowane usługi, źródło: Opracowanie własne.....	93
Ryc.55. Schowki na leżaki, krzeselka i kredę, źródło: Opracowanie własne	93
Ryc.56. Projektowane strefy relaksu, źródło: Opracowanie własne	94
Ryc.57. Projektowany plac zabaw, źródło: Opracowanie własne	94
Ryc.58. Projektowana strefa gier, źródło: Opracowanie własne	95
Ryc.59. Projektowany park dla psów, źródło: Opracowanie własne	95
Ryc.60. Projektowana strefa parku i strefy reprezentacyjne, źródło: Opracowanie własne	96
Ryc.61. Projektowana strefa kultury, źródło: Opracowanie własne	96
Ryc.62. Projektowane oświetlenie, źródło: Opracowanie własne	98
Ryc.63. Istniejące i projektowane gathering points, źródło: Opracowanie własne.....	99
Ryc.64. Cykl funkcjonowania projektowanych stref, źródło: Opracowanie własne.....	101
Ryc.65. Funkcjonowanie projektowanego obszaru w ciągu roku, źródło: Opracowanie własne	102
Ryc.66. Elementy podnoszące potencjał turystyczny przestrzeni, źródło: Opracowanie własne	103

Ryc.67. Nowy projekt zagospodarowania przestrzennego Placu Wolności, źródło: Opracowanie własne	104
Ryc.68. Etapowanie, źródło: Opracowanie własne	105

SPIS ZDJĘĆ

Zdj.1. Ustka, Rowy, Darłówko, sezon 2021, źródło: Własne archiwum	35
Zdj.2. Brak zieleni w przestrzeni, Kurpiowska Kraina Wykrot, źródło: Fot. Polbruk, https://www.obud.pl/art,14578,dobrze-zaprojektowana-przestrze--miejska,d_wnetrza	54
Zdj.3. Bryant Park, New York City, źródło: Fot. Peter Mauss/Esto, https://irasanyal.medium.com	59
Zdj.4. Przestrzeń dla mieszkańców i turystów, Superkilen, Kopenhaga, źródło: https://natemat.pl/119821,multikulturowy-park-stworzony-przez-mieszkancow	66
Zdj.5. Dziedzictwo miast nadmorskich, Domki w kratę Ustka, źródło: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ustka,_ul._Kosynier%C3%B3w_13_-_restauracja_Pod_D%C4%99bem_01.jpg	67
Zdj.6. Plac Wolności za dnia, źródło: Własne archiwum	75
Zdj.7. Plac Wolności nocą, źródło: Własne archiwum	76
Zdj.8. Stojaki na rowery, źródło: jumat-design.pl	80
Zdj.9. Stacja do naprawy rowerów, źródło: civiq.com	84
Zdj.10. Kompozycja z kwiatów w Stalowej Woli, źródło: https://echodnia.eu/podkarpackie/naklombie-parku-miejskim-w-stalowej-woli-rozesmiane-sloneczko-z-bratkow-cieszy-oczy/ar/c1-14034997	87
Zdj.11. Fontanny Ustka Marynarki Polskiej 69, źródło: https://visit.ustka.pl/	83
Zdj.12. Fontanna Ustka promenada, źródło: http://www.garnek.pl/	87
Zdj.13. Wystawa w parku, źródło: http://www.madman24.pl/	92
Zdj.14. Inspiracja do ogrodzenia parku dla psów, źródło: https://pl.pinterest.com/pin/767723067710942879/	98
Zdj. 15. Sadzenie słoneczników na Orunii, Gdańsk, źródło: https://gdansk.naszemiasto.pl/ ...	106

WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW

Załącznik nr 1: Ankieta: Ocena przestrzeni publicznej w Ustce - Plac Wolności.

Załącznik nr 2: Plansza nr. 1 – Zagadnienia teoretyczne.

Załącznik nr 3: Plansza nr. 2 – Poradnik projektowania przestrzeni publicznych.

Załącznik nr 4: Plansza nr. 3 – Uwarunkowania obszaru.

Załącznik nr 5: Plansza nr. 4 – Projekt zagospodarowania.

Załącznik nr 6: Artykuł naukowy – Turystyka sezonowa a jakość życia mieszkańców małych i średnich miast nadmorskich.

ZAŁĄCZNIK NR 1 – ANKIETA

Ocena przestrzeni publicznej w Ustce - Plac Wolności

Ankieta ma na celu zebranie opinii dotyczących Placu Wolności w Ustce. Jej wyniki pomogą w przygotowaniu pracy magisterskiej dotyczącej jakości życia w miastach nadmorskich.

Uprzejmie proszę o wskazanie kilku danych na użytek badania :)

1. Płeć
  - Kobieta
  - Mężczyzna
  - Nie chcę podawać
2. Wiek
  - Poniżej 18
  - 18-26
  - 27-35
  - Powyżej 36
3. Czy jest Pani/Pan mieszkańcem Ustki?
  - Tak
  - Nie

Jak ocenia Pani/ Pan Plac Wolności w kategoriach:

(Proszę odpowiadać szczerze. Chodzi o zbadanie Państwa odczuć, nie o specjalistyczną ocenę :))

4. Dostępność
  - 1. Bardzo słabo
  - 2. Słabo
  - 3. Średnio
  - 4. Dobrze
  - 5. Bardzo dobrze
5. Estetyka
  - 1. Bardzo słabo
  - 2. Słabo
  - 3. Średnio
  - 4. Dobrze
  - 5. Bardzo dobrze
6. Atrakcyjność
  - 1. Bardzo słabo
  - 2. Słabo
  - 3. Średnio
  - 4. Dobrze
  - 5. Bardzo dobrze
7. Wyposażenie
  - 1. Bardzo słabo
  - 2. Słabo
  - 3. Średnio
  - 4. Dobrze
  - 5. Bardzo dobrze
8. Stan techniczny
  - 1. Bardzo słabo

- 2. Słabo
- 3. Średnio
- 4. Dobrze
- 5. Bardzo dobrze

9. Bezpieczeństwo

- 1. Bardzo słabo
- 2. Słabo
- 3. Średnio
- 4. Dobrze
- 5. Bardzo dobrze

10. Tworzenie miejsca spotkań

- 1. Bardzo słabo
- 2. Słabo
- 3. Średnio
- 4. Dobrze
- 5. Bardzo dobrze

11. Spełnianie potrzeb użytkowników

- 1. Bardzo słabo
- 2. Słabo
- 3. Średnio
- 4. Dobrze
- 5. Bardzo dobrze

12. Potencjał turystyczny

- 1. Bardzo słabo
- 2. Słabo
- 3. Średnio
- 4. Dobrze
- 5. Bardzo dobrze

13. Co jest dobre w tej przestrzeni?

.....

14. Co wymaga poprawy w tej przestrzeni?

.....

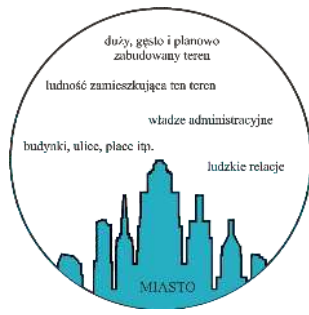
Bardzo dziękuję za udział w ankiecie :)

PRZEDMIOT ANALIZ

Głównym przedmiotem analiz są polskie, małe i średnie miasta w pasie Morza Bałtyckiego.

MIASTO

Miasto to pojęcie złożone obejmujące duży i gęsto zaludniony teren. W pracy pojęcie miasta określać będzie elementy twarde terenu, takie jak budynki, ulice, place itp., ale także wszelkie elementy miękkie, jakimi są ludzie, ich relacje i jakość życia.

źródło: Opracowanie własne

MIASTO W PASIE MORZA BAŁTYCKIEGO

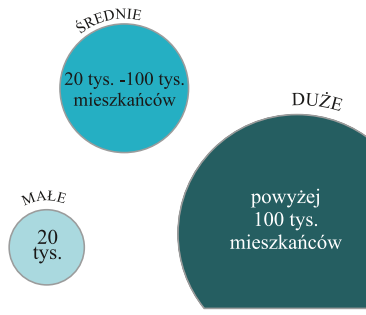
Pobrzeże stanowi pas rozciągający się wzdłuż południowego wybrzeża Morza Bałtyckiego. Pas ten możemy nazwać pasem Morza Bałtyckiego. Obszar analiz zostaje zawężony do miast Pobrzeża Południowobałtyckiego.

źródło: Opracowanie własne

MIASTO MAŁE I ŚREDNIE

W Polsce wyróżnia się trzy podstawowe grupy miast zależne od liczby ich mieszkańców. Miasta małe zamieszkuje do 20 tys. mieszkańców. Miasta średnie od 20 do 100 tys. mieszkańców, natomiast miasta duże więcej niż 100 tys. mieszkańców.

źródło: Opracowanie własne

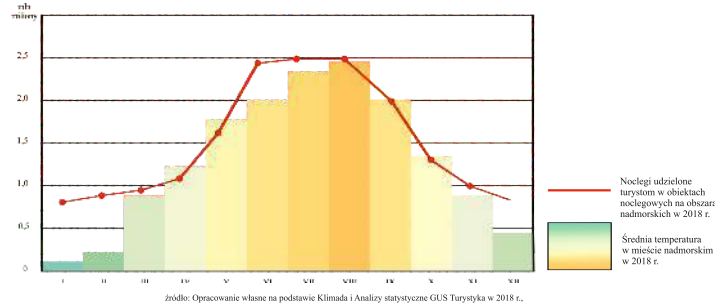
TURYSTYKA

Turystyka stanowi rdzeń pracy. Jest zarówno czynnikiem rozwojowym miast, ale prowadzi też do wielu problemów i konfliktów.

TURYSTYKA A TURYSTYKA SEZONOWA

TURYSTYKA
To podróże poza miejsce stałego zamieszkania lub pracy w celach innych niż zarobkowe np. poznawcze, zdrowotne lub rekreacyjne, na określony czas nie dłuższy niż rok.

TURYSTYKA SEZONOWA
Sezonowość oznacza kumulację ruchu turystycznego w pewnym okresie w ciągu roku. Wynika głównie z przesłanek przyrodniczo-klimatycznych, ale także społecznych i ekonomicznych. Z uwagi na klimat, w jakim się znajdujemy, w Polsce sezon dla miast w pasie Morza Bałtyckiego zamyka się w 3 miesiącach i trwa mniej więcej od połowy czerwca do połowy września.

źródło: Opracowanie własne na podstawie Klimatu i Analizy statystyczne GUS Turystyka w 2018 r.

SKUTKI ROZWOJU TURYSTYKI

Wpływ turystyki na miasta i jego mieszkańców jest ogromny. Niesie ze sobą zarówno pozytywne jak i negatywne skutki.

POZYTYWNE	NEGATYWNE
<ul style="list-style-type: none"> - dochody uzyskiwane przez osoby z branży turystycznej; - tworzenie się nowych miejsc pracy; - poprawa atrakcyjności i wizerunku zewnętrznego miasta; - wspieranie lokalnych działań, inicjatyw i dofinansowania na rozwój. 	<ul style="list-style-type: none"> - wzrost cen odbijający się głównie na mieszkańcach; - dewastacja środowiska; - komercjalizacja lokalnej kultury; - negatywne interakcje pomiędzy mieszkańcami a turystami; - zachwianie równowagi w zużyciu zasobów.

TURYSTYKA A ROZWÓJ MIAST

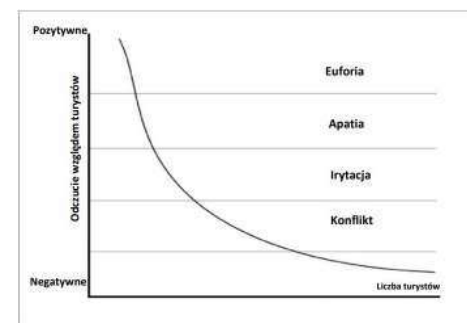
źródło: Opracowanie własne

ROZWÓJ TURYSTYKI	
BENEFICJENCI	PONOSZĄCY KOSZTY
Samorząd	Środowisko
Podmioty zajmujące się turystyką	Mieszkańcy
Inwestorzy	Lokalna kultura
Lokalna gospodarka	

źródło: Opracowanie własne

TURYSTYKA A MIESZKAŃCY

Nastawienie mieszkańców do turystów w ich mieście zmienia się z czasem. Kiedy dochodzi do przekroczenia granic zdolności akceptacji zachodzących zmian, postawa mieszkańców zmienia się na negatywną. Graficznym przykładem zmiany tego nastawienia jest indeks Doxey'a.

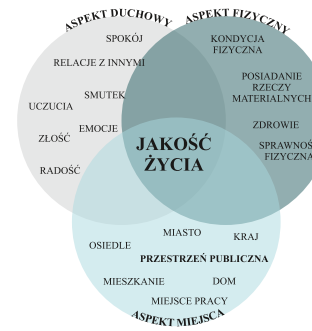

źródło: Zygmunt Kruczek, Turysty vs. mieszkańcy. Wpływ nadmiernej frekwencji turystów na proces gentryfikacji miast historycznych na przykładzie Krakowa

JAKOŚĆ ŻYCIA A PRZESTRZENIE PUBLICZNE

JAKOŚĆ ŻYCIA

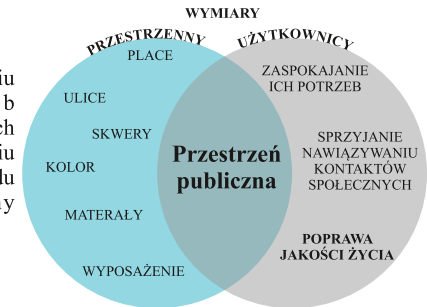
Stopień zaspokojenia potrzeb duchowych i materialnych człowieka, stopień zaspokojenia wymagań określający poziom materialnego i duchowego bytu jednostek i całego społeczeństwa, stopień spełnienia oczekiwań umownej normalności w działaniach i sytuacji codziennego życia jednostek i społeczeństwa.

źródło: Opracowanie własne na podstawie my-quality.pl

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA

Obszar o szczególnym znaczeniu dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców, poprawy jakości ich życia i sprzyjający nawiązywaniu kontaktów społecznych ze względu na jego położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne.

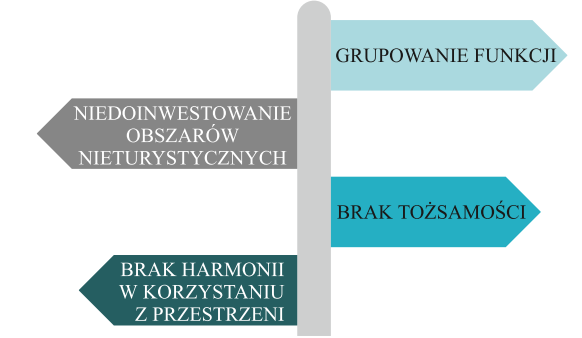
źródło: Opracowanie własne

RODZAJE PRZESTRZENI PUBLICZNYCH MIAST NADMORSKICH

źródło: Plaża, port, promenada: Magazyn Travelist; atrakcje, przestrzeń handlu, park: zdjęcia własne; molo, miejsca sportu: gdynia.pl; bulwar: www.agoda.com; park: sycow.pl

KONFLIKTY W PRZESTRZENIACH PUBLICZNYCH

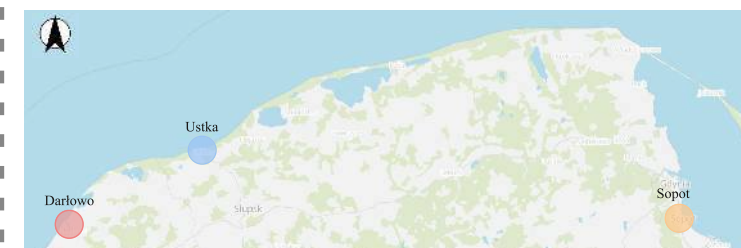

źródło: Opracowanie własne

BARIERY ROZWOJU MIAST TURYSTYCZNYCH

PRZYRODNICZE	PRAWNE	FUNKCJONALNE	POLITYCZNE/ ADMINISTRACYJNE	PLANISTYCZNE	KONKURENCJI TURYSTYCZNEJ	SPOŁECZNE	WYNIKAJĄCE Z ZABURZENIA RÓWNOWAGI MIĘDZY POJEMNOŚCIĄ BAZY NOCLEGOWEJ, A CHŁONNOŚCIĄ TERENÓW REKREACYJNYCH
Związane z uwarunkowaniami rozwoju zagospodarowania turystycznego.	Związane głównie z ochroną przyrody. Tam, gdzie status prawny obszarów chronionych uniemożliwia rozwój infrastruktury.	Powstają, kiedy dochodzi do sytuacji sprzeczności oraz wykluczeń między obszarami o funkcji turystycznej a obszarami o różnych innych funkcjach.	Wynikają z różnic jakie mogą występować w przepisach i zasadach różnych krajów.	Wynikają z braku miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.	Powstają w sytuacji, gdy turysta ma możliwość wyboru.	Wynikające z powstawania sprzeczności interesów pomiędzy stronami zainteresowanych społeczności.	

STUDIUM PORÓWNAWCZE

LICZBA LUDNOŚCI	WSKĄZNIK OBCIĄŻENIA DEMOGRAFICZNEGO
ZASOBY MIESZKANIOWE	PRZYRÓST NATURALNY
SALDO MIGRACJI	DOMINUJĄCA DZIAŁALNOŚĆ
TURYSTYKA W DOCHODACH BUDŻETÓW MIAST	TURYSTYKA W WYDATKACH BUDŻETÓW MIAST

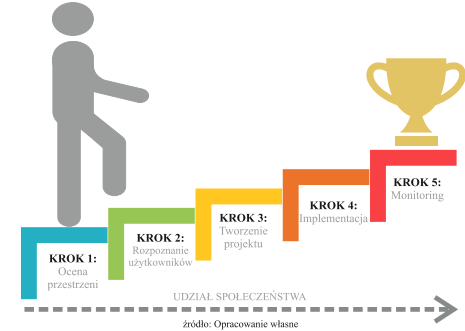
- Negatywne wyniki analiz dotyczących liczby ludności, przyrostu naturalnego, obciążenia demograficznego czy salda migracji świadczą o tym, że miasta te nie są atrakcyjne do mieszkania, co może być wyznacznikiem niskiej jakości życia nich.
- W ciągu ostatnich 10 lat liczba ludności w Ustce, Darłowie oraz Sopocie stale spada i nie wskazuje w najbliższym czasie na poprawę.
- Rosnąca liczba mieszkań wraz ze stałym wyludnieniem się może wskazywać na duże wykorzystanie mieszkań w celu wynajmu turystycznego.
- Znaczenie turystyki w dziedzinie gospodarki zostało potwierdzone przez analizy wskazujące na dominujące działalności w analizowanych miastach.
- Przeprowadzone analizy budżetów gmin, wydatków związanych z turystyką oraz dochodów z turystyki pokazały, że turystyka w ich kontekście nie ma dużego wpływu na budżety miast.

Podsumowując wszystkie analizy można stwierdzić, że mimo wyludniania się ludności, słabej oferowanej jakości życia w miastach oraz rynkowi mieszkaniowemu niedostosowanemu do potrzeb, turystyka nie jest faktorem, który przyczynia się do niedoinwestowania innych dziedzin życia w mieście oraz nie ma znaczącego wpływu pod kątem finansowania na jego funkcjonowanie.

PORADNIK PROJEKTOWANIA PRZESTRZENI PUBLICZNYCH

PROCES

Poradnik ma na celu pomóc w tworzeniu dobrze działających i spełniających swoje podstawowe funkcje, przestrzeni publicznych w miejscowościach nadmorskich. Aby proces tworzenia przebiegał sprawnie i skutecznie warto zawrzeć go w następujących krokach:

KROK 1: OCENA PRZESTRZENI

Zapewnia rozpoznanie, które przestrzenie wymagają poprawy oraz w jakim stopniu potrzebują przekształcenia. W celu sprawnego dokonywania oceny należy przyjąć system oceniania w pewnej skali zbilansowanej, odnoszący się do wszystkich kryteriów. Każdy z punktów odpowiada przypisanemu do niego opisowi, który odpowiada na pytanie:

JAK OCENIASZ?

KRYTERIA OCENY

Ocenię proponuje się poddanie 9 kryteriów, które pozwalają na ocenę jakości przestrzeni oraz spełniania jej podstawowych ról i potrzeb użytkowników. Wybrane kryteria odnoszą się zarówno do fizycznych aspektów przestrzeni, ale także aspektów społecznych i ekonomicznych.

- DOSTĘPNOŚĆ
- WYPOSAŻENIE
- TWORZENIE MIEJSC SPOTKAŃ
- ESTETYKA
- STAN TECHNICZNY
- SPEŁNIANIE POTRZEB UŻYTKOWNIKÓW
- ATRAKCYJNOŚĆ
- BEZPIECZEŃSTWO
- POTENCJAŁ TURYSTYCZNY

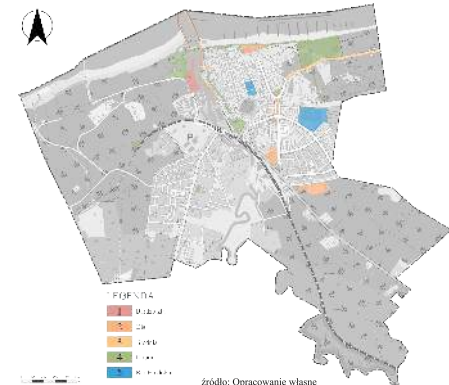
KTO OCENIA?

Warto zebrać grupę reprezentatywną złożoną przynajmniej z reprezentantów każdej grupy użytkowników, jaką udało się zaobserwować w przestrzeni, a także reprezentantów samorządów czy lokalnych działaczy społecznych zainteresowanych tematem.

MAPOWANIE

Po zakończeniu oceniania każdego kryterium obliczana jest średnia z ocen, która określa jaka jest ta przestrzeń i przyznaje jej ocenę od 1 do 5. Do każdego wyniku przypisany jest kolor, dzięki temu graficznie na mapie można łatwo odróżnić przestrzenie dobre i te które priorytetowo wymagają poprawy.

KROK 2: ROZPOZNIANIE UŻYTKOWNIKÓW

Drugim krokiem do stworzenia dobrych i poprawiających jakość życia, przestrzeni publicznych jest rozpoznanie jej użytkowników. Każdy z użytkowników ma swoje indywidualne potrzeby, na które przestrzeń powinna odpowiadać. W tej fazie warto zadać sobie parę pytań. Odpowiedzi na nie, są wprowadzeniem do projektowania wybranej przestrzeni.

- Kto korzysta z tej przestrzeni?
- Kogo nie ma i dlaczego?
- Co możemy zrobić, aby zachęcić do korzystania z tej przestrzeni?
- Czego w okolicy brakuje, co przestrzeń może zagwarantować?

BEHAVIOUR MAPPING

Jedną z metod zbierania informacji o przestrzeni jest behavior mapping, czyli mapowanie zachowań. Metoda polega na badaniu otoczenia na podstawie numerycznego zbierania informacji. Zbierający informacje na podstawie obserwacji w czasie rzeczywistym uzupełnia przygotowany wcześniej formularz. Formularz zawiera zwykle dane odczytane z szacowanego wieku i płci osób znajdujących się w przestrzeni oraz formy aktywności, które wykonują.

BEHAVIOUR MAPPING – ZBIERANIE INFORMACJI

Lokalizacja: ..... Obserwator: Weronika Wrzesniak

Data: .....

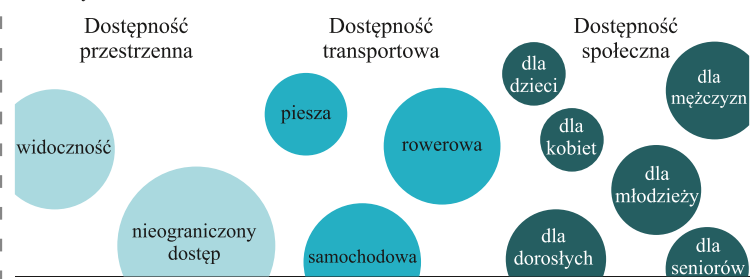
Czas: .....

Numer grupy	Płeć	Wiek							AKTYWNOŚCI:										NOTATKI					
		Mężczyzna	Kobieta	0-2	3-6	7-12	13-20	21-40	41-65	powyżej 65	Siedzenie / relaks	Jedzenie	Bieganie	Rower	Spacerowanie	Przechożenie	Szocializacja	Zabawa		Gry zespołowe	Opiekanie sportu	Zwiedzanie		
1																								
2																								

Opracowanie własne na podstawie formularza z "How to Turn a Place Around", Project for Public Spaces, 2000 s.116

KROK 3: TWORZENIE PROJEKTU

DOSTĘPNOŚĆ

WYPOSAŻENIE

- Cechy wyposażenia:
- użyteczność;
  - elastyczność;
  - odpowiadanie na potrzeby.

Wyposażenie podzielić można także na podstawowe oraz szczegółowe. O atrakcyjności przestrzeni decyduje głównie wyposażenie szczegółowe.

TWORZENIE MIEJSCA SPOTKAŃ

Tworzenie miejsc spotkań połączeniem elementów tworzących atmosferę i przestrzeń, w której ludzie chcą się spotykać i przebywać, czyli „gathering points”. Miejsce, które dzięki swoim cechom, atrakcyjności i odpowiedniemu wyposażeniu gromadzą ludzi.

ESTETYKA

CZYSTOŚĆ

ZIELEŃ

WODA

SPÓJNOŚĆ

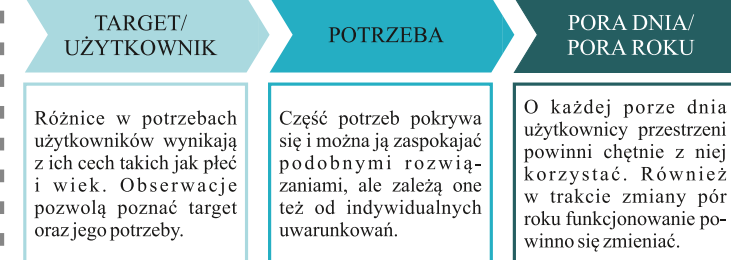
To co najbardziej szpeci miasta oraz przestrzenie, które mają służyć do relaksu, to **szklidy, banery i reklamy**

STAN TECHNICZNY

Przestrzeni trudno nadać ogólne normy techniczne, które powinna spełniać. W jej skład wchodzi takie elementy jak nawierzchnie, wyposażenie, oświetlenie i wiele innych. Każde z nich ma swoje indywidualne normy, których należy przestrzegać w celu zapewnienia bezpieczeństwa użytkownika przestrzeni.

SPEŁNIANIE POTRZEB UŻYTKOWNIKÓW

KROK 4: IMPLEMENTACJA

1. Ustalenie priorytetów: Warto zacząć od elementów, na których najbardziej zależy nam, właścicielom lub okolicznym mieszkańcom.
2. Ustalenie budżetu: Warto zastanowić się nad dodatkowymi źródłami dofinansowania w postaci inwestorów prywatnych lub do działań zaangażować mieszkańców.
3. Wyłonienie wykonawcy: Za pomocą przetargu można wyłonić wykonawcę, odpowiedzialnego za zrealizowanie przedsięwzięcia. Dzięki temu realizacja przestrzeni będzie spójna.
4. Organizacja wydarzeń: Pozwoli mieszkańcom oswoić ze zmianami. Zarówno w trakcie jak i po zakończeniu implementacji pełni ważną rolę miejscotwórczą.

UDZIAŁ SPOŁECZEŃSTWA

- Krok 1: ocena przestrzeni – Oceny poprzez udział w ankiecie, dokonać powinni przede wszystkim jej obecni oraz przyszli użytkownicy.
- Krok 2: rozpoznanie użytkowników – aby poznać ich potrzeby, powinno się zorganizować spotkanie w celu wypracowania wspólnej wizji przestrzeni.
- Krok 3: tworzenie projektu – wizja powinna znaleźć swoje odzworowanie w projekcie. Po utworzeniu projektu nastąpić powinny dodatkowe konsultacje.
- Krok 4: implementacja – Zachęcenie do udziału we wspólnym przekształcaniu przestrzeni, poprzez różne wydarzenia i eventy pozwala się z nią żyć.
- Krok 5: monitoring- ponowne przeprowadzenie ankiet oraz możliwość składania uwag np. w postaci pojemnika na uwagi.

ATRAKCYJNOŚĆ

- USŁUGI**: Cechy usług jakie powinny być w przestrzeniach to przede wszystkim wielobranżowość, oraz dostępność godzinowa.
- PRZESTRZENNA**: Zielen i woda, bliskość zabytków i atrakcji turystycznych, piękny krajobraz lub wyposażenie.
- TYMCZASOWA**: Różnego rodzaju wydarzenia, koncerty, wystawy czy wspólne sadzenie kwiatów.

BEZPIECZEŃSTWO

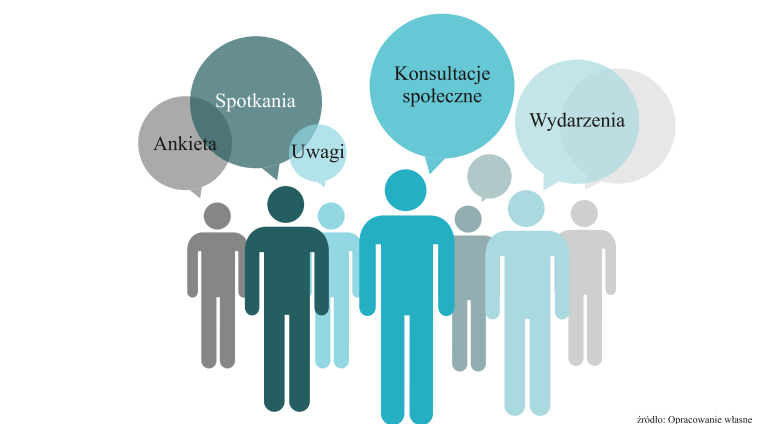
POTENCJAŁ TURYSTYCZNY

- ISTNIEJĄCY**: Mogą go tworzyć zarówno zabytki czy atrakcje turystyczne, ale także nietypowy krajobraz czy warunki przyrodnicze.
- TWORZONY**: Potencjał turystyczny tworzyć można za pomocą wprowadzenia w przestrzeń sztuki, elementów edukacyjnych opartych o historię i dziedzictwo miasta, podkreślenia nadmorskiej tożsamości oraz wielu innych.

KROK 5: MONITORING

Czy przestrzeń zmieniła się na lepsze, można przekonać się dopiero po czasie. Cechy przestrzeni, które świadczą o powodzeniu i niepowodzeniu projektu to:

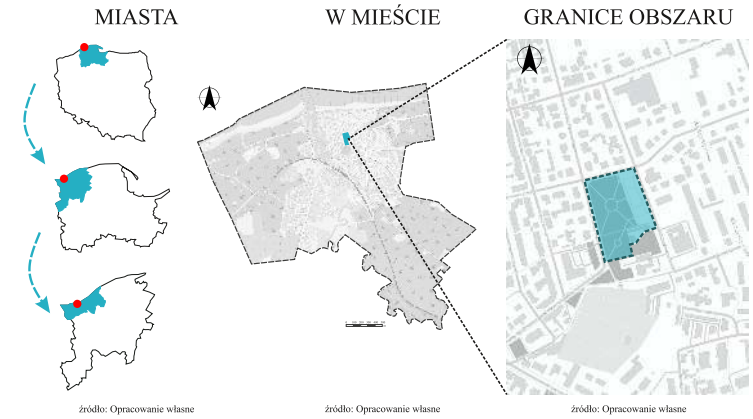
SUKCES	PORAŻKA
- Długi czas użytkowania	- Krótki czas użytkowania
- Skupiska ludzi	- Akty wandalizmu
- Dużo kobiet i dzieci	- Mało kobiet i dzieci
- Ludzie w różnym wieku	- Wypadki
- Różnorodność aktywności	- Brak spacerowiczów
- Pozytywne emocje	- Śmieci
- Dużo rowerzystów i pieszych	- Duża liczba samochodów

UWARUNKOWANIA

LOKALIZACJA

Analizowany obszar położony jest w mieście Ustka, w województwie pomorskim. Obszar znajduje się w centralnej części miasta i otoczony jest z każdej strony zabudową mieszkaniowo-usługową.

Poniższe analizy przedstawiają podstawowe uwarunkowania analizowanego terenu. Od zdjęcia satelitarnego, po udział terenów zielonych.

WNIOSKI:

- Tkanka miejsca wokół obszaru jest dość gęsta, co jest charakterystyczne dla centrum miast.
- Stosunek terenów zabudowanych do otwartych jest niewielki.
- Wokół obszaru znajdują się głównie drogi klasy lokalnej i dojazdowej.
- Obszar wyposażony jest w dużą liczbę ciągów pieszych.
- Wokół terenu i na nim samym jest dużo zieleni.

TERENY ZIELONE

- Zielen niska
- Zielen wysoka
- Cmentarz
- Aleje drzew

UKŁAD DROGOWY

- Ciągi piesze
- Klasa drogi: Droga Zbiorcza
- Droga lokalna
- Droga dojazdowa

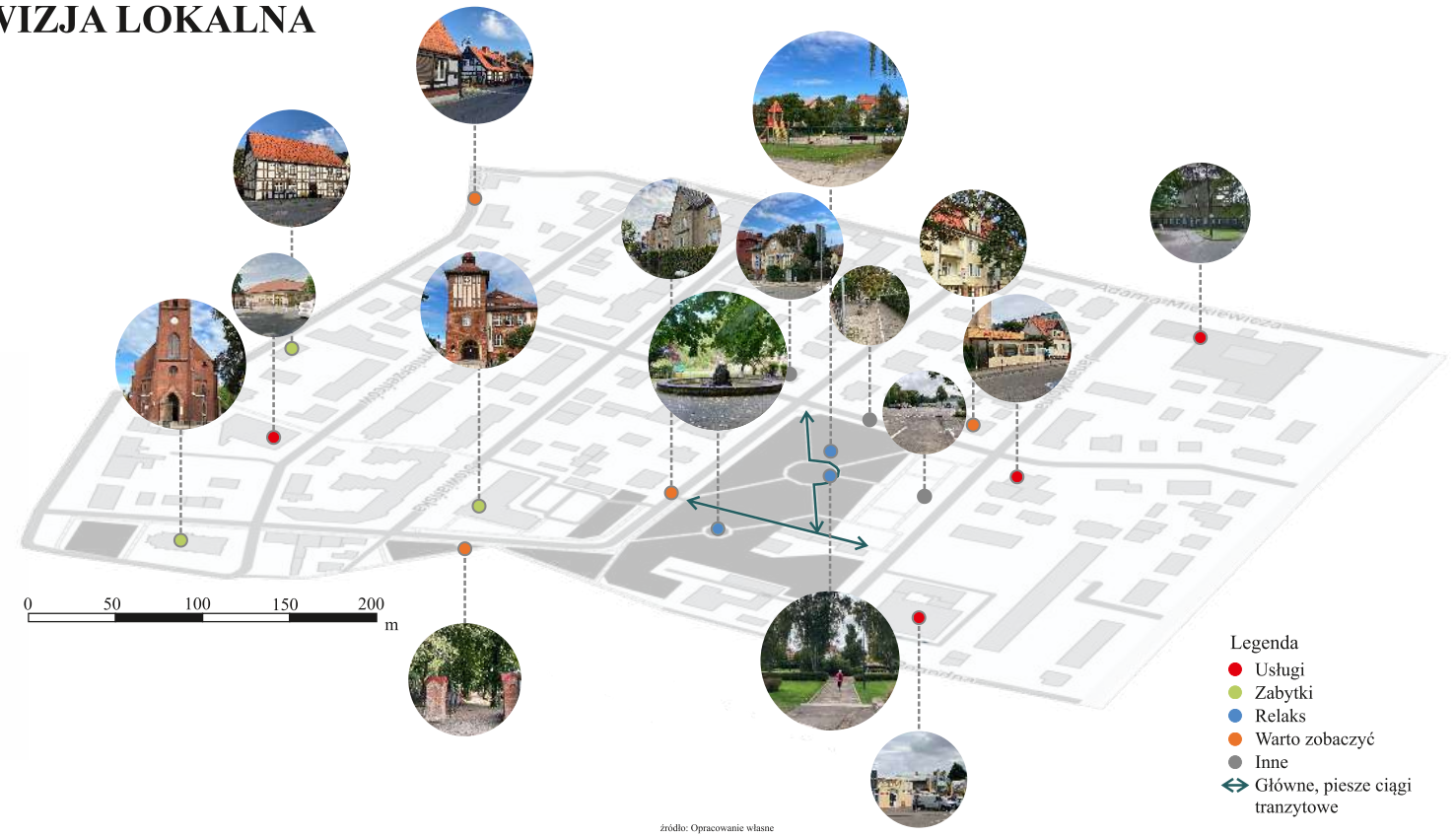
TKANKA MIEJSKA

- stosunek zabudowy do przestrzeni niezabudowanych
- zabudowa
  - przestrzenie niezabudowane

UKŁAD URBANISTYCZNY

WIDOK SATELITARNY

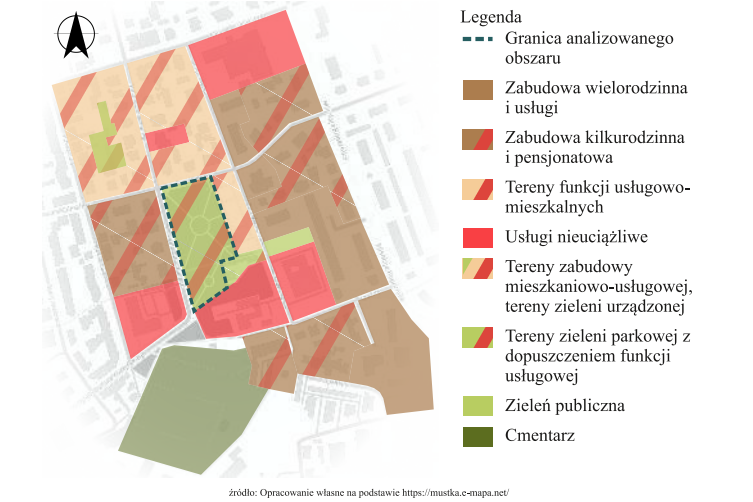
WIZJA LOKALNA

- Legenda
- Usługi
  - Zabytki
  - Relaks
  - Warto zobaczyć
  - Inne
  - ➔ Główne, piesze ciągi tranzytowe

ANALIZA FUNKCJONOWANIA

Funkcje podstawowe dla obszaru to funkcja zieleni parkowej, funkcja usługowa oraz usługowo-mieszkalna. Plac wolności jako uchwalony park miejski podlega ochronie przyrody i krajobrazu. Jest to obszar położony w strefie „B” ochrony uzdrowskiej. Znajduje się również w granicach obszaru fazy rozwoju miasta związanej z dzielnicą kuracyjno-pensjonatową.

PLAC WOLNOŚCI ZA DNIA

PLAC WOLNOŚCI NOCĄ

WNIOSKI

Wizja lokalna pozwoliła na zapoznanie z obszarem i naoczne sprawdzenie stanu, zalet, wad i problemów widocznych w terenie. Obszar pokryty jest sporą ilością zieleni. Wokół obszaru, w promieniu kilometra zobaczyć można największe zabytki miasta w tym latarnię morską, fragmenty osady rybackiej oraz Kościół pw.

Najświętszego Zbawiciela. W odległości 300 m od Placu Wolności znajdują się małe usługi podstawowe. Sklepy wielkopowierzchniowe znajdują się w odległości około 500 m od środka obszaru. Czystość przestrzeni jest zadowalająca, natomiast stan infrastruktury pozostawia wiele do życzenia.

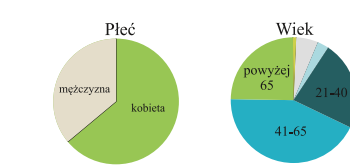
OCENA PRZESTRZENI

Mieszkańcy widzą potencjał przestrzeni, ale nie uważają jej za odpowiadającą na ich potrzeby oraz o wysokiej jakości. Ogólna ocena przestrzeni to 2,43 co według przyjętego podziału opisuje ją jako słabą. Wyniki wskazały na wiele aspektów, które trzeba poprawić co zostało uwzględnione w projekcie.

KATEGORIA	OCENA					ŚREDNIA OCENA
	1	2	3	4	5	
DOSTĘPNOŚĆ	7	16	24	33	14	3,3
ESTETYKA	30	26	27	9	2	2,2
ATRAKCYJNOŚĆ	33	25	27	7	2	2,1
WYPOSAŻENIE	23	39	25	6	1	2,1
STAN TECHNICZNY	27	34	24	8	1	2,1
BEZPIECZYSTWO	15	23	29	23	4	2,8
TWORZENIE MIEJSCA SPOTKAN	30	39	16	6	3	2,1
SPEŁNIENIE POTRZEB UŻYTKOWNIKÓW	28	33	24	8	1	2,2
POTENCJAŁ TURYSTYCZNY	24	20	16	16	18	2,8
OCENA PRZESTRZENI						2,43

UŻYTKOWNICY

KTO JEST?

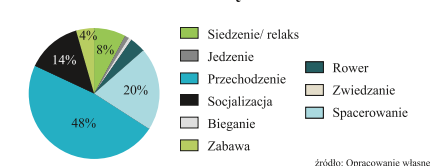

KOGO NIE MA?

Wnioski z analiz wskazują, że targetem dla przestrzeni powinny być głównie młodsze grupy wiekowe, które w tym momencie nie korzystają z oferty Placu Wolności. Najczęściej pojawiające się w przestrzeni grupy wiekowe mają potrzeby, których zaspokojenie częściowo pokrywa już oferta proponowana przez przestrzeń.

CO ROBIĄ?

Przestrzeń jest silnie tranzytowa. Większość użytkowników korzysta z niej jedynie jako łącznika między miejscem zamieszkania lub pracy i okolicznymi usługami.

STRUKTURA WŁASNOŚCI

Analizy funkcjonalne oraz struktury własności wykazały duże znaczenie usług na obszarze, które w dużej mierze są w rękach prywatnych. Wybrane do zmiany zagospodarowania, działki o numerach 3 2 3 / 1, 3 2 3 / 2, 3 2 5 / 5, 3 2 5 / 6 i 3 2 5 / 7 są własnością gminy, dzięki czemu wprowadzone na nich zmiany mogą być wykonane łatwiej i szybciej.

WIZJA

Plac Wolności nowym reprezentacyjnym miejscem w Ustce, przyjaznym dla mieszkańców i turystów, które poprzez bogatą i różnorodną ofertę stwarza warunki do całorocznego wypoczynku i rekreacji, a także podnosi jakość życia mieszkańców.

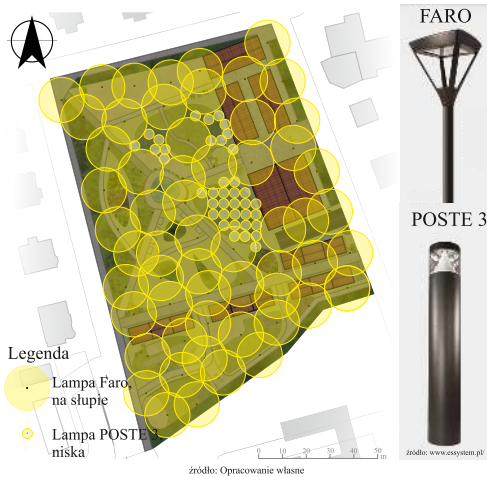
źródło: Opracowanie własne

MIEJSCA SPOTKAŃ

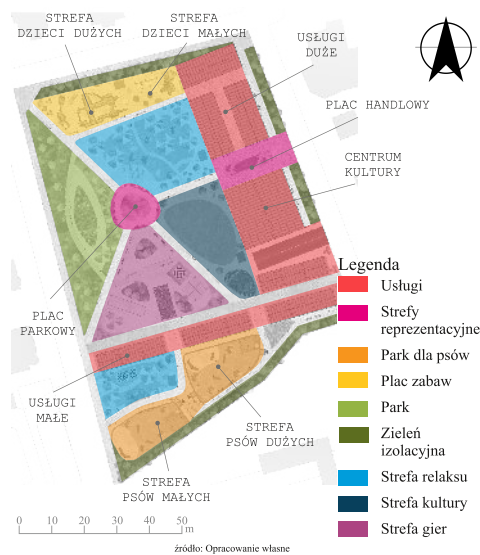
Pierwotnie miejscami spotkań były plac zabaw i centrum parku. Reszta miejsc została wytworzona dzięki wyposażeniu sprzyjającemu socjalizacji i aktywnościom grupowym, oraz usługom oferującym jedzenie, napoje i rozrywkę.

OŚWIETLENIE

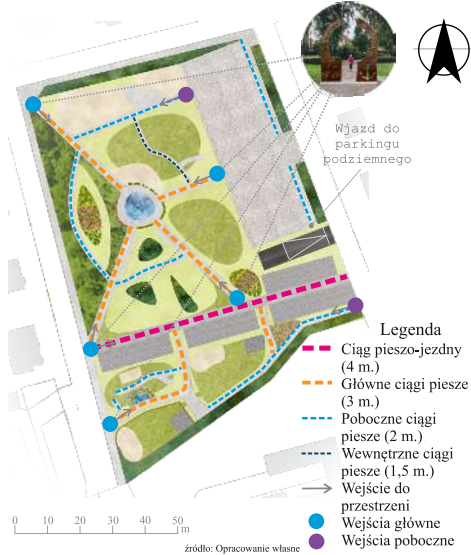
W większości zdecydowano się na lampy parkowe na słupie, o strumieniu świetlnym 4200 lm, mocy 40 W, i wysokości 4 m. Starano się zachować dobrą widoczność i jasność przestrzeni, bez zbędnego zanieczyszczania światłem.

FUNKCJONOWANIE

Zmiany w układzie opierały się na zachowaniu najbardziej używanych i funkcjonalnych ciągów pieszych. Wejścia do placu podzielone na poboczne i główne oznaczone bramą architektoniczną. Parking po wschodniej stronie przeniesiono pod ziemię.

UKŁAD

Dostępność przestrzeni pod względem różnych grup wiekowych oraz ich potrzeb zostanie zrealizowana poprzez jej hybrydowość. Podział terenu na poszczególne strefy funkcjonalne, ma zapewnić przestrzeni wygodne użytkowanie i szeroką ofertę.

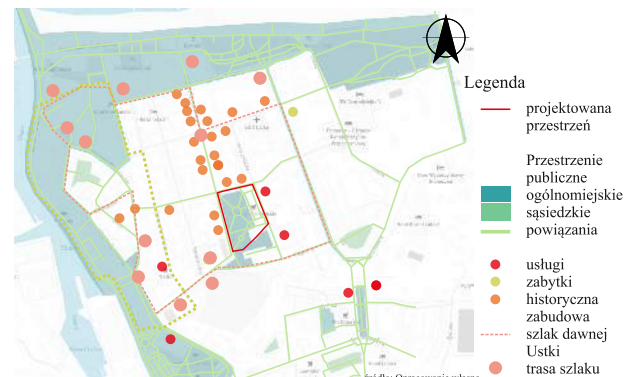
PRZESTRZEŃ W CIĄGU ROKU

Największą rolę odgrywa tu strefa kultury. W czasie sezonu, warto dostosować ofertę przestrzeni do potrzeb turystów i organizować wydarzenia, które promują kulturę i tożsamość miasta. W czasie wiosny oraz jesieni organizowane wydarzenia powinny skupiać się na mieszkańcach. Oferta ta może być również wydłużona na kilka dni. Zimą, Ustka od kilku lat organizuje jarmark świąteczny na Placu Dąbrowskiego, który znajduje się około 600 m od Placu Wolności. Strefa kultury jest idealnym miejscem na wydłużenie jarmarku. Dodatkowo, zimą zmianą, powinna być lokalizacja na placu parkowym choinki.

POWIĄZANIA

Plac Wolności to przestrzeń ogólnomiejska. W promieniu mniejszym niż 500 m w okolicach placu nie ma wyraźnych przestrzeni publicznych. Znaleźć można tu natomiast kilka punktów, które skupiają ludzi. Należy połączenia między nimi oznakować oraz na ich trasie, co 100-200 m oznaczyć jakiś charakterystyczny punkt. Przestrzeń warto też powiązać z istniejącym szlakiem turystycznym.

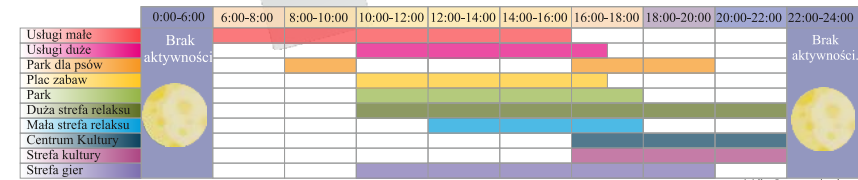

PROJEKT ZAGOSPODAROWANIA

PRZESTRZEŃ W CIĄGU DNIA

W ciągu dnia, poszczególne strefy będą bardziej lub mniej oblegane. W związku z tym, że każda strefa funkcjonalna opowiada na inne potrzeby użytkowników, cykl jej działania jest dość szeroki. Na schemacie pokazano przewidywane godziny, w których każda strefa będzie najbardziej wykorzystywana.

GATUNKI DRZEW DO NASADZENIA

GATUNKI KRZEWÓW DO NASADZENIA

Politechnika Gdańska
Wydział Architektury
Katedra Urbanistyki i Planowania Regionalnego
r.a. 2021/2022

Autor: inż. Weronika Wrześniak

Artykuł naukowy jako część pracy magisterskiej pt. „Poradnik projektowania przestrzeni publicznych jako narzędzie podnoszenia jakości życia mieszkańców małych i średnich miast nadmorskich na przykładzie Ustki”

Turystyka sezonowa a jakość życia mieszkańców małych i średnich miast nadmorskich.

STRESZCZENIE

Główną funkcją w miastach nadmorskich jest turystyka. W miastach tych, mamy do czynienia przeważnie z turystyką sezonową, na którą wpływ mają głównie czynniki klimatyczne. Ich mieszkańcy codziennie doświadczają pozytywnych i negatywnych skutków jej rozwoju, co ma znaczący wpływ na ich jakość życia. Jakość życia wchodzi w granice zainteresowań przedstawicieli wielu dyscyplin naukowych, w tym również urbanistyki, która poprzez odpowiednie planowanie przestrzeni stale stara się ją podnosić. Poniższa praca ma odpowiedzieć na pytania, jaki wpływ turystyka sezonowa w małych i średnich miastach nadmorskich ma na jakość życia mieszkańców tych miast, czy jakość życia wrasta wraz z rozwojem turystyki, czy spada oraz jak można ją podnosić. W pracy znajdują się niezbędne do poznania zagadnienia definicje, analizy porównawcze Darłowa, Ustki i Sopotu określające wpływ turystyki na jakość życia w tych miastach oraz rekomendacje dotyczące sposobów poprawy jakości życia w miastach nadmorskich.

Słowa kluczowe:

Jakość życia, turystyka sezonowa, miasta nadmorskie,

ABSTRACT

The main function of coastal towns is tourism. In these towns, we are dealing mainly with seasonal tourism, influenced by climatic factors. Every day their residents experience the positive and negative effects of its development, which has a significant impact on their quality of life. Quality of life is of interest to representatives of many scientific disciplines, including urban planning, which is constantly trying to improve it through appropriate space planning. The following article aims to answer the questions: what is the impact of seasonal tourism in small and medium seaside towns on the quality of life of the inhabitants of these towns, does the quality of life increase or decrease with the development of tourism, and how can it be improved. The paper includes definitions necessary to understand the issue, comparative analyses of Darłowo, Ustka and Sopot to determine the impact of tourism on the quality of life in these towns and recommendations on how to improve the quality of life in coastal towns.

Keywords:

Quality of life, seasonal tourism, seaside towns,

Wstęp

Turystyka, a w szczególności turystyka sezonowa, w miastach nadmorskich stale się rozwija. Jest paliwem napędzającym rozwój tych miast, ale może prowadzić także do wielu problemów oraz konfliktów. Negatywne skutki turystyki sezonowej odczuwane są najbardziej przez środowisko oraz mieszkańców tych miast.

Problemy będące przedmiotem pracy wynikają głównie z braku balansu w miastach turystycznych pomiędzy miastem dla mieszkańców a miastem dla turystów. Celem artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie, jaki wpływ turystyka sezonowa w małych i średnich miastach nadmorskich ma na jakość życia mieszkańców tych miast, czy jakość życia wrasta wraz z rozwojem turystyki, czy spada oraz jak można ją podnosić. Odpowiedzi na te pytania wymagają bliższego zapoznania się z definicjami turystyki, turystyki sezonowej oraz jakości życia i czynników na nią wpływających.

Metoda badań

Poniższy artykuł wykorzystuje metody badawcze umożliwiające dogłębne zapoznanie się z tematami i problemami określonymi w rozdziale wcześniejszym. Część teoretyczna opracowania opiera się głównie o analizę literatury badającej zagadnienia takie jak turystyka, turystyka sezonowa, sezon turystyczny, jakość życia, jakość życia mieszkańców miast nadmorskich. Część analityczna wykorzystuje metody porównawcze, czyli analizy przypadków trzech miast nadmorskich, których główną funkcją jest turystyka. Analizy przedstawiły wpływ turystyki sezonowej na jakość życia mieszkańców tych miast, umożliwiły podjęcie dyskusji na ten temat oraz pozwoliły na sformułowanie pewnych rekomendacji w zakresie polepszania jakości życia w miastach nadmorskich w przyszłości.

Turystyka a turystyka sezonowa – aspekty teoretyczne

Zagadnieniami związanymi z turystyką, jakością życia oraz ich wzajemnym powiązaniem zajmuje się bardzo dużo osób. Turystyka to zagadnienie bardzo złożone. Intensywnie rozwija się od XIX wieku i jest powodem wielu pozytywnych zmian w przestrzeni i życiu, ale także źródłem wielu konfliktów i degradacji środowiska. Definicje turystyki dzieli się zazwyczaj na klasyczne i współczesne.

Definicje klasyczne, Kaspara, Hunzikera czy Filipowicza ograniczają zakres zagadnienia turystyki do podróżowania poza miejsce stałego zamieszkania lub pracy, w celach innych niż zarobkowe, np. poznawcze, zdrowotne lub rekreacyjne, na określony czas nie dłuższy niż rok. Definicje współczesne, poza walorami turystyki, przykładają także uwagę do ekonomicznego aspektu zagadnienia. W przeciwieństwie do koncepcji klasycznych, włączają one w definicje, wydawanie i zarabianie pieniędzy w trakcie wyjazdu, co dodaje w jej zakres również wyjazdy zarobkowe. Jak zauważa W.W. Gaworecki, w swojej pracy „Turystyka”, włączenie do celu podróży turystycznych wyjazdów zarobkowych nie podważa wartości prezentowanych w klasycznym definiowaniu¹. Do współczesnych definicji, które uważane są za najbardziej uniwersalne w obecnych czasach zaliczyć możemy definicję stworzoną przez Światową Organizację Turystyki (WTO), według której „Turystyka obejmuje ogół czynności osób, które podróżują i przebywają w celach wypoczynkowych, służbowych lub innych nie dłużej niż rok bez przerwy poza swoim codziennym otoczeniem”².

Miasta w pasie Morza Bałtyckiego, szczególnie te leżące nad samym morzem, uznawane są za wyjątkowo atrakcyjne pod względem turystycznym, ale tylko kiedy znajdą odpowiednie warunki. Kryteria wyboru, jakimi kierują się turyści, wpływają na sezonowość turystyki w tym obszarze. Sezonowość, wynikająca głównie z przesłanek przyrodniczo-klimatycznych, ale także społecznych i ekonomicznych³, jest zjawiskiem oznaczającym kumulację ruchu turystycznego w pewnym okresie w ciągu roku i podziałem sezonu na niski i wysoki⁴.

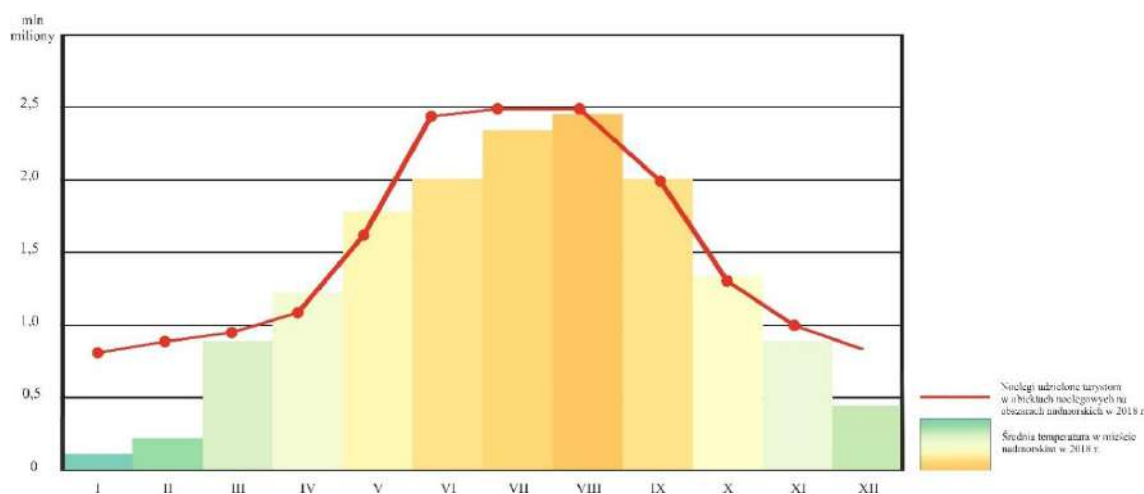
¹ W.W. Gaworecki, *Turystyka*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne S.A., Warszawa 2003, s.25.

² *Terminologia turystyczna. Zalecenia WTO, ONZ-WTO, UKFiT*, Warszawa 1995, s.5.

³ A. Niezgoda, Zmyślony P. *Popyt turystyczny: uwarunkowania i perspektywy rozwoju*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Poznań 2006.

⁴ Encyklopedia Zarządzania, https://mfiles.pl/pl/index.php/Sezonowo%C5%9B%C4%87_popytu_turystycznego, dostęp z 08.10.2021.

W miastach nadmorskich sezonowość turystyki jest wysoce odczuwalna, gdyż czynniki przyrodniczo-klimatyczne odgrywają w tym rejonie bardzo ważną rolę, wpływając na atrakcyjność okolicy. Warunki pogodowe, takie jak wysokie temperatury, duża ilość słońca i niewielkie opady, są jednymi z podstawowych kryteriów wyboru miejscowości nadmorskich w celach turystycznych, wskazywanych przez podróżujących. Z uwagi na klimat, w jakim się znajdujemy, w Polsce sezon dla miast w pasie Morza Bałtyckiego zamyka się w 3 miesiącach i trwa mniej więcej od połowy czerwca do połowy września. Duży wpływ na ten termin ma również okres wakacji szkolnych. Poniżej przedstawiona została zależność pomiędzy średnią temperaturą powietrza, a liczbą noclegów udzielonych turystom (Ryc.1.). Jest to graficzne zobrazowanie, jak w miastach nadmorskich kształtuje się sezon.

Ryc.1. Zależność między temperaturą, a ilością noclegów udzielonych turystom, źródło: Opracowanie własne na podstawie Klimada i Analizy statystyczne GUS Turystyka w 2018 r.

Jakość życia – aspekty teoretyczne

Jakość życia jest zagadnieniem równie złożonym jak turystyka i tak jak ona posiada wiele definicji. Pojęcie to wchodzi w granice zainteresowań przedstawicieli wielu dyscyplin naukowych takich jak pedagogika, medycyna, ekonomia, socjologia oraz psychologia, co przyczynia się do powstawania bardzo dużej ilości materiałów. Niektóre z nich są ze sobą komplementarne, inne natomiast prowadzą do powstawania w jej definicji niespójności.

Według Elżbiety Skrzypek na jakość życia, wpływ mają warunki obiektywne oraz subiektywne (Ryc.2.). Warunki obiektywne, takie jak ekonomiczne i mieszkaniowe, bezpieczeństwo społeczne, czas wolny, zdrowie, środowisko naturalne i społeczne, a także wiele innych są tymi, które mają największe powiązania z przestrzenią. Niemniej ważne warunki subiektywne, które są bardziej indywidualne dla człowieka i przejawiają się w jego samopoczuciu są częścią jakości życia, której zaspokojenie wiąże się bardziej z rozwojem duchowym i wewnętrznym, trudnym do osiągnięcia środkami zewnętrznymi⁵.

⁵ E. Skrzypek, *Czynniki kształtujące jakość życia*, <http://idn.org.pl/Lodz/Mken/Mken%202001/Referaty%202001/14.pdf> dostęp z 09.10.2021

Ryc.2. Zasadnicze uwarunkowania jakości życia, źródło: Opracowanie własne na podstawie „Czynniki kształtujące jakość życia” Prof. dr hab. Elżbieta Skrzypek

Niniejsza praca skupia się na jakości życia mieszkańców miast, co wymusza spojrzenie na jakość życia pod jeszcze jednym kątem. Ponieważ Polskie miasta zamieszkuje ponad 60% ludności kraju, zagadnienie to jest coraz częściej obiektem zainteresowań różnych badań. Czynnikiem wpływającym na jakość życia w miastach jest między innymi, środowisko miejskie. Wpływ na nie mają zarówno warunki przyrodnicze, takie jak jakość powietrza, jak i jego możliwości wspierania lub ograniczania aktywności związanych z jakością życia. Do czynników jakości życia w miastach, zaliczamy również możliwość rozwoju ekonomicznego, czyli aspekty typowo materialne, możliwość nawiązywania kontaktów społecznych, poczucie bezpieczeństwa, dostęp do aktywności społecznych i kulturalnych, kontakt z przyrodą oraz możliwość przemieszczania się⁶. Wszystkie wymienione czynniki przedstawione zostały na schemacie poniżej (Ryc.3.). Poszczególne czynniki składają się na elementy tkanki miejskiej, która opierając się na nich, jest w stanie przyciągać do swoich miast nowych mieszkańców oraz pomóc w zatrzymaniu obecnych.

Ryc.3. Czynniki jakości życia w mieście, źródło: Opracowanie własne na podstawie: „Analizy przestrzenne w badaniach nad jakością życia w miastach”

⁶ M. Czepkiewicz, P. Jankowski, *Analizy przestrzenne w badaniach nad jakością życia w miastach*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, Rok LXXVII – zeszyt 1, 2015.

Turystyka sezonowa a jakość życia mieszkańców miast nadmorskich

Wpływ turystyki na miasta i ich mieszkańców jest ogromny. Niesie ze sobą zarówno pozytywne jak i negatywne skutki. Głównymi pozytywnymi skutkami jakie da się zauważyć, są korzyści ekonomiczne, na które składają się:

- dochody uzyskiwane przez osoby z branży turystycznej;
- tworzenie się nowych miejsc pracy, które zwykle zatrudniają lokalną społeczność;
- poprawa atrakcyjności i wizerunku zewnętrznego miasta;
- wspieranie lokalnych działań, inicjatyw i płynące dofinansowania na rozwój.

Turystyka pozwala nie tylko rozwijać się miastu, ale także daje przychody jego mieszkańcom. Istnieją też jednak negatywne skutki turystyki masowej, a szczególnie turystyki sezonowej. Do głównych negatywnych skutków turystyki zaliczyć możemy:

- wzrost cen, odbijający się głównie na mieszkańcach;
- dewastacja środowiska;
- komercjalizacja lokalnej kultury;
- negatywne interakcje pomiędzy mieszkańcami a turystami, wynikające z różnic kulturowych i ekonomicznych.

Wzrost cen dotyczy nie tylko cen w sklepach czy restauracjach, ale także czynszów i opłat. Dla przykładu, w Wenecji z roku na rok mieszka coraz mniej ludzi, których nie stać na życie w tym mieście, a mieszkania są wynajmowane lub przerabiane na obiekty noclegowe dla turystów⁷. Poza wymienionymi wyżej oczywistymi wadami są jeszcze te, których nie widać na pierwszy rzut oka, ponieważ związane są głównie z sezonowością. Sezonowość jest przyczyną braku równowagi w turystyce, czyli z jednej strony nadużywania zasobów w pewnych okresach roku, a z drugiej niewystarczającego wykorzystania ich, w pozostałych⁸. Objawia się to między innymi poprzez:

- dzielnice widma, stworzone z mieszkań przeznaczonych na wynajem;
- kolejki w sklepach w sezonie;
- wzrost ruchu samochodowego w sezonie;
- brak przestrzeni publicznych w dzielnicach mało atrakcyjnych turystycznie;
- problemy z ciśnieniem wody i prądem w okresach wzrostu liczby ludności w mieście;
- brak miejsc parkingowych w okresie sezonowym;
- brak możliwości pełnego wykorzystania atrakcji turystycznych poza głównym sezonem;
- brak inicjatyw i wydarzeń skierowanych do mieszkańców w okresie posezonowym.

Wyżej wymienione negatywne skutki wzmożonego ruchu turystycznego, prowadzą do wzrostu niezadowolenia mieszkańców miejscowości turystycznych. Mimo pozytywnych czynników oddziaływania turystyki na rozwój miast, ich mieszkańcy często widzą ten rozwój jedynie przez pryzmat uciążliwości związanych z turystami i przewyższają one w ich oczach płynące z turystyki korzyści.

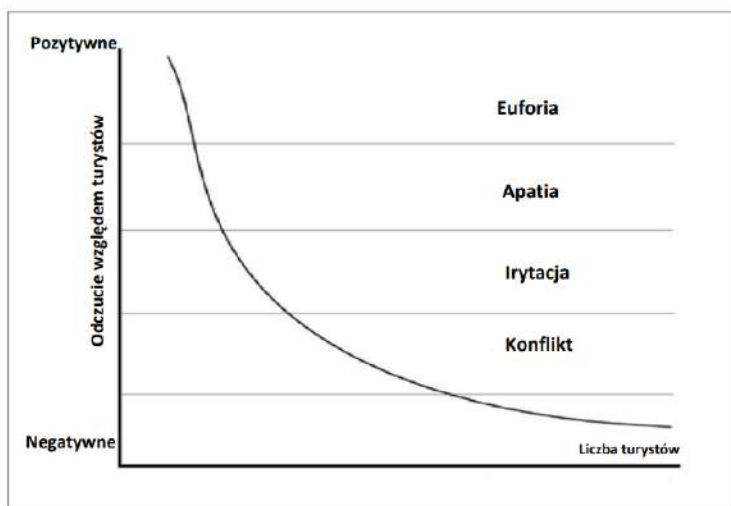
---

⁷ R. Stanchev, *The most affected European destinations by over-tourism*, Universitat de les Illes Balears 2017.

⁸ M. Bigović, *The strength and dynamics of the seasonal concentration in Montenegrin tourism*, Turizam, 2012

Nastawienie mieszkańców do turystów w ich mieście zmienia się więc z czasem. Kiedy dochodzi do przekroczenia granic zdolności akceptacji zachodzących zmian, postawa mieszkańców zmienia się na negatywną⁹. Graficznym przykładem zmiany tego nastawienia jest indeks Doxey'a, który zobrazowany jest na schemacie poniżej (Ryc.4.). Doxey opisał proces zmiany postaw mieszkańców do rozwoju turystyki w czterech etapach:

- **Euforia** – spowodowana pojawieniem się w mieście pierwszych turystów, inwestorów i pieniędzy z tym związanych. Na tym etapie turystyka odbierana jest bardzo pozytywnie. Jej rozwój daje nadzieję na rozwój gospodarczy, a nowi przyjezdni dają mieszkańcom poczucie dowartościowania ich miejsca do życia.
- **Apatia** – następuje, kiedy obecność turystów staje się czymś powszechnym, a ruch turystyczny jest w fazie rozwoju. Kontakty między mieszkańcami a turystami stają się rutyną, ulegają formalizacji, a poprzednia nadzieja na rozwój zaczyna przerażać się w gościnność handlową.
- **Irytacja** – jest trzecim i przedostatnim etapem. Występuje, kiedy rozwój turystyki osiąga fazę dojrzałości i nasycenia. Obciążenie ruchem turystycznym staje się nadmierne i uciążliwe dla mieszkańców, a w ich oczach problemy zaczynają przeważać nad korzyściami.
- **Konflikt** – jest ostatnim etapem procesu. Na tym etapie mieszkańcy postrzegają turystów jako przyczynę wielu problemów przestrzennych i społecznych. Dochodzi do otwartego konfliktu i demonstrowania niezadowolenia¹⁰.

Ryc.4. Model zmian postaw mieszkańców wobec turystów Źródło: Zygmunt Kruczek, *Turyści vs. mieszkańcy. Wpływ nadmiernej frekwencji turystów na proces gentryfikacji miast historycznych na przykładzie Krakowa*

Trzeci etap procesu zmiany nastawienia mieszkańców do turystów jest ostatnim, w którym mamy możliwość zapobiegania otwartemu konfliktowi na linii mieszkańcy-turyści. Na

⁹ M. Mika., *Przemiany pod wpływem turystyki na obszarach recepcji turystycznej*, [w:] W. Kurek, (red.), *Turystyka*, PWN Warszawa, 2007, s. 434.

¹⁰ G. V. Doxey, *When enough's enough: the native are restless in Old Niagara*, Heritage Canada, 1976, s. 26-27

tym etapie muszą zostać podjęte ostateczne działania prowadzące do kompensacji uciążliwości związanych z rozwojem turystyki.

Jak widać turystyka wywiera istotny wpływ na jakość życia mieszkańców miast nadmorskich, które są szczególnie na nią nastawione. Wpływ ten wywierany zostaje zarówno na obiektywne aspekty jakości życia, czyli warunki ekonomiczne, mieszkaniowe, otaczające środowisko oraz czas wolny, ale także na subiektywne, jak zadowolenie oraz samoocena warunków życia. Mimo wielu pozytywnych aspektów, w dłuższym czasie, wraz z rozwojem turystyki, negatywy zaczynają przeważać nad pozytywami. W miejscowościach nadmorskich, mimo iż sezon trwa tylko około 3 miesięcy, negatywne skutki turystyki masowej odbijają się na jakości życia mieszkańców również poza nim, a w sezonie eskalują i przyczyniają się do spadku ich zadowolenia oraz konfliktów.

Konfliktogenność jest jedną z cech miast turystycznych. Konflikty mają głównie charakter funkcjonalny. Pojawiają się przede wszystkim na styku stref atrakcyjnych dla turystów i stref zamieszkania mieszkańców stałych. Nietolerancja mieszkańców w stosunku do turystów może prowadzić do protestów. Ponieważ nie ma miasta bez mieszkańców władze miast turystycznych powinny szczególną uwagę przykładac do jakości życia swoich mieszkańców, którzy w wielu aspektach przyczyniają się do utrzymania sektora turystycznego i tworzą walory oraz atrakcyjność miejsca.

STUDIUM PORÓWNAWCZE

Aby móc potwierdzić przedstawione na początku pracy tezy, przeprowadzono analizę porównawczą trzech miast. Są to miasta położone w Pasie Morza Bałtyckiego o populacji nieprzekraczającej 100 tys. mieszkańców co kwalifikuje je jako małe i średnie. Ich położenie widoczne jest na rysunku poniżej (Ryc.5.). Należą do nich:

- Darłowo;
- Ustka;
- Sopot.

Ryc.5. Położenie analizowanych miast, źródło: Opracowanie własne na podstawie Mapbox

Wszystkie miasta cechuje przeważająca funkcja turystyczna, która zgodnie z tezami, znacząco wpływa na jakość życia mieszkańców tych miast. Dane do analizy pozyskane zostały z Banku Danych Lokalnych oraz materiałów udostępnionych w Biuletynie Informacji Publicznej

tych miast. Zakres analiz obejmuje w większości przedział czasowy od 2009 do 2019 roku, czyli 10 lat. Studium obejmuje analizy takie jak:

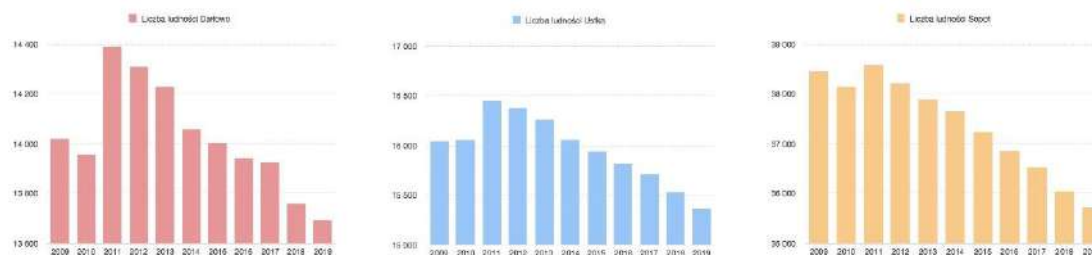
- liczba ludności;
- wskaźnik obciążenia demograficznego;
- przyrost naturalny;
- saldo migracji;
- zasoby mieszkaniowe;
- dominująca działalność;
- turystyka w dochodach budżetów miast;
- turystyka w wydatkach budżetów miast.

Analiza ma służyć potwierdzeniu lub zaprzeczeniu pewnych założeń autora pracy. Pozwoli na realne skonfrontowanie wyobrażeń, ze stanem rzeczywistym i umożliwi naprostowanie toku myślenia. Główne hipotezy zakładane przy podchodzeniu do przeprowadzenia analizy to:

- miasta turystyczne oferują niską jakość życia;
- miasta turystyczne wyludniają się;
- miasta turystyczne wyludniają się, ale liczba mieszkańców w miastach wzrasta;
- w analizowanych miastach dominuje działalność związana z turystyką;
- budżety miast są bardzo zależne od wpływów z turystyki i wydają na działalność z tym związaną duże środki.

Pod koniec rozdziału przedstawione zostało podsumowanie kumulujące wnioski z analiz oraz odnoszące się do wyników wskazanych powyżej hipotez.

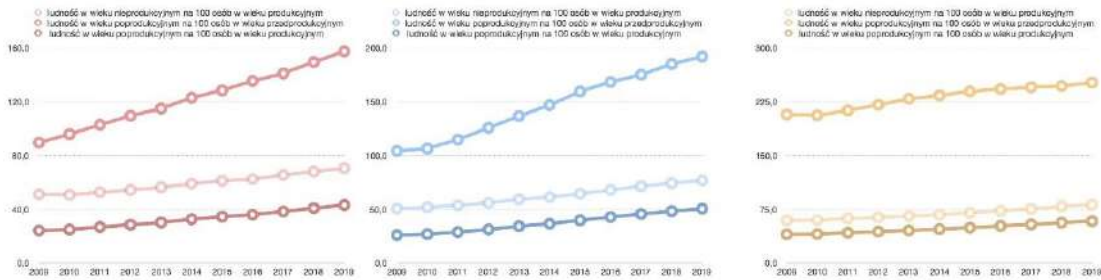
Liczba ludności

Ryc.6. Liczba ludności: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

We wszystkich miejscowościach widać wyraźny, stopniowy spadek liczby ludności. Swoją szczyt miasta osiągnęły w 2011 roku. Od tamtego czasu liczba ludności stale spada i w 2019 roku osiągnęła wynik kolejno: w Darłowie 13 695, w Ustce 15 367, w Sopocie 35 719 osób. Wyniki te świadczą o stopniowym wyludnianiu się tych trzech miejscowości. Przyczyny tego wyludnienia mogą być różne, ale nie świadczą o wysokiej jakości życia w tych miastach.

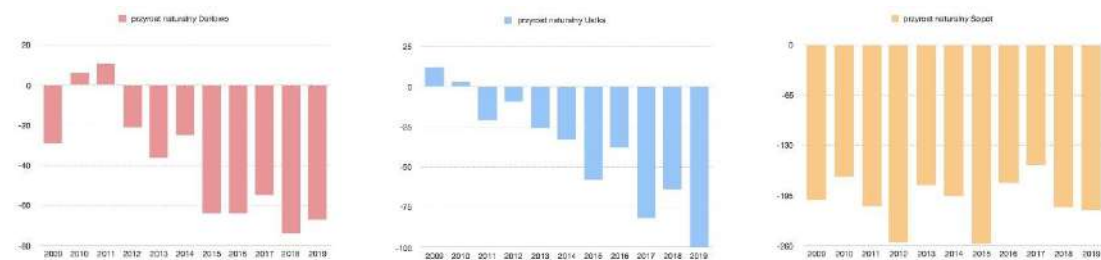
Wskaźnik obciążenia demograficznego

Ryc.7. Wskaźnik obciążenia demograficznego: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Wskaźnik obciążenia demograficznego jest graficznym przedstawieniem starzenia się ludności. Wszystkie trzy miasta wykazują tendencję w kierunku starzejącego się społeczeństwa. Wskaźniki te najgorzej wyglądają w przypadku Sopotu, gdyż jak widać na żółtym wykresie (Ryc.7.) stosunek liczby ludności w wieku poprodukcyjnym do osób w wieku przedprodukcyjnym, dawno przekroczył już 1:1 i wynosi ponad 1:2.

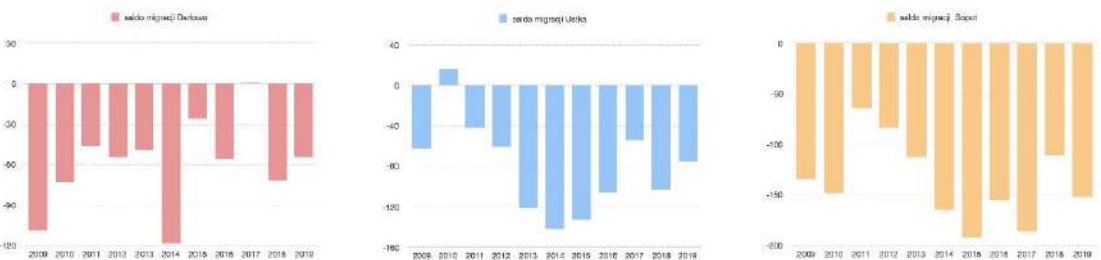
6.3. Przyrost naturalny

Ryc.8. Przyrost naturalny: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Przyrost naturalny w analizowanych miastach, w ciągu ostatnich 10 lat, przeważnie znajdował się dużo na minusie. Oznacza to, że liczba zgonów znacząco przewyższała liczbę urodzeń. Niski przyrost naturalny może świadczyć o rozwoju gospodarczym, jednak stwarza zagrożenie ubytku ludności, co w konsekwencji przyczynia się do dalszego spadku liczby ludności.

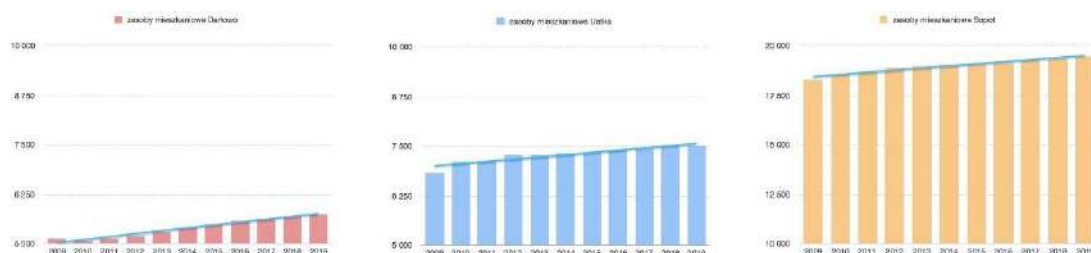
Saldo migracji

Ryc.9. Saldo migracji: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Na stan ludności bardzo duży wpływ ma również migracja mieszkańców. Jak widać na wykresach powyżej (Ryc.9.) Darłowo, Ustka i Sopot borykają się z ujemnym saldem migracji co świadczy o opuszczaniu tych miast przez ich mieszkańców i niewielkiej chęci zamieszkiwania przez nowych. Sytuacja ta zależy może od wielu czynników wypychających oraz przyciągających takich jak np.: możliwość zarobku, możliwość rozwoju, elementy kulturowe czy jakość życia w danym miejscu. Ujemne saldo migracji może być kolejnym dowodem na niską jakość życia mieszkańców tych miast oraz potrzebę jej poprawy.

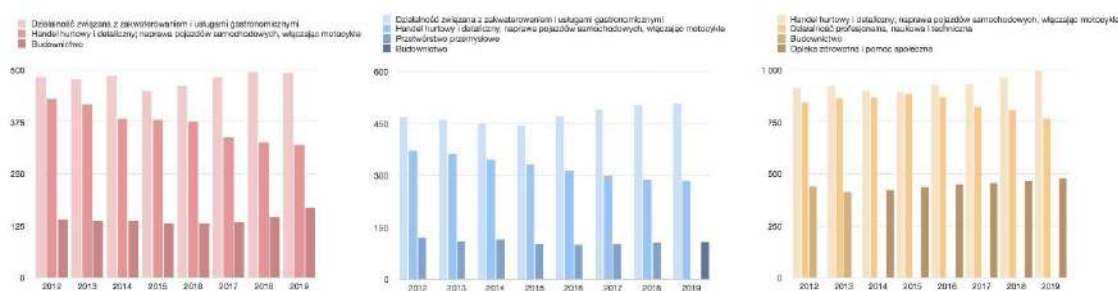
6.5. Zasoby mieszkaniowe

Ryc.10. Zasoby mieszkaniowe: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Jak widać na wykresach powyżej (Ryc.10.) w analizowanych miejscowościach stan zasobów mieszkaniowych, mimo malejącej liczby ludności, stale się zwiększa. Wyniki tej analizy można interpretować dwuznacznie. Malejąca liczba ludności przy wzroście zasobów mieszkaniowych, może świadczyć o polepszaniu się stanu życiowego mieszkańców, ale także co bardziej prawdopodobne w przypadku miast turystycznych, o powstawaniu tak zwanych „dzielnic-widm”. Lokale-widma to mieszkania kupowane specjalnie na ich wynajem sezonowy, lub jako mieszkania „letnie”. Jest to coraz częściej widoczny problem w miejscowościach nadmorskich, gdzie lokalni mieszkańcy nie mają środków na zakup mieszkania w rodzinnym mieście, więc przenoszą się na obszary tańsze, a nowo powstałe mieszkania wykupowane są przez bogatszych, często zagranicznych właścicieli, którzy nie wykorzystują ich poza sezonem letnim.

6.6. Dominująca działalność

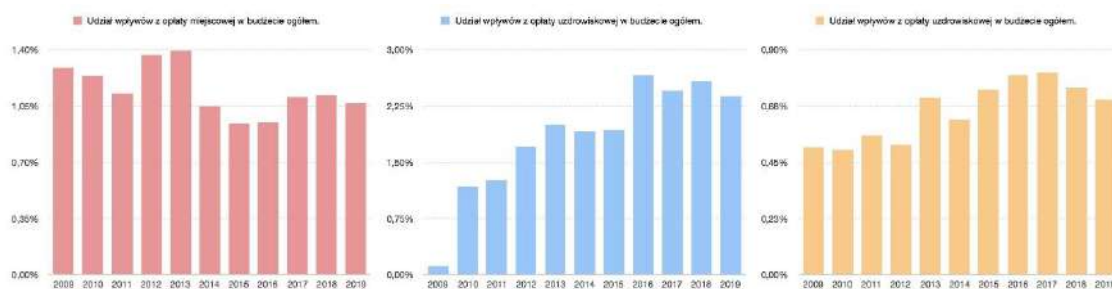
Ryc.11. Dominująca działalność: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Aby przyjrzeć się sytuacji ekonomicznej mieszkańców i znaczeniu jaki ma na nią turystyka, przeanalizowana została działalność prowadzona przez osoby fizyczne. Dane dotyczące tego tematu gromadzone były od 2012 roku, więc analiza objęła przedział czasowy od 2012 do 2019 roku. W ciągu analizowanego okresu, w Darłowie najczęściej deklarowanymi

rodzajami działalności były działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych oraz budownictwo. W Ustce wyniki te były podobne, jednak do 2018 roku jedną z najczęściej deklarowanych działalności zamiast budownictwa było przetwórstwo przemysłowe. W Sopocie najczęściej deklarowaną działalnością był handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, następnie działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, a dalej budownictwo do 2013 roku oraz opieka zdrowotna i pomoc społeczna w pozostałe lata.

6.7. Turystyka w dochodach budżetów miast

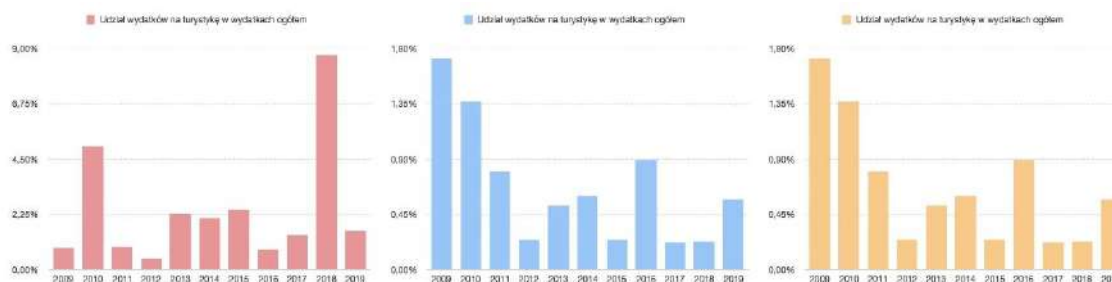
Turystyka, według klasyfikacji budżetowej, nie wlicza się do budżetów każdej z wymienionych gmin, dlatego, aby ujednoczyć analizy, dochody z turystyki będą przyjmowane jako dochody pobierane z podatków od turystów, czyli tak zwanej opłaty klimatycznej, zwanej również opłatą uzdrowską lub miejscową. W skład dochodów pochodzących z turystyki wchodzi również inne dochody, ale jako typowe i dające się łatwo oddzielić uznaje się właśnie opłaty miejscowe.

Ryc.12. Turystyka w dochodach budżetów miast: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z biuletynów informacji publicznej miast, Uzasadnienie do projektu budżetu miasta...

Jak widać, na wykresach powyżej (Ryc.12.), nie można zauważyć pewnej tendencji. Stosunek dochodów z opłat klimatycznych do ogólnego dochodu jest niewielki i nie przekracza kilku procent, a w przypadku Sopotu nawet 1%. Oznacza to, że mimo funkcji turystycznej analizowanych miast, dochody z turystyki, a konkretnie opłat klimatycznych nie stanowią dla miasta dużego źródła dochodu.

6.8. Turystyka w wydatkach budżetów miast

Ryc.13. Turystyka w wydatkach budżetów miast: Darłowo, Ustka, Sopot 2009-2019, źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z biuletynów informacji publicznej miast, Uzasadnienie do projektu budżetu miasta...

Wydatki z budżetów miast na dział klasyfikacji budżetowej 630 Turystyka, nie mają żadnej tendencji, co oznacza, że nie są zależne od np. ilości turystów czy wysokości budżetu, które mają tendencje wzrostowe, ale zależą od potrzeb i planowanych inwestycji. Ich stosunek w całości wydatków nie jest jednak duży i podobnie jak w przypadku dochodów nie przekracza kilku procent.

6.9. Podsumowanie analiz

Początkowe hipotezy zakładały między innymi niską jakość życia oferowaną mieszkańcom analizowanych miast. Jej potwierdzeniem mogą być wyniki analiz dotyczących liczby ludności, przyrostu naturalnego, obciążenia demograficznego czy salda migracji. Negatywne wyniki tych analiz świadczą o tym, że miasta te nie są atrakcyjne do mieszkania, co może być wyznacznikiem niskiej jakości życia w nich.

Hipoteza dotycząca wyludniania się miast, również została potwierdzona już w pierwszej analizie. W ciągu ostatnich 10 lat liczba ludności w Ustce, Darłowie oraz Sopocie stale spada i nic nie wskazuje w najbliższym czasie na poprawę tych wyników.

Potwierdzona została również hipoteza dotycząca powstawania w miastach nadmorskich, a przynajmniej w trzech analizowanych, dzielnic-obszarów widm. Rosnąca liczba mieszkań wraz ze stałym wyludnianiem się, może wskazywać na duże wykorzystanie mieszkań w celu wynajmu turystycznego, co w praktyce oznacza, że w większości z nich nikt nie mieszka. Jest to również niepokojący wynik, ponieważ wraz z analizami wskaźnika obciążenia demograficznego mogą wskazywać na nieodpowiednie dopasowanie cen mieszkań do możliwości kupna lub wynajmu młodych ludzi.

Znaczenie turystyki również w dziedzinie gospodarki zostało potwierdzone przez analizy, wskazujące na dominujące działalności w analizowanych miastach. Z roku na rok sytuacja lekko się zmienia, ale turystyka wciąż pozostaje jedną z najczęściej deklarowanych przez osoby fizyczne działalności. Wyniki tej analizy mogą świadczyć o pozytywnym wpływie turystyki na obiektywne aspekty jakości życia.

Ostatnia hipoteza dotycząca budżetów miast i ich uzależnienia od turystyki nie została potwierdzona. Przeprowadzone analizy budżetów gmin, wydatków związanych z turystyką oraz dochodów z turystyki pokazały, że turystyka w ich kontekście nie ma dużego wpływu na budżety miast. Wyniki tych analiz mogą być lekkim zaskoczeniem, ponieważ same raporty miejskie np. w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, wskazują dochody z turystyki jako jedno z głównych źródeł dochodów tych miast. Niestety ze względu na dostęp do ograniczonych danych są to jedyne wnioski jakie udało się uzyskać więc traktowane są jako właściwe.

Podsumowując wszystkie analizy można stwierdzić, że mimo wyludniania się ludności, słabej oferowanej jakości życia w miastach oraz rynkowi mieszkaniowemu niedostosowanemu do potrzeb, turystyka nie jest faktorem, który przyczynia się do niedoinwestowania innych dziedzin życia w mieście oraz nie ma znaczącego wpływu pod kątem finansowania na jego funkcjonowanie.

WYNIKI BADAŃ

Jak udowodniły analizy literatury oraz studium porównawcze, turystyka sezonowa ma ogromny wpływ na jakość życia mieszkańców nadmorskich miast turystycznych. Częściowo wpływa na nie pozytywnie, głównie poprzez tworzenie miejsc pracy i polepszanie sytuacji ekonomicznej mieszkańców tych miast. Większość z nich zatrudniona jest w dziedzinach związanych pośrednio lub bezpośrednio z turystyką, co wraz z jej rozwojem przekłada się na większe zarobki oraz mniejsze bezrobocie. W dużym stopniu jednak, turystyka negatywnie oddziałuje na aspekty związane z jakością życia mieszkańców. Zarówno pod względem bardziej fizycznym, w postaci zwiększonych cen mieszkań, korków w mieście, degradacji środowiska itp., ale także psychicznym, ponieważ ma znaczący wpływ na samopoczucie, szczęście i zadowolenie z miejsca zamieszkania, co przekłada się na wyludnianie turystycznych miast nadmorskich. Negatywne odczucia w stosunku do turystów zmieniają się w czasie i rosną wraz z rozwojem turystyki w mieście. Można więc założyć, że wraz z rozwojem turystyki jakość życia mieszkańców miast spada i jest to zależność wprost proporcjonalna.

REKOMENDACJE

Pytanie do przyszłych planistów i urbanistów, a także władz turystycznych miast nadmorskich brzmi: co zrobić, aby poprawić jakość życia mieszkańców miast nadmorskich i minimalizować negatywne skutki turystyki sezonowej? Poza aspektami, wpływającymi na jakość życia, takimi jak zdrowie, edukacja czy bezpieczeństwo, o które każde miasto powinno dbać priorytetowo, miasta turystyczne powinny szczególną uwagę zwracać na swoją przestrzeń. Zapewnienie dostępnych mieszkań, wysokiej jakości przestrzeni publicznych oraz dbanie o dobry stan środowiska, są działaniami poprawiającymi nie tylko atrakcyjność miasta, ale także stosunek jego mieszkańców do niego oraz ich jakość życia. Szczególne znaczenie mają tu przestrzenie publiczne, które wpływają na strefę życia ludzi kojarzoną z czasem wolnym. Miasta małe i średnie ze względu na swoje rozmiary, mają bardzo często ograniczone możliwości terenowe tworzenia przestrzeni publicznych. W związku z tym, w przestrzeni miast nadmorskich dochodzi do „grupowania” się funkcji turystycznej w poszczególnych ich częściach. W następstwie tego na obszarach dotkniętych „grupowaniem” dochodzi do nagromadzenia się infrastruktury co prowadzi do niedoinwestowania obszarów nienastawionych na przyjezdnych i negatywnie odbija się na jakości życia mieszkańców miast. Poprawa jakości przestrzeni publicznych będzie niosła za sobą nie tylko lepsze doznania dla odwiedzających daną miejscowość, ale przede wszystkim pozwoli jej mieszkańcom na odnalezienie siebie w przestrzeni miejskiej i zachęci do korzystania z miasta w pełni.

PODSUMOWANIE

Turystyka jest zagadnieniem bardzo złożonym. Intensywnie rozwija się od XIX wieku i jest przyczyną zarówno wielu pozytywnych zmian w przestrzeni i życiu, jak również powodem konfliktów i degradacji środowiska. Na negatywne skutki tych zmian są szczególnie narażone

obszary o przeważającym wpływie turystyki sezonowej. Turystyka prowadzi do rozwoju miast i przynosi korzyści ekonomiczne, co często staje się powodem odkładania potrzeb jego mieszkańców na dalszy plan. Jakość życia mieszkańców miast turystycznych zależy od wielu czynników, na które duży wpływ wywiera rozwój turystyki. Niestety wraz z czasem i zwiększającą się liczbą turystów w mieście, nastawienie mieszkańców do turystyki zmienia się, ich jakość życia spada, a konflikty narastają. Aby móc w pełni korzystać z pozytywnych aspektów turystyki, miasta powinny zadbać o przede wszystkim o kompensację negatywnych skutków rozwoju turystyki, zarówno dla swoich mieszkańców, jak i środowiska. Aby poprawić te sytuację władze miast powinny większą uwagę zwrócić na budowę dostępnych cenowo mieszkań, poprawę stanu środowiska oraz tworzenie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, nie tylko w turystycznych częściach miast.

BIBLIOGRAFIA

1. Bigović. M, *The strength and dynamics of the seasonal concentration in Montenegrin tourism*, Turizam, 2012
2. Czepkiewicz. M, P. Jankowski, *Analizy przestrzenne w badaniach nad jakością życia w miastach*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” Rok LXXVII – zeszyt 1, 2015
3. Doxey. G. V, *When enough's enough: the native are restless in Old Niagara*, „Heritage Canada”, 1976, s. 26-27
4. Gaworecki. W.W, *Turystyka*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne S.A., Warszawa 2003, s.25.
5. Mika. M, *Przemiany pod wpływem turystyki na obszarach recepcji turystycznej*, W. Kurek, (red.), Turystyka, PWN Warszawa, 2007, s. 434
6. Niezgoda. A, Zmyślony. P, *Popyt turystyczny: uwarunkowania i perspektywy rozwoju*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Poznań 2006
7. Stanchev. R, *The most affected European destinations by over-tourism*, Universitat de les Illes Balears 2017
8. *Terminologia turystyczna. Zalecenia WTO, ONZ-WTO, UKFiT*, Warszawa 1995, s.5.
9. Encyklopedia Zarządzania, https://mfiles.pl/pl/index.php/Sezonowo%C5%9B%C4%87_popytu_turystycznego, dostęp z 08.10.2021.
10. Skrzypek. E, *Czynniki kształtujące jakość życia*, <http://idn.org.pl/Lodz/Mken/Mken%202001/Referaty%202001/14.pdf> dostęp z 09.10.2021